

آینده پژوهی ایران ۱۳۹۳

بلاغت

آینده پژوهی ایران ۱۳۹۳

انتشار دیجیتالی: نوروز ۱۳۹۳

فهرست مطالب

۳ پیشگفتار

۴ گزیده

بخش اول

۹ پیش‌نگری مسائل ایران ۱۳۹۳

بخش دوم

۱۵ مسئله اول: پرونده هسته‌ای

۲۱ مسئله دوم: تشدید تنش‌های سیاسی

۲۵ مسئله سوم: تداوم تلاطم یا ثبات اقتصادی

۳۳ مسئله چهارم: بحران کم‌آبی

۴۱ مسئله پنجم: چالش مرکز‌گریزی و تکثر فرهنگی

۴۷ مسئله ششم: بحران آلودگی هوا

۵۱ مسئله هفتم: تزلزل نهاد خانواده

۵۵ مسئله هشتم: مشکلات سلامت روان

۵۹ مسئله نهم: سقوط وجهه ملی صداوسیما

۶۵ مسئله دهم: کاهش سرمایه اجتماعی

بخش سوم

۶۹ اثرات متقابل مسائل ایران ۱۳۹۳

۸۳ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۸۹ پیوست‌ها

پیشگفتار

«آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۳» اولین پروژه آینده‌پژوهی سالانه‌ای است که «آینده‌بان» قصد دارد در ابتدای هر سال منتشر کند. این پروژه سالانه در مسیر تحقق هدف کلان آینده‌بان است که قصد دارد نگاه خردمندانه به آینده را وارد فضای عمومی کشور کند و در مسیر تحقق شعار «آینده بهتر برای همه» قدم بردارد.

آینده‌بان، مجموعه‌ای مبتنی بر فعالیت‌های پژوهشی تخصصی در حوزه آینده‌پژوهی است. اما رویکرد آینده‌بان تنها معطوف به پژوهش علمی آینده نیست، بلکه قصد دارد تا با ایجاد پیوندی بین پژوهش‌های علمی از یک سو و امروز و فردای جامعه ایران از سوی دیگر، مباحث تخصصی آینده‌پژوهی را به صورت کاربردی وارد حوزه عمومی کند.

آنچه در این مجموعه ارائه می‌شود، نتیجه یک پژوهش مبتنی بر روش‌های علمی آینده‌پژوهی است. اما برای ارائه نتایج از قالبی فراتر از یک گزارش پژوهشی-علمی استفاده شده و تلاش شده تا با نزدیک شدن به زبانی ساده، محصولی مناسب برای طیف گسترده‌ای از مخاطبان فراهم شود. در نتیجه مخاطبان این مجموعه فقط پژوهشگران و دانشگاہیان حوزه‌های مختلف دانش نیستند، بلکه تمام ایرانیانی که دغدغه آینده این سرزمین را دارند مخاطب این گزارش محسوب می‌شود.

انتشار اولین گزارش سالانه از سوی مجموعه نوپای آینده‌بان حتما با کاستی‌هایی همراه است که نظرات و حمایت‌های شما به برطرف کردن آنها در آینده کمک خواهد کرد. با ما در تماس باشید:

Email: info@ayandeban.ir

Facebook: <http://facebook.com/ayandeban>

Twitter: <http://twitter.com/ayandeban>

Google Plus: <https://google.com/+ayandebanir>

تمامی نقل قول‌ها و گزیده محتواهایی که از رسانه‌های دیگر برداشت شده، به منبع اصلی لینک شده‌اند. اگر شما نسخه چاپی این گزارش را مطالعه می‌کنید، می‌توانید با رجوع به نسخه پی.دی.اف از طریق لینک، به متن کامل این مطالب دسترسی داشته باشید.

برای دانلود نسخه پی.دی.اف به آدرس www.ayandeban.ir مراجعه کنید.

گزیده

این پژوهش تلاش می‌کند تا به این پرسش پاسخ دهد که مسائل کلیدی ایران در سال آینده ۱۳۹۳ چه موضوعات و چالش‌هایی هستند؟ از این رو با بررسی مدل‌های مختلف تحلیل فاکتورهای کلان، در این گزارش ۱۰ فاکتور کلیدی انتخاب و از نخبگان و کارشناسان خواسته شد تا ۱۰ موضوع کلیدی ایران سال ۱۳۹۳ را به ترتیب اولویت از میان این ۱۰ حوزه مختلف نام ببرند.

۱۰ مسئله اول ایران در سال ۱۳۹۳ از سوی کارشناسان، به ترتیب زیر اولویت‌گذاری شدند:

- ۱- تعیین تکلیف پرونده هسته‌ای
- ۲- تشدید تنش‌های سیاسی و نزاع‌های قدرت
- ۳- تداوم تلاطم یا ثبات اقتصادی
- ۴- تشدید بحران کم‌آبی و خشکسالی
- ۵- افزایش مرکز‌گریزی و چالش تکثر فرهنگی
- ۶- بحران آلودگی هوا
- ۷- تزلزل نهاد خانواده
- ۸- افزایش مشکلات سلامت روان
- ۹- سقوط وجهه ملی صدا و سیما
- ۱۰- کاهش سرمایه اجتماعی

۱- تعیین تکلیف پرونده هسته‌ای

سناریوهای اصلی موجود بر سر راه پرونده هسته‌ای ایران طیفی از آینده‌های ممکن پیرامون سه رویکرد اصلی تنش‌زدایی و توافق، افزایش فشارها و جنگ محدود یا تمام عیار را شامل می‌شود. در سال ۱۳۹۲ با چرخش دیپلماتیک کشورهای ۱+۵ و ایران، شاهد توقف روند افزایش فشارها و حرکت به سمت تنش‌زدایی و توافق بودیم. هرچند که هنوز امکان‌های مختلفی برای تغییر رویکردها چه از جانب ایران چه از جانب طرفین توافق وجود دارد اما باید گفت که پروژه ایران‌هراسی به دلیل منفعت‌بالایش برای بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی همچنان در سال ۱۳۹۳ نیز ادامه خواهد داشت.

۲- تشدید تنش‌های سیاسی و نزاع‌های قدرت

با نزدیک‌تر شدن به موعد برگزاری انتخابات مجلس در سال ۱۳۹۴، تنش‌های سیاسی افزایش خواهد یافت و نزاع میان جریان‌های مختلف قدرت مجال بروز بیشتری خواهد یافت. برررسی نشانه‌های اختلاف میان بخشی از مجلس با دولت جدید بر سر کار آمده، مهم‌ترین نشانه آماری ادامه و افزایش تنش سیاسی در میان این دو نهاد اصلی کشور است.

۳- تداوم تلاطم یا ثبات اقتصادی

جو خوشبینی ناشی از روی کارآمدن دولت جدید، حس اعتماد بازار به تیم اقتصادی دولت جدید و توافق اولیه بر سر پرونده هسته‌ای که امیدها به کاهش فشار تحریم‌ها را به دنبال داشت، سبب ثبات نسبی اقتصاد در سال ۱۳۹۲ و کاهش شیب افزایش بهای کالاها و خدمات (نرخ تورم) شد. با این وجود شاخص‌های کلان اقتصادی ایران وضعیت مطلوبی ندارد و آن‌گونه که مسئولان می‌گویند و آمارهای اقتصادی نشان می‌دهد، سال آینده نیز ایران با تورمی در حدود ۲۵ درصد، رشد اقتصادی نزدیک به صفر و بحران‌های ناشی از اجرای فاز دوم هدفمندی یارانه‌ها دست به گریبان خواهد بود.

۴- تشدید بحران کم‌آبی و خشکسالی

نشانه‌های این گفته معروف که «جنگ‌های آینده نه بر سر نفت که بر سر آب خواهد بود»، در سال ۱۳۹۲ از گوشه گوشه ایران به چشم آمد. وزارت نیرو و سازمان محیط زیست وعده‌های مختلفی درباره حل بحران‌های آبی مختلف داده‌اند. در حالی که ایران به گفته کارشناسان به دوره خشکسالی وارد شده است، فارغ از امکان‌پذیر بودن به لحاظ اقتصادی و مطلوب بودن به لحاظ زیست‌محیطی، اجرای هریک از سناریوهای مختلف برای حل بحران‌های آبی با مخالفت بخشی از مردم استان‌های همجوار، عده‌ای از کارشناسان و دیگر افراد درگیر در آن مواجه خواهد بود. این اختلافات شاید در آینده‌ای نه چندان دور ابعاد جدی‌تر بین‌المللی نیز به خود بگیرد.

۵- افزایش مرکزگرایی و چالش تکثر فرهنگی

چالش‌های قومیتی، دینی و خرده‌فرهنگی ابعاد مختلفی از وجود نوعی مسئله فرهنگی به اشکال گوناگون هستند. در موضوع قومیت‌ها، احتمالاً خطرهای بالقوه امنیتی، بحران اقتصادی و توسعه‌نیافتگی و شیوه مواجهه با خواست‌های قومیتی مسائل اصلی ایران سال ۱۳۹۳ خواهد بود. در موضوع دینداری به تدریج به دلایل مختلف انواع مختلفی از دینداری در حال ظهور و بروز است و در همین حال عده‌ای نسبت به امکان عرفی شدن دین در جامعه ایران توجه می‌کنند. خرده‌فرهنگ‌های گروه‌های به حاشیه رانده شده همچنان که با بی‌توجهی و ممنوعیت مواجه‌اند، به دلایل مختلف از جمله پدیده جهانی شدن به حیات خود ادامه خواهند داد هرچند زیرزمینی‌تر و شاید به همین دلیل، همراه با مسائل و معضلات بیشتر.

۶- بحران آلودگی هوا

آلودگی هوا تنها بحران کلان‌شهر تهران نیست و استان‌های مختلف از منابع آلودگی هوای مختلفی چون ریزگردها، طوفان شن، آلودگی‌های نفتی و غیره رنج می‌برند. وزیر نفت وعده داده است که بنزین سال آینده کشور را نه از منابع آلاینده پتروشیمی که از منابع دیگر از جمله واردات تأمین کند. رئیس سازمان محیط‌زیست نیز هشدارهای مختلفی درباره آلودگی هوا در شهرهای مختلف ایران داده است. با این وجود، همه معتقدند که بحران آلودگی هوا حداقل در شهر تهران و چند کلان‌شهر دیگر از جمله اهواز آنقدر پیچیده است که قابل حل شدن در طول یکسال نباشد.

۷- نزول نهاد خانواده

سیاست‌های جمعیتی ایران در سال گذشته تغییر یافت و گفتار رسمی افزایش جمعیت و فرزندآوری از مجاری مختلف از جمله رسانه‌ها دنبال شد. این در شرایطی است که آمار نسبت ازدواج به طلاق با کاهشی ۵.۲ درصدی در ده سال گذشته مواجه بوده است و برخلاف تصور، آمار طلاق در روستا تفاوت چندانی با شهرها ندارد. آمار ازدواج و طلاق سال ۱۳۹۳ شاید محکی برای کارایی سیاست رسمی افزایش جمعیت و فرزندآوری باشد.

۸- افزایش مشکلات سلامت روان

بیماران دارای اختلال مزمن روانی تنها سه درصد افراد جامعه را تشکیل می‌دهند، اما آمار ۳۵ درصدی افراد نیازمند به خدمات سلامت روان نشان می‌دهد که مشکلات سلامت روان به خصوص در شهرهای بزرگ زنگ خطر قابل توجه است. رشد شاخص‌هایی مانند احساس نارضایتی از زندگی، آمار افزایش نزاع‌های خیابانی و کاهش رتبه ایران در شاخص جهانی کامیابی در ده سال گذشته نشان می‌دهد که فارغ از ریشه‌یابی علل چنین پیامدهایی، ایران سال ۱۳۹۳ نیز با چنین معضلاتی دست به گریبان است.

۹- سقوط وجه ملی صدا و سیما

احزاب و گروه‌های مختلف سیاسی از صداوسیما در سال‌های گذشته به دلایل مختلف انتقاد کرده‌اند اما یکی از مهم‌ترین انتقادات از صداوسیما سال ۱۳۹۲ به پدیده آتن فروشی و شکستن مرز میان محتوا و تبلیغات برمی‌گردد که با شدت و بدون توجه به مخاطبان آسیب‌پذیر خصوصاً کودکان دنبال شد و با انتقادهای افراد مختلف نیز مواجه شد. این در حالی است که صداوسیما با داشتن انحصار کامل پخش در مرزهای جغرافیایی ایران، سازمانی گسترده، بوروکراتیک و ضررده است که هر ساله از بودجه‌های سالیانه ارتزاق می‌کند. با کاهش شیب افزایش بودجه‌های عمومی و به تدریج کاهش اعتماد و رضایت مخاطبان از برنامه‌ها، سال آینده برای صداوسیما سال پرچالشی است.

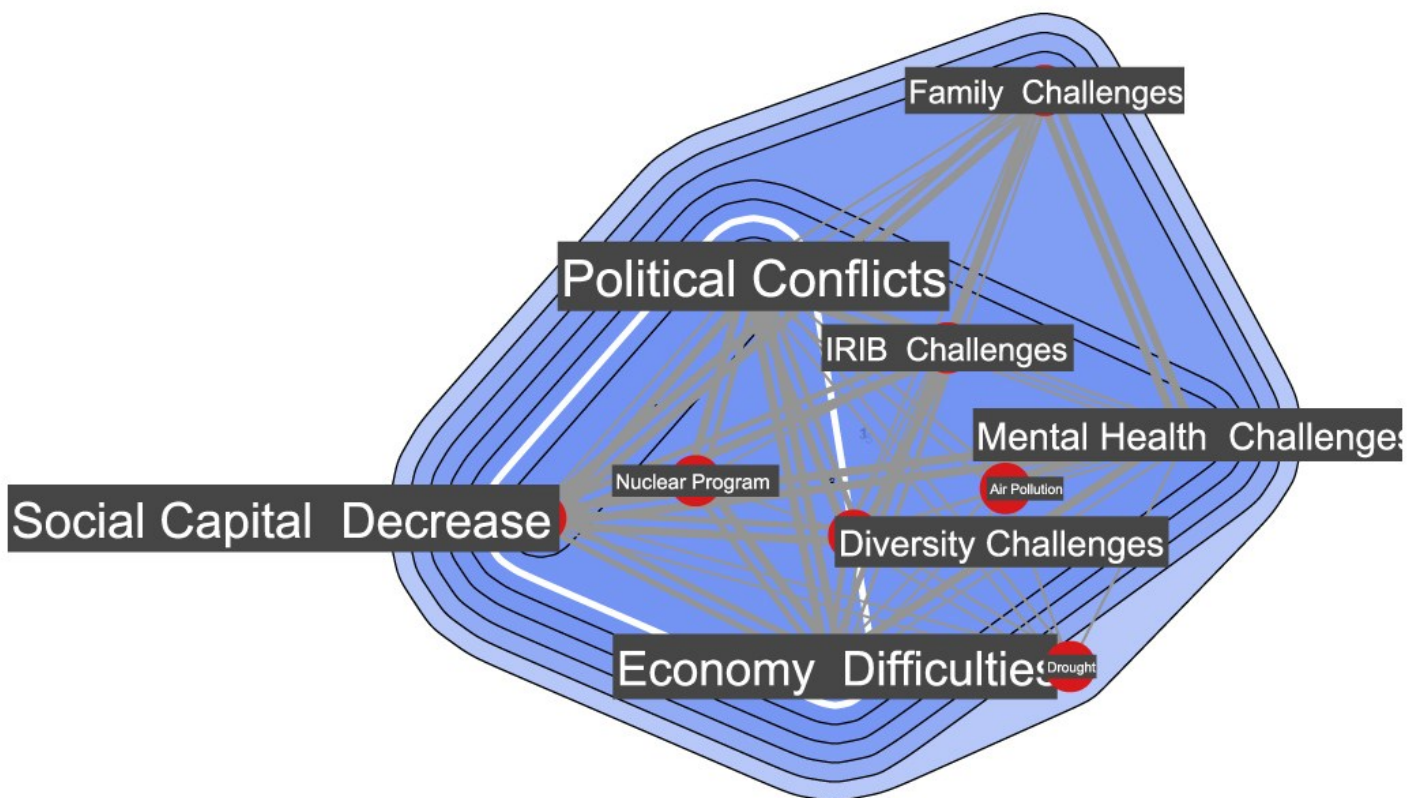
۱۰- کاهش سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی یک شبه به دست نمی‌آید و دولت‌ها همچون پول به راحتی نمی‌توانند آن را به جامعه تزریق کنند. ایران در فاصله پنج سال نزول حدود ۴۰ رتبه ای در این شاخص داشته است و اکنون از جمله کشورهای دارای رده پایین در شاخص سرمایه اجتماعی است. همچون شاخص رشد اقتصادی امید به افزایش خلق الساعه این شاخص به فاصله یکسال دور از انتظار است اما اگر دولت و نهادهای مدنی تلاش مضاعفی در بهبود این شاخص به عمل نیاورند، پیامدهای آن حوزه‌های مختلفی از رشد اقتصادی گرفته تا سلامت روان شهروندان ایرانی را تحت تأثیر قرار خواهد داد.

تحلیل اثرات متقاطع

مسائلی که شرح داده شدند مستقل از یکدیگر نیستند و می‌توانند اثرات متقابلی بر یکدیگر داشته باشند. به عبارتی وقوع یک مسئله می‌تواند در وقوع مسئله دیگر اثرگذار شود. این اثرگذاری در اندازه‌های بسیار کم، کم، متوسط، زیاد و بسیار زیاد توسط کارشناسان در قالب یک ماتریس ۱۰ در ۱۰ سنجیده شده است. پس از شناسایی و تدوین ۱۰ مسئله اول سال ۱۳۹۳ با نظرسنجی از کارشناسان، در مرحله بعدی جدول تأثیرات تقاطعی رابطه میان این مسائل در اختیار کارشناسان قرار گرفت و آن‌ها شدت تأثیرگذاری هر یک از مسائل بر مسائل دیگر را امتیازدهی کردند.

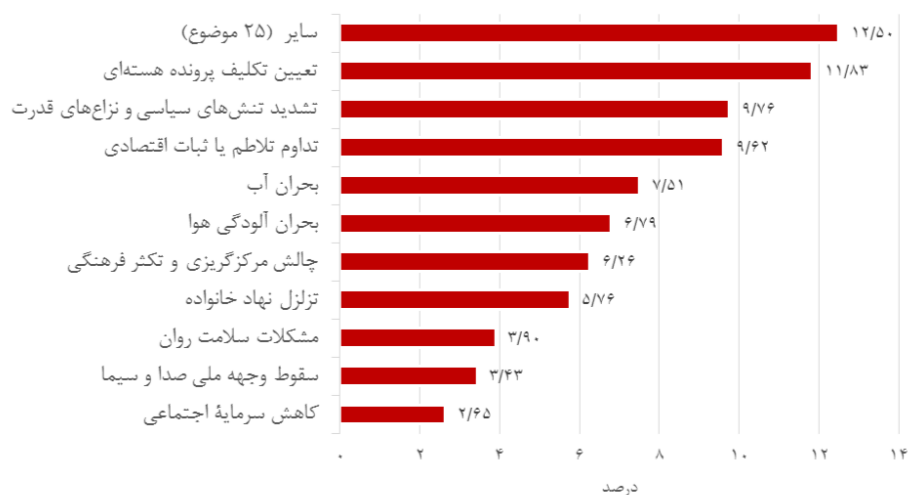
هنگامی که اثرات متقابل مسائل سنجیده شد، اولویت‌گذاری اولیه به هم ریخت. گراف فوق که ساختار کلی شبکه مسائل اصلی ایران در سال ۱۳۹۳ را نمایش می‌دهد تاییدکننده این ادعاست. مسئله‌ای مانند کاهش سرمایه اجتماعی که با اولویت کم‌تری شناسایی شده بود در ناحیه مرکزی شبکه مسائل قرار گرفت. در عوض مسئله تعیین تکلیف پرونده هسته‌ای که در شناسایی مستقل مسائل از نگاه کارشناسان بالاترین درجه اهمیت را داشت، در شبکه مسائل به حاشیه شبکه رانده شد. با استفاده از مفاهیم مرکزیت درجه، مرکزیت بینابینی، مرکزیت مجاورت، اتوریته یا نفوذ و گروه‌بندی مسائل گراف‌های متعدد دیگری ترسیم شده و نتایج تکمیلی قابل توجهی از روابط بین مسائل بدست آمد.

دامنه نفوذ	سرعت تأثیر با واسطه	شدت تأثیر با واسطه	شدت تأثیرپذیری مستقیم	شدت تأثیرگذاری مستقیم	رتبه	مسئله ایران ۱۳۹۳
کم	کم	کم	کم	زیاد	۱	پرونده هسته‌ای
زیاد	متوسط	زیاد	زیاد	زیاد	۲	تنش‌های سیاسی
زیاد	متوسط	زیاد	زیاد	زیاد	۳	تداوم تلاطم یا ثبات اقتصادی
کم	متوسط	کم	کم	کم	۴	بحران آب
متوسط	زیاد	متوسط	متوسط	متوسط	۵	چالش مرکزگرایی
کم	متوسط	کم	کم	کم	۶	بحران آلودگی هوا
متوسط	کم	کم	متوسط	متوسط	۷	تزلزل نهاد خانواده
متوسط	متوسط	متوسط	زیاد	متوسط	۸	مشکلات سلامت روان
متوسط	کم	کم	متوسط	متوسط	۹	سقوط وجهه ملی صدا و سیما
زیاد	کم	متوسط	زیاد	زیاد	۱۰	کاهش سرمایه اجتماعی

برخلاف تصور اولیه، موضوعی که رتبه ۱۰ را در مرحله اول شناسایی مسائل به خود اختصاص داده است، بنا به نظر کارشناسان ظرفیت تأثیرگذاری، تأثیرپذیری و نفوذ زیادی بر مسائل دیگر دارد که کم و بیش با ماهیت این سازه نظری علوم اجتماعی و اقتصاد سازگار است. همین طور، سرعت کم تأثیرگذاری کاهش سرمایه اجتماعی بر مسائل دیگر را نیز می‌توان با توجه به ماهیت زیرساختی و پنهان این مفهوم، به عنوان مثال در رابطه‌اش با رشد و توسعه اقتصادی تفسیر کرد. نفوذ زیاد کاهش سرمایه اجتماعی بر مسائل دیگر نیز بدین معناست که تحولات مسائل گوناگون دیگر، کم و بیش به این موضوع ارجاع می‌دهند و بر آن تأثیر دارند. از این رو توجه به سرمایه اجتماعی فراتر از جایگاه دهمین اولویت سال آینده ضرورت دارد.

پیش‌نگری مسائل ایران ۱۳۹۳

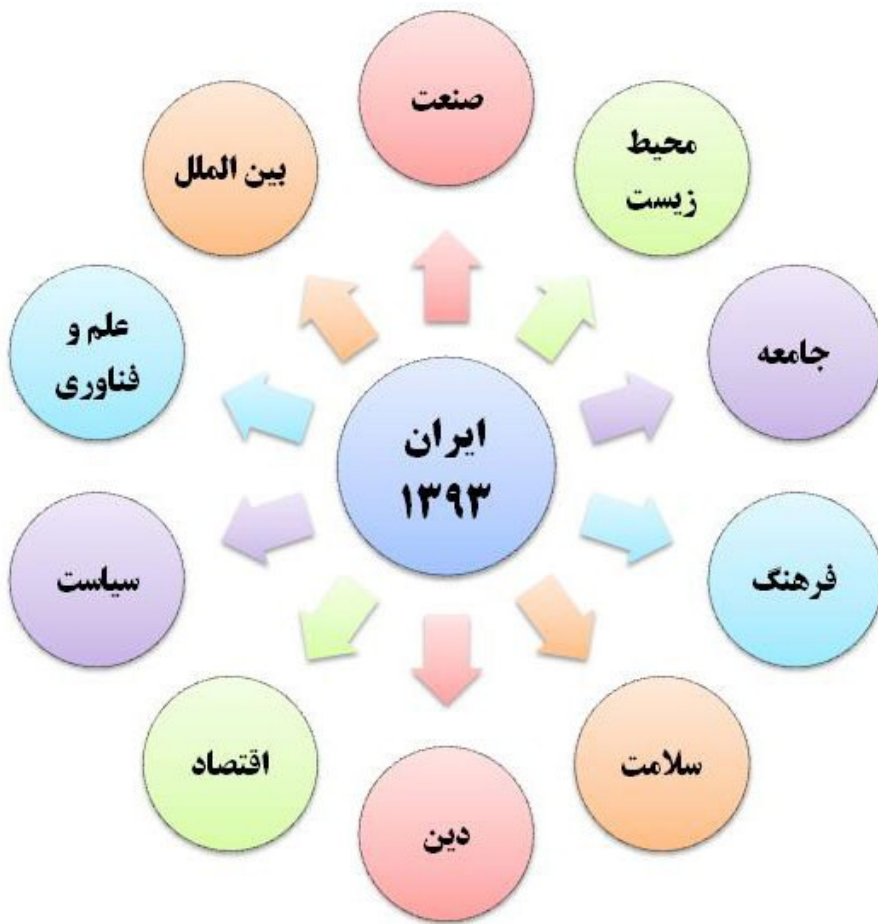
درصد امتیاز مسائل هریک از حوزه های ۱۰ گانه

اما روش‌های مختلفی در آینده‌پژوهی وجود دارد که تلاش می‌کند بینش و درکی از آینده‌های محتمل پیش رو را تا حدودی شناسایی و ترسیم کند. روش نظرسنجی از خبرگان یکی از این روش‌هاست که مبتنی بر نظرات کارشناسان و تحلیل‌گران است. در این گزارش نیز نظرات خبرگان و تحلیل‌گران ملاک شناسایی و سنجش میزان اهمیت هر یک از مسائل کلیدی قرار گرفته است.

این پژوهش تلاش می‌کند تا به این پرسش پاسخ دهد که مسائل کلیدی ایران در سال آینده ۱۳۹۳ چه موضوعات و چالش‌هایی هستند؟ متغیرهای مختلف و متداخلی بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند تا رویدادها و تحولات آینده را شکل دهند. آینده قابل پیش‌گویی نیست و آینده‌پژوهی ادعای پیش‌بینی دقیق آینده را ندارند و تنها بستری برای اندیشه درباره آینده فراهم می‌کند.

مدل‌های پایش محیط

به متغیرهایی چون آب و هوا، انرژی، پایداری و امنیت و مواد زاید و در پایش محیط سیاسی به متغیرهایی چون مجوزها، مقررات گذاری و کمک هزینه‌ها توجه می‌شود. با بررسی مدل‌های مختلف تحلیل فاکتورهای کلان، مدلی مناسب با ویژگی‌های جامعه ایران طراحی شد و مبنای کار قرار گرفت. بر اساس مدل آینده‌بان ۱۰ فاکتور کلیدی انتخاب و از نخبگان و کارشناسان خواسته شد تا ۱۰ موضوع کلیدی ایران سال ۱۳۹۳ را به ترتیب اولویت از میان این ۱۰ حوزه مختلف نام ببرند.

فعالیت‌های پژوهش و توسعه یا نرخ تحولات فناورانه توجه می‌کنند. مدل دستپ (DESTEP) مدلی دیگر برای تحلیل وسیع فاکتورهای کلانی است که ممکن است کسب و کار سازمانی یا فعالیتی را تحت تأثیر قرار دهد. در این مدل شش فاکتور کلان دموگرافیک، اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی، فناورانه، اکولوژیکی و سیاسی بررسی می‌شود. متغیرهای خردتر مرتبط با هر یک از این فاکتورهای کلان کم و بیش مشابه مدل قبلی است. به عنوان مثال، در بررسی

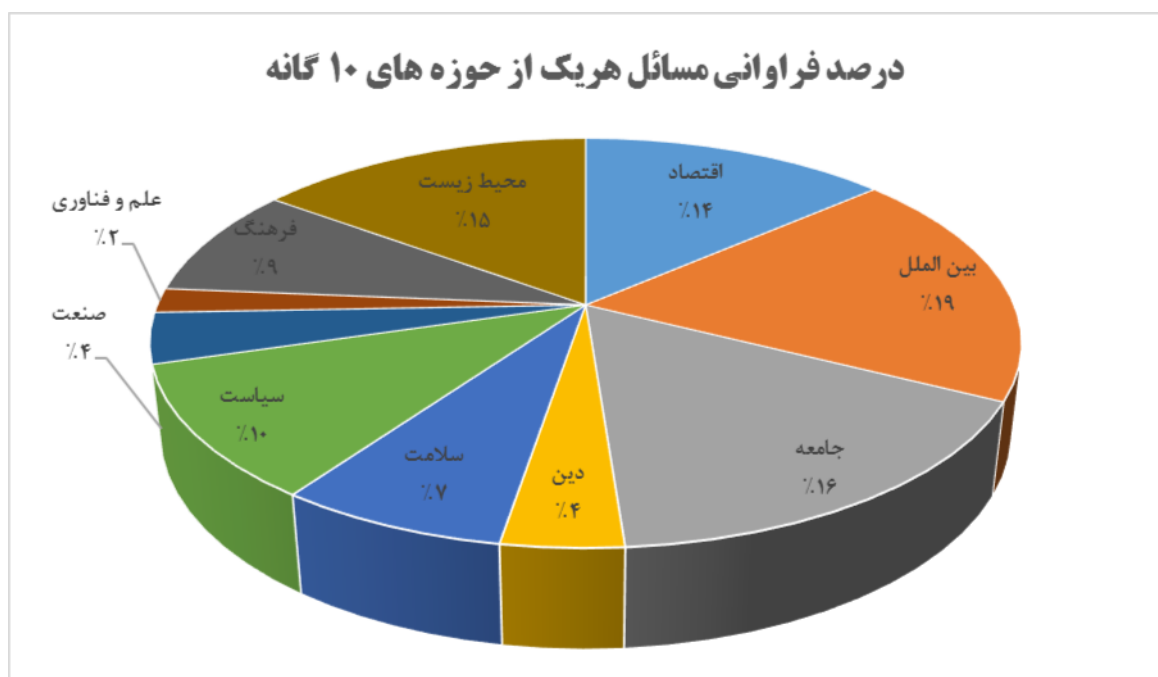
متغیرهای اکولوژیکی

به منظور شناسایی مسائل کلیدی پیش روی ایران سال ۱۳۹۳، نخست از مدل‌های رایج پایش محیط استفاده شده است. مدل‌های گوناگونی برای دسته‌بندی موضوعات و متغیرهای کلیدی شکل دهنده به آینده وجود دارد. تحلیل پست (PEST) یکی از مدل‌ها برای توصیف چارچوبی از عناصر است که در مدیریت استراتژیک پایش محیطی می‌شوند. در مدل اولیه به چهار فاکتور کلان سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فناورانه اهمیت داده می‌شد. مدل‌های پیشرفته‌تر علاوه بر پایش محیط‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فناورانه به محیط قانونی و پیشرفته‌تر به محیط اخلاقی، وضعیت محیط زیست یا وضعیت دموگرافیک نیز توجه کرده‌اند. مدل اولیه چهار عنصری به اضافه محیط قانونی و وضعیت محیط زیست در انگلستان شهرت بیشتری دارد. آن‌ها برای پایش وضعیت سیاسی اساساً به درجه دخالت دولت در اقتصاد توجه می‌کنند. فاکتورهای اقتصادی را شامل رشد اقتصادی، نرخ سود، نرخ ارز و نرخ تورم در نظر می‌گیرند. برای پایش محیط اجتماعی به مسائلی مانند نرخ رشد جمعیت، توزیع سن و نگرش‌های شغلی توجه می‌کنند و جنبه‌های فرهنگی و بهداشتی را نیز در همین چارچوب قرار می‌دهند. برای پایش محیط فناورانه به متغیرهایی مانند اتوماسیون و

دریافت نظرات کارشناسان

همچون اغلب مطالعات آینده پژوهانه، این پژوهش نیز بر نظرات خبرگان و کارشناسان استوار است. برای انتخاب کارشناسان و تحلیل‌گران به دو ویژگی اصلی کارشناسی در کلیت موضوعات فوق و داشتن خبرگی در یکی از حوزه‌ها توجه شده است. در پژوهش‌هایی که در صدد شناسایی مسائل و چالش‌های عمده مرتبط با یک حوزه خاص (مثلاً اقتصاد یا جامعه) هستند، خبرگان از میان کسانی انتخاب می‌شود که در آن حوزه تخصصی صاحب صلاحیت و تخصص تشخیص داده شوند. به عنوان مثال، برای شناسایی مسائل اجتماعی ایران عمدتاً به جامعه‌شناسان مراجعه می‌شود. در این پژوهش بنا به هدف کلان (شناسایی مسائل ایران) و مطابق بر نگاه کل‌نگرانه آینده‌پژوهی، کارشناسان دارای صلاحیت عمومی به همراه داشتن تخصص و خبرگی در یک حوزه خاص برگزیده شده‌اند. کارشناسان و خبرگان که نظرات آنها در مراحل مختلف این پژوهش دریافت شده، ده‌ها نفر استادان دانشگاه، روزنامه‌نگاران و فعالان رسانه و دانشجویان تحصیلات تکمیلی بوده‌اند.

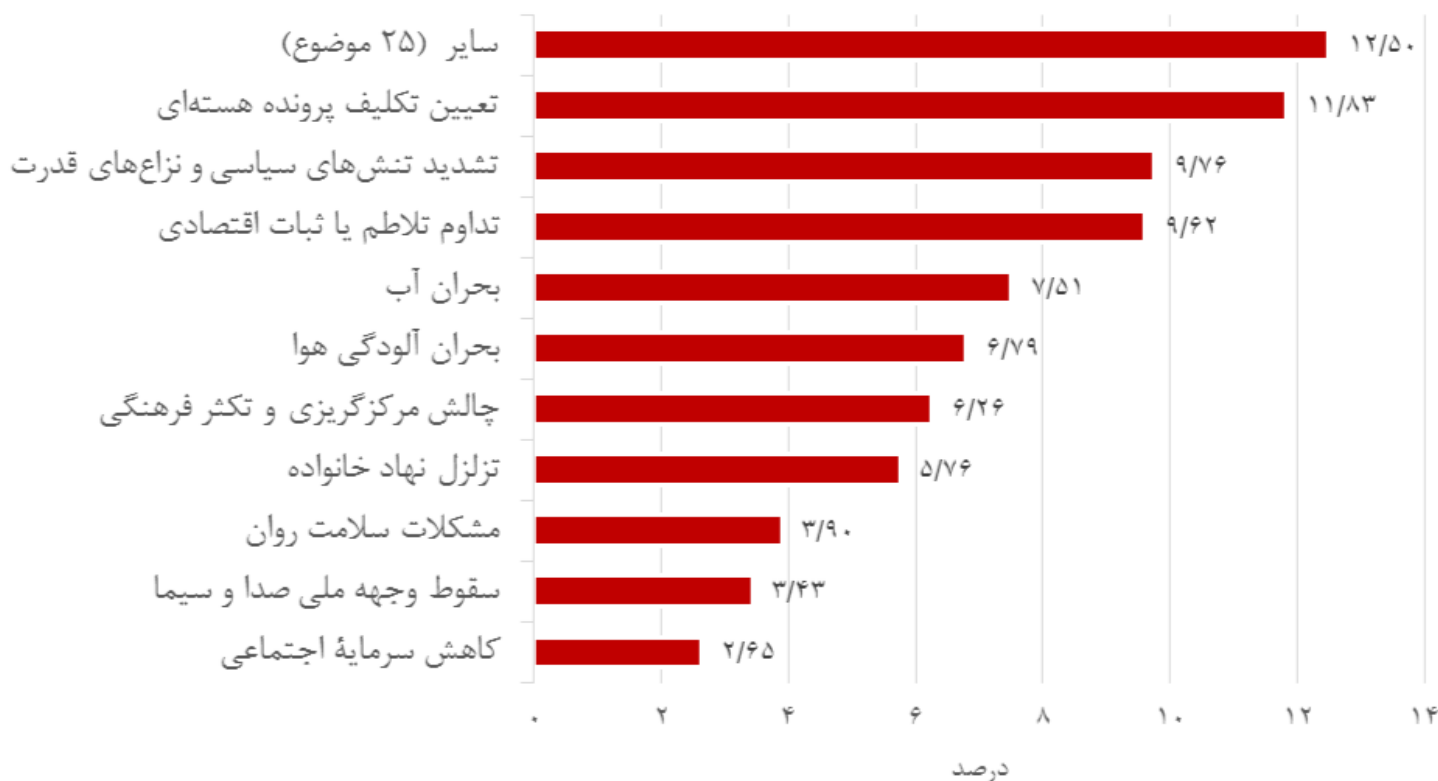
برای دریافت نظر کارشناسان، فرمی دو صفحه‌ای حاوی حوزه‌های ۱۰ گانه و فرم دیگری برای دریافت نظرات در اختیار کارشناسان قرار گرفته است. کارشناسان ۱۰ مسئله اصلی ایران سال ۱۳۹۳ را به ترتیب اولویت از ۱ تا ۱۰ نام برده و اعلام کرده‌اند که یک موضوع خاص را در چارچوب کدام یک از حوزه‌های ۱۰ گانه در نظر گرفته‌اند. بدین ترتیب درصد فراوانی هر یک از حوزه‌های ۱۰ گانه فوق پس از اختصاص ضرائب مربوط به هر اولویت در نمودار زیر مشخص شده است.

مسائل کلیدی ایران ۱۳۹۳

برای شناسایی ۱۰ مسئله برتر ایران، پس از گردآوری و دسته‌بندی نظرات خبرگان، نخست اولویت‌های ۱۰ گانه اعلامی از سوی کارشناسان در ضریب اهمیت ضرب شده است، سپس در نظرات هر شخص ضریب خبرگی نیز لحاظ شده است. در نمودار زیر، ۱۰ مسئله برتر و درصد امتیازهای هر یک از موضوعات نشان داده شده است:

درصد امتیاز مسائل هر یک از حوزه های ۱۰ گانه

درباره مسائلی چون پرونده هسته‌ای ایران، اشتراک نظر و توافق کاملی در میان نظرات کارشناسان وجود دارد اما درباره موضوعات دیگر با کمی تلفیق و ترکیب ده موضوع اول به دست آمده است. به عنوان مثال، کارشناسان در نظرات خود یا به موضوع پرونده هسته‌ای ایران اشاره کرده‌اند یا از آن صرف نظر کرده‌اند اما درباره موضوعات اقتصادی نظرات به این درجه از شفافیت نیست. بعضی نظر داده‌اند که نرخ تورم در سال آینده افزایش خواهد یافت در حالی که عده دیگری نظر به کاهش نرخ تورم داده‌اند. همچنین کارشناسان به مسائل دیگری از جمله هدفمندی یارانه‌ها نیز اشاره کرده‌اند.

بنابراین، مسئله «تلاطم یا ثبات اقتصادی»، سازه‌ای ترکیبی است که از برآیند نظر کارشناسان درباره پنج موضوع افزایش تورم، کنترل تورم و قیمت‌ها، چالش‌های اقتصاد پولی (بورس، سکه، ارز، بانک)، چالش‌های هدف‌مندی یارانه و افزایش شکاف اقتصادی به دست آمده است و همان‌گونه که مشخص است، برخلاف نظر کارشناسان درباره کاهش سرمایه اجتماعی، مسئله‌ای است که از سویی مسائل اقتصادی را در کانون توجه قرار می‌دهد و از سوی دیگر برآیند نظرات مثبت و منفی کارشناسان درباره ادامه تلاطم‌های اقتصادی یا ثبات اقتصادی سال ۱۳۹۳ است.

سه متغیر ترکیبی دیگر نیز در میان ۱۰ مسئله اصلی ایران در سال ۱۳۹۳ وجود دارد که از برآیند نظرات کارشناسان در موضوعات مرتبط به هم استخراج شده است. مسئله «تشدید تنش‌های سیاسی و نزاع‌های قدرت» برآیند نظر کارشناسان درباره پنج مسئله تنش بین دولت و مخالفان، چالش دولت و مجلس نهم، رقابت‌های مجلس دهم و تقویت جریان‌های افراطی است. متغیر ترکیبی «چالش مرکز‌گریزی و تکثر فرهنگی» از ترکیب چند موضوع مرتبط به یکدیگر شامل افزایش چالش گروه‌های حاشیه‌ای (قومیت و غیره)، رشد فرهنگ مصرفی، رشد و بروز اجتماعی خرده‌فرهنگ‌ها به دست آمده است. مسئله «زلزل نهاد خانواده» نیز با ترکیب نظرات کارشناسان درباره موضوعات افزایش طلاق، کاهش ازدواج، افزایش ناهنجاری‌های جنسی و گسترش سبک زندگی مجردی به دست آمده است. در این سه متغیر ترکیبی برخلاف مسئله اقتصاد، توافقی در میان نظرات کارشناسان درباره جهت مثبت یا منفی و افزایش یا کاهش مسائل نیز وجود دارد. مسائل دیگر همه متغیرهای تکی هستند که مستقیماً از جمع نظرات کارشناسان استخراج شده است.

از آنجا که کارشناسان و خبرگان شرکت‌کننده در این گزارش از میان مسئولان و سیاست‌گذاران نیستند و نظریه‌گیری از آن‌ها صرفاً در چارچوب حوزه تخصصی آن‌ها نبوده است، یافته‌های این گزارش را می‌توان به نوعی اولویت‌های ذهنی بخشی از نخبگان و تحصیلکردگان ایرانی تلقی کرد. به همین دلیل، این گزارش را می‌توان همچون برآیندی از افکار عمومی قشری مهم از جامعه ایران نیز قرائت کرد. در ادامه هر یک از این مسائل اصلی ۱۰ گانه به روش‌های مختلف آینده‌پژوهانه مطالعه شده‌اند.

مسئله اول

پرونده هسته‌ای

توافق موقت ژنو درباره برنامه هسته‌ای ایران که سوم آذر ۱۳۹۲ بین جمهوری اسلامی ایران و گروه ۱+۵ امضا شد مبنای عمل طرفین در سال ۱۳۹۳ خواهد بود. تعداد بازیگران دخیل و موثر در این توافق و اختلافات و گاهی تقابل منافع آنها، مسیر شکننده‌ای را برای رسیدن به توافق نهایی ایجاد کرده است. از این روست که هرنوع اظهارنظر درباره آینده این پرونده با اما و اگرهای بسیار همراه است.

تداوم رویکرد مثبت و پای‌بندی به توافق، سناریویی است که به حل و فصل پرونده هسته‌ای ایران خواهد انجامید و در مقابل تغییر رویکرد هر یک از طرفین توافق را برهم خواهد زد. در نتیجه مهم‌ترین سوالات معطوف به آینده درباره پرونده هسته‌ای ایران شامل این موارد است: کدام یک از طرفین ممکن است رویکرد خود را تغییر دهند؟ پای‌بندی به مسیر توافق فعلی برای کدام یک از طرفین منفعت بیشتری حاصل خواهد کرد و برنده واقعی کیست؟ کدام بازیگران و با کدام منافع در جهت به‌نتیجه رسیدن توافق عمل خواهند کرد؟ کدام بازیگران و با کدام منافع در جهت برهم‌زدن توافق عمل خواهند کرد؟ قرار گرفتن در گفتمان‌های متفاوت سیاسی، پاسخ‌های متفاوتی برای این سوالات ایجاد خواهد کرد که موضوع این گزارش آینده‌پژوهانه نیست.

می‌توان گفت پرونده هسته‌ای ایران در سال ۱۳۹۳ آینده نامشخصی دارد که می‌تواند روی تیفی از حل و فصل کامل و تبدیل شدن به یک پرونده ساده حقوقی تا ورود به یک جنگ تمام‌عیار فرامنطقه‌ای تحقق یابد. تشتت نظرات خبرگان حاضر در این نظرسنجی گویای همین آینده مهم است و از همین جاست که آینده پرونده را نه پیش‌نگری که باید سناریوپردازی کرد. درباره پرونده هسته‌ای ایران می‌توان گفت: مهم‌ترین مسئله ایران در سال ۱۳۹۳ خواهد بود که طولانی شدن و فرسایشی شدن آن شرایط را برای تعیین تکلیف نهایی این پرونده آماده کرده است.

تعیین تکلیف پرونده هسته‌ای، مهم‌ترین مسئله ایران در سال ۱۳۹۳ خواهد بود. برنامه هسته‌ای ایران که بیش از نیم قرن پیش با حمایت کشورهای غربی آغاز شده بود، به مهم‌ترین چالش ایران و غرب در سال‌های اخیر تبدیل شده بود. این پرونده با «توافق موقت ژنو بر روی برنامه هسته‌ای ایران» در ۳ آذر ۱۳۹۲ میان جمهوری اسلامی ایران و گروه ۱+۵ یا به‌روایت دیگر گروه ۳+۳ موقتا در مسیر حل و فصل قرار گرفته است.

برای پرونده هسته‌ای در سال ۱۳۹۳ می‌توان از منظر همین توافق موقت، به ظاهر چهار فضای سناریویی متفاوت و در واقع دو فضای سناریویی ترسیم کرد. ایران و ۱+۵ به عنوان طرفین توافق ممکن است رویکرد مثبت به توافق را تداوم بخشیده و به مفاد آن پای‌بند بمانند و یا در مسیر تغییر رویکرد و عدم پای‌بندی به توافق قدم بردارند. در صورت تداوم رویکرد مثبت و پای‌بندی طرفین، توافق هسته‌ای حاصل خواهد شد. در صورت تغییر رویکرد هر یک از طرفین یا هر دو آنها، بن‌بست هسته‌ای حاصل خواهد شد و توافق به شکست می‌انجامد.

در صورت شکست توافق، ایالات متحده آمریکا به‌عنوان پیش‌قراول گروه ۱+۵ با همراه هم‌پیمانان خود یکی دیگر از گزینه‌ها یا همان سناریوهای خود را عملی می‌کند. گزینه‌های غرب پیش از این در قالب سناریوهای شش‌گانه عرضه شده‌اند. در مقابل ایران نیز خود را برای گزینه‌های متفاوت غرب آماده کرده و پاسخ‌های متقابلی خواهد داشت.

چرا سناریوپردازی؟

در میان روش‌های مختلف آینده‌پژوهی زمانی از سناریوپردازی استفاده می‌شود که ابهام و عدم قطعیت در موضوع مورد مطالعه بالا باشد. درخصوص پرونده هسته‌ای ایران نیز عدم اجماع خبرگان در پیش‌نگری آینده مشخص، استفاده از روش سناریوپردازی را ایجاب می‌کند. سناریوهای مختلف در واقع همان آینده‌های متفاوتی هستند که بر اساس وقوع رخداد‌های مختلف و عمل بازیگران می‌توانند محقق شوند.

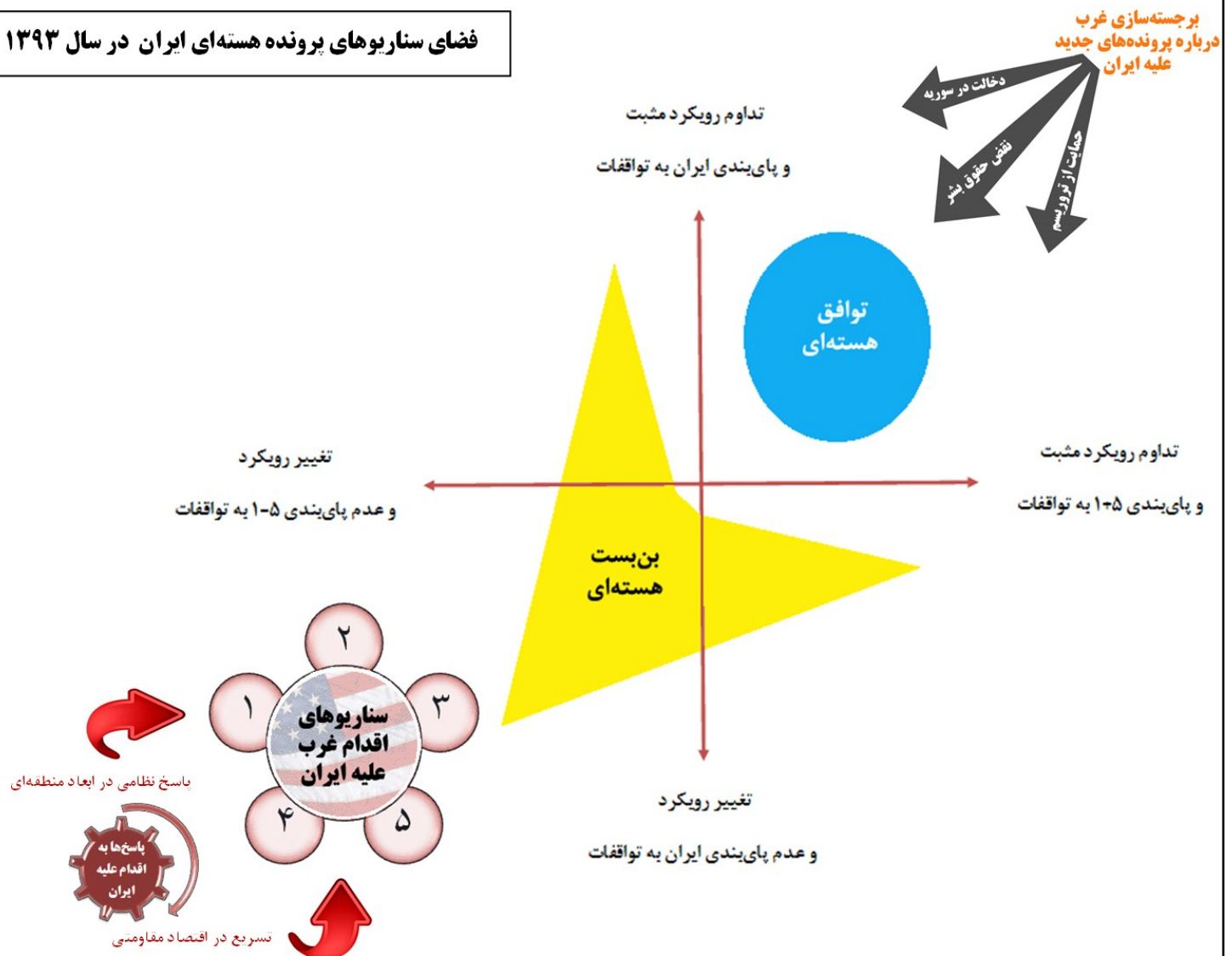
سناریو، پیش‌بینی نیست

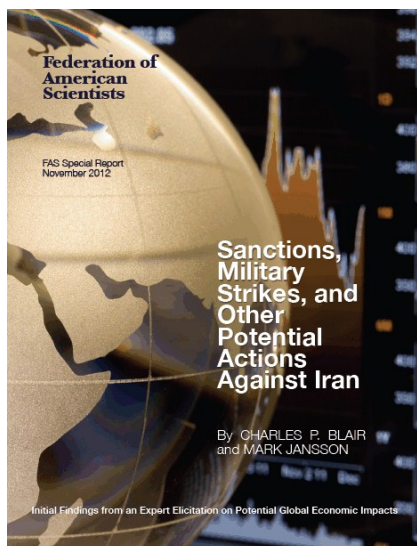
سناریو متداول‌ترین روش در آینده‌پژوهی است و با مبانی این دانش که از آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب سخن می‌گوید منطبق است. سناریو، برخلاف پیش‌بینی و پیش‌نگری پاسخ دقیق درباره آینده نمی‌دهد. پیشگامان این روش، سناریوها را تصاویر منسجمی از رخداد‌های ممکن در آینده می‌دانند که شامل بیش از یک مورد هستند.

سناریوهای هسته‌ای

بر این اساس فضای سناریوهای هسته‌ای، بر مبنای نظرات خبرگان حاضر در این نظرسنجی طراحی شده است. در این مدل دو فضای اصلی توافق هسته‌ای و بن‌بست هسته‌ای وجود دارد که تحقق هر کدام پیامدهای متفاوتی را در پی دارد که آنها نیز در قالب سناریوهایی قابل تعریف هستند.

فضای سناریوهای پرونده هسته‌ای ایران در سال ۱۳۹۳

سناریوهای اقدام علیه ایران

«گزینه‌های روی میز» از آنها یاد می‌شود. غرب در سال‌های اخیر ابتدا در مسیر سناریو «۱» و سپس «۲» حرکت می‌کرد. سال ۲۰۱۳ حرکت در مسیر سناریو «۶» آغاز شد و در انتهای سال ۱۳۹۲ همچنان سناریو «۶»، گزینه روی میز غربی‌هاست. ماندن در مسیر گزینه «۶» از جانب غربی‌ها، در نهایت سناریوی «توافق هسته‌ای» را حاصل خواهد کرد.

مطابق سندی که در نوامبر سال ۲۰۱۲ از سوی FAS منتشر شد، از سوی غرب برای مقابله با ایران شش سناریو شامل افزایش فشار، انزوا و محاصره خلیج فارس، حمله پیشگیرانه، کارزار بمباران فراگیر، تهاجم همه‌جانبه و تشنج‌زدایی وجود دارد. این سناریوها، همان چیزهایی هستند که در ادبیات رسانه‌ای از آنها با عنوان

سناریو	شرح سناریو	هزینه برای اقتصاد جهانی
۱. افزایش فشار	ایالات متحده دور جدیدی از تحریم‌ها را انتخاب می‌کند که هر بانک خارجی را (خصوصی و عمومی) که تراکنش یا هر تجارتی با بانک مرکزی ایران انجام دهد، جریمه می‌کند.	هزینه اقتصاد جهانی به طور میانگین تقریباً ۶۴ میلیارد (بیلیون) دلار تخمین زده می‌شود.
۲. انزوا و محاصره خلیج فارس	در کنار دیگر فعالیت‌ها ایالات متحده به سمت کم کردن هر نوع صادرات محصولات نفت خام، گاز طبیعی، تجهیزات انرژی و خدمات از ایران حرکت می‌کند. در سطح جهانی سرمایه‌گذاری در بخش‌های انرژی ایران ممنوع می‌شود.	هزینه اقتصاد جهانی به طور میانگین ۳۲۵ میلیارد (بیلیون) دلار تخمین زده می‌شود.
۳. حمله پیشگیرانه	ایالات متحده کمپین حمله پیشگیرانه محدود نیروهای ویژه و هوایی به تاسیسات هسته‌ای و پایگاه‌های نظامی را هدایت می‌کند که بخشی از نگرانی‌های بحرانی هستند.	هزینه اقتصاد جهانی به طور میانگین ۷۱۳ میلیارد (بیلیون) دلار تخمین زده می‌شود.
۴. کارزار بمباران فراگیر	ایالات متحده کارزار هوایی قدرتمندی را هدایت می‌کند که نه تنها تاسیسات هسته‌ای حساس را هدف‌گیری می‌کند که به دنبال محدود کردن توانایی ایران برای حرکت تلافی‌جویانه از طریق هدف گرفتن دیگر توانمندی‌های نظامی است.	هزینه اقتصاد جهانی به طور میانگین تقریباً ۱.۲ تریلیون دلار تخمین زده می‌شود.
۵. تهاجم همه‌جانبه	ایالات متحده تصمیم به حمله، اشغال و خلع سلاح ایران می‌گیرد.	هزینه اقتصاد جهانی به طور میانگین تقریباً ۱.۷ تریلیون دلار تخمین زده می‌شود.
۶. تشنج‌زدایی	رئیس‌جمهور ایالات متحده رویکرد جدیدی را برای رفع وضعیت بن‌بست روابط با ایران تجربه می‌کند تا از طریق برداشتن قدم‌های یک‌جانبه نشان دهد که ایالات متحده علاقه‌مند دستیابی به توافق است.	هزینه اقتصاد جهانی تقریباً ۶۰ میلیارد (بیلیون) دلار تخمین زده می‌شود.

پاسخ‌ها به اقدام علیه ایران

جمهوری اسلامی ایران برای هر یک گزینه‌های غرب، پاسخی در نظر گرفته است. مجموع شش سناریوی غربی را می‌توان در سه گزینه خلاصه کرد: تنش زدایی و حرکت به سمت توافق، افزایش فشار و اقدام نظامی.

در حال حاضر که غربی‌ها در مسیر گزینه «۶» حرکت می‌کنند، ایران نیز پای میز مذاکره حاضر شده و دستیابی به توافق نهایی را دنبال می‌کند.

اقدام متقابل ایران برای سناریوی افزایش فشار تنظیم سیاست‌های داخلی بر اساس **اقتصاد مقاومتی** است که سیاست‌های کلی آن در پایان سال ۱۳۹۲ ابلاغ شد.

اقدام متقابل ایران برای سناریوهای نظامی **پاسخ‌های نظامی متقابل** است که می‌توان ابعاد آن را از گفتار مقامات نظامی ردیابی کرد.

سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی»

حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی با ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بر اساس بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی که پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام تعیین شده است، تأکید کردند: پیروی از الگوی علمی و بومی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی، عامل شکست و عقب‌نشینی دشمن در جنگ تحمیلی اقتصادی علیه ملت ایران خواهد شد، همچنین اقتصاد مقاومتی خواهد توانست در بحران‌های رو به افزایش جهانی، الگویی الهام بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد و زمینه و فرصت مناسب را برای نقش آفرینی مردم و فعالان اقتصادی در تحقق حماسه اقتصادی فراهم کند.

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، ۳۰ بهمن ۱۳۹۲

الزامات بلند مدت

۱. تکیه بر مردم
۲. مقاوم بودن اقتصاد
۳. اقتصاد دانش بنیان
۴. کاهش وابستگی به نفت
۵. تبیین دانشگاهی و آکادمیک اقتصاد مقاومتی

الزامات کوتاه مدت

۱. حمایت از تولید ملی
۲. مدیریت منابع ارزی
۳. مدیریت مصرف
۴. استفاده حداکثری از زمان و منابع و امکانات
۵. حرکت بر اساس برنامه

نبرد مستقیم با آمریکا قوی‌ترین رؤیای مردان مؤمن و انقلابی در سراسر جهان است. تهدیدات شما برای اسلام انقلابی بهترین فرصت است. پیشوایان اسلام، سال‌هاست ما را برای یک نبرد بزرگ و سرنوشت‌ساز آماده کرده‌اند بعید می‌دانم مردان عاقل شما، اجازه دهند آمریکا که در یک سوی این نبرد سرنوشت‌ساز قرار می‌دهند، گزینه مضحک نظامی را از روی میز به صحنه عمل بکشاند.

خبرگزاری فارس، ۵ بهمن ۱۳۹۲

سرلشکر محمدعلی جعفری

فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

ما برای جنگ تعیین کننده با آمریکا و رژیم صهیونیستی آماده هستیم. اگر جنگی علیه ایران رخ دهد، میدانی برای دشمن باقی نخواهیم گذاشت و خودشان هم این موضوع را می‌دانند. این هشدار را هم می‌دهیم که اگر از هر سرزمینی به نیروهای ما تهاجم شود، به همه موقعیت‌های متعلق به آن حمله خواهیم کرد.

خبرگزاری فارس، ۲۳ بهمن ۱۳۹۲

سرلشکر سید حسن فیروزآبادی

رئیس ستاد کل نیروهای مسلح

اگر خطای از شما سر بزند و اقدامی علیه جمهوری اسلامی ایران کنید، تردید نداشته باشید که با تمام توان به منافع شما در منطقه شلیک خواهیم کرد. در صورت حمله نظامی آمریکا به ایران، تمام پایگاه‌های نظامی آمریکا در کشورهای منطقه تبدیل به قتل‌گاه نیروهای آمریکا خواهد شد.

خبرگزاری فارس، ۵ بهمن ۱۳۹۲

محمداسماعیل کوثری

عضو کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی

آمریکا می‌تواند سناریوهای مختلفی مثل تهاجم هوایی، موشکی و زمینی محدود داشته باشد که همه این سناریوها شناسایی شده تمام احتمالات ممکن بررسی شده و اشراف ما بر این موارد و راهبردهای عملیاتی کامل است. ما استراتژی نظامی آمریکا را تشخیص داده، آنها را بررسی کرده و توانمندی‌های خودمان را نیز شکل داده‌ایم و نقاطی که در آمریکا ایجاد شوک می‌کند را شناسایی کرده‌ایم.

خبرگزاری فارس، ۱۲ بهمن ۱۳۹۲

سردار حسین سلامی

جانشین فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

و «ایران‌هراسی» ادامه دارد

IRANOPHOBIA

ایران‌هراسی اشاره به احساسات مخالف یا دشمنی با سیاست‌ها، فرهنگ، جامعه، اقتصاد یا نقش بین‌المللی ایران دارد. هم‌چنین ایران‌هراسی اشاره به بی‌اعتمادی، نفرت، انزجار، حسادت، تبعیض، تعصب، نژادپرستی، کلیشه، ترس یا بیزاری به ایرانیان به عنوان یک گروه نژادی، قومی، زبانی، مذهبی پذیرفته‌شده در سراسر جهان دارد. گستره ایران‌هراسی می‌تواند از نفرت فردی تا تعقیب و آزار نهادینه‌شده متغیر باشد.

ایران‌هراسی به عنوان یک سیاست طی سالیان متمادی برای اهداف مختلف بکار گرفته شده است. بیشترین استفاده از این سیاست به‌منظور فروش تسلیحات نظامی به کشورهای خاص (به‌طور خاص کشورهای عرب حاشیه خلیج فارس) صورت پذیرفته است.

همواره ایران‌هراسی به منظور بد معرفی کردن این کشور با عناوین مختلفی مانند یک کشور بی‌فرهنگ، محور شرارت، بزرگترین حامی تروریسم در جهان، کشوری که نفرت را در دنیا اشاعه می‌دهد، ایران بزرگترین تهدید برای همسایگانش، ایران تهدیدی برای صلح جهانی، اتهام به ایران برای طراحی توطئه به منظور نسل‌کشی یهودیان در آینده، و موارد مشابه دیگر پیگیری شده است.

نتیجه نظرسنجی گالوپ که در سال ۲۰۱۴ انجام شده نشان می‌دهد افکار عمومی آمریکا پس از اینکه هشت سال پیایی ایران را دشمن اول خود می‌شناخته‌اند، اکنون چین را دشمن اصلی خود می‌دانند. به نظر می‌رسد توافق موقت هسته‌ای بر این تغییر افکار عمومی آمریکا بی‌تاثیر نبوده باشد. بر همین اساس می‌تواند گفت در صورت توافق نهایی هسته‌ای، احساسات ضدایرانی که توسط رسانه‌های غربی در دنیا دامن زده تاحدی فروکش خواهد کرد. پس از آن هرچند پروژه ایران‌هراسی از طریق طرح پرونده‌های جدید دنبال می‌شود، اما بعید است که هیچ کدام هم‌چون پرونده هسته‌ای قابلیت ایجاد اجماع جهانی علیه ایران را داشته باشند. پس ایران‌هراسی را باید پروژه‌ای فراتر از پرونده هسته‌ای در نظر گرفت که در شکل‌های دیگر ادامه خواهد یافت.

پروژه ایران‌هراسی در یک دهه اخیر با توان بیشتری از سوی رقیبان و مخالفان جهانی و منطقه‌ای ایران دنبال می‌شود. پرونده هسته‌ای در سال‌های اخیر فرصت مناسبی برای پیشبرد پروژه ایران‌هراسی بود. در فضای سناریویی ترسیم شده برای آینده پرونده هسته‌ای، حتی در صورت حاصل شدن توافق نهایی، پروژه ایران‌هراسی متوقف نخواهد شد. تداوم پروژه ایران‌هراسی منافع بسیاری از بازیگران جهانی و منطقه‌ای را تامین خواهد کرد و از این روی در چارچوب‌های دیگری دنبال خواهد شد. به نظر می‌رسد اگر پرونده هسته‌ای ایران از دستور کار خارج شود، پروژه ایران‌هراسی از طریق پرونده‌های دیگری همچون حمایت ایران از تروریسم، نقض حقوق بشر و غیره ادامه خواهد یافت، اما برای مخالفان ایران هیچ کدام قابلیت برجسته‌سازی پرونده هسته‌ای را ندارد.

بزرگ‌ترین دشمن از نظر مردم آمریکا (منبع: نظرسنجی گالوپ، فوریه ۲۰۱۴)

مسئله دوم

تشدید تنش‌های سیاسی

عکس: خبرگزاری فارس

در حالی که کابینه محمود احمدی‌نژاد در سه ماه پایانی فعالیت ۱۰۵۴ تذکر از مجلس شورای اسلامی دریافت کرده بود، نصیب کابینه یازدهم در سه ماه ابتدایی ۱۴۲۹ تذکر شد که از این تعداد ۲۲۲ تذکر سهم شخص حسن روحانی بوده است. افزایش ۳۵ درصدی تذکرها از دولت احمدی‌نژاد به دولت روحانی نشان از اختلاف‌های قابل توجه بین دولت یازدهم و بخشی از مجلس نهم دارد.

یکی از نشانه‌های افزایش درگیری و تنش میان مجلس نهم و دولت یازدهم که شاید نشانه‌ای برای یکی از مسائل مهم پیش روی ایران ۱۳۹۳ باشد، افزایش تعداد تذکرها، سؤال‌ها و تلاش‌ها برای استیضاح وزرای کابینه دولت یازدهم در مقایسه با دولت دهم است. مقایسه آمار تذکرها و سؤال‌ها در سه ماهه نخست دولت یازدهم با سه ماهه پایانی دولت دهم، نشان می‌دهد که روند نارضایتی و برخورد مجلس با دولت حسن روحانی در سه ماهه اول به نسبت سه ماهه آخر دولت محمود احمدی‌نژاد افزایش چشمگیری داشته است و این در حالی است که می‌توان گفت سه ماهه پایانی دولت دهم در سال ۱۳۹۲، اوج نارضایتی و برخورد مجلس با دولت محمود احمدی‌نژاد بوده است.

بر اساس نظرات خبرگان این گزارش، در سال ۱۳۹۳ تنش‌های سیاسی داخلی تشدید خواهد شد. بخش قابل توجهی از این تنش‌ها حول اختلاف‌های دولت و منتقدان دولت شکل خواهد گرفت. هرچند که این تنش‌ها تنها به اختلاف‌های دولت-مجلس محدود نمی‌ماند، اما مجلس به‌عنوان قدرت‌مندترین نهادی که اکثریت آن در اختیار منتقدان دولت فعلی است، محور اصلی این نزاع‌ها خواهد بود.

از مهم‌ترین مسائل ایران ۱۳۹۳ در حوزه سیاست داخلی نحوه تعامل میان مجلس نهم با اکثریت اصولگرایان و دولت حسن روحانی است. نحوه تعامل میان قوه مجریه و قوه مقننه و میزان همکاری و همدلی و یا نسبت درگیری و منازعه میان این دو قوه، بسیاری از معادلات سیاسی داخلی را شکل می‌دهد و می‌تواند آرامش و ثبات سیاسی و یا برعکس افزایش تنش در عرصه سیاست داخلی را رقم بزند.

طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران وظایف مجلس شورای اسلامی در دو بخش قانون‌گذاری و نظارت تعریف می‌شود که یکی از مهم‌ترین ابعاد نظارتی مجلس، نظارت بر عملکرد قوه مجریه است. سازوکارهای قانونی پیش‌بینی شده برای مجلس شورای اسلامی جهت نظارت بر عملکرد دولت، تذکرها، کتبی و شفاهی، سؤال و استیضاح هر یک از وزرای وزارتخانه‌ها و شخص رئیس‌جمهوری است. «**اصل هشتم و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران**» سازوکارهای سؤال از رئیس‌جمهور و وزرای او را مشخص کرده و «**اصل هشتم و نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران**» در خصوص شرایط و نحوه استیضاح رئیس‌جمهور و وزرای او حدود و قواعد را مشخص کرده است.

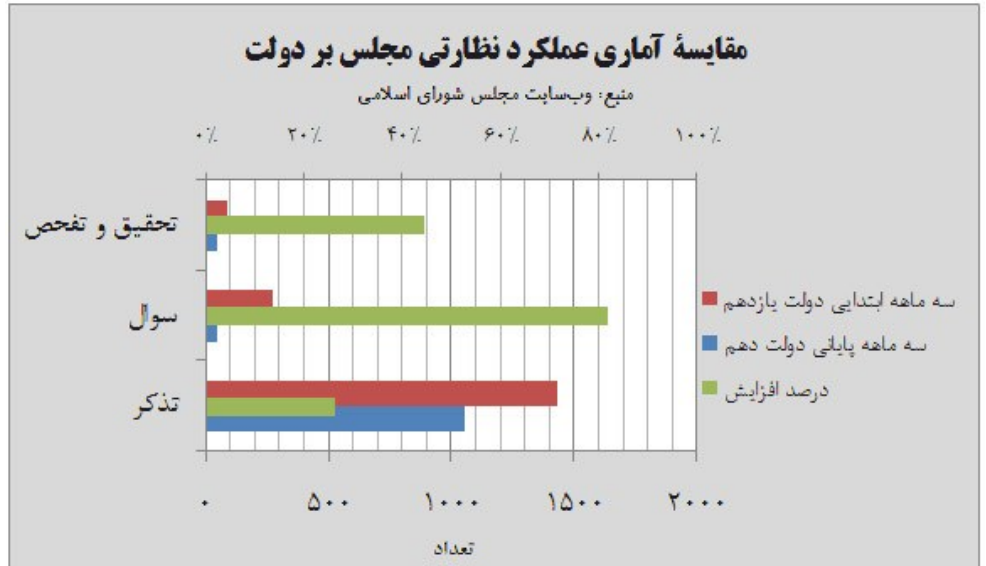
مقایسه آماری سوال‌ها

در سه ماهه آغازین تشکیل دولت یازدهم ۲۷۷ سؤال از وزرای کابینه روحانی به هیئت رئیسه مجلس نهم تحویل داده شد. از این تعداد، ۲۷۴ سؤال به کمیسیون‌های تخصصی ارجاع شد و سه سؤال برای تعیین کمیسیون ذی‌ربط در اختیار هیئت رئیسه قرار گرفت. از مجموع سوال‌های ارجاعی به کمیسیون‌ها، ۲۸ سؤال در مراحل مختلف خاتمه یافت، شش سؤال با درخواست نماینده سؤال کننده به حالت تعویق درآمد و ۲۳۹ سؤال در مراحل مختلف رسیدگی در کمیسیون‌ها قرار گرفت و یک سؤال با عدم اقبال نمایندگان سؤال کننده برای طرح و بررسی به صحن علنی مجلس رفت. در این میان کمیسیون عمران با ۵۶ سؤال بیشترین و کمیسیون قضایی و حقوقی با شش سؤال کمترین ارتباط را با سؤالات نمایندگان داشته‌اند. در سه ماهه مذکور، وزیر راه و شهرسازی با ۴۳ سؤال، مخاطب بیشترین و وزیر دفاع با دو سؤال، مخاطب کمترین سؤال بوده‌اند.

در طول سه ماهه پایانی دولت دهم یعنی تا پایان مرداد ۱۳۹۲، ۵۰ سؤال از وزیران به کمیسیون‌های تخصصی ارجاع شد که از این تعداد تنها سه سؤال به صحن آمد و در نهایت نمایندگان از پاسخ وزرا قانع شدند. در سه ماهه پایانی دولت دهم وزیر کشور با ۱۰ سؤال پاسخگوی بیشترین تعداد سوال نمایندگان در مجلس بود و وزیر اطلاعات، بهداشت و دادگستری نیز در این سه ماهه هرگز مورد خطاب و سوال نمایندگان مجلس نهم قرار نگرفتند.

بررسی عملکرد مجلس در زمینه سوال از وزرا در سه ماهه پایانی دولت دهم و سه ماهه آغازین دولت یازدهم نشان می‌دهد تعداد سؤالات نمایندگان مجلس از وزرای کابینه یازدهم بیش از پنج برابر افزایش داشته است.

مقایسه نظارت یک مجلس بر دو دولت

مقایسه تقاضاها برای تحقیق و تفحص

در سه ماهه آغازین تشکیل دولت یازدهم در مجموع ۹ تقاضای تحقیق و تفحص از زیرمجموعه‌های قوه مجریه به هیئت رئیسه تقدیم شده است. در میان موضوعات، مواردی از قبیل عملکرد بانک مسکن، عملکرد سازمان منطقه آزاد تجاری - صنعتی چابهار، عملکرد اداره منابع طبیعی استان آذربایجان شرقی و غیره به چشم می‌خورد.

این در حالی است که در سه ماهه پایانی دولت دهم، تنها پنج تقاضا برای تحقیق و تفحص از سوی نمایندگان مجلس نهم به هیئت رئیسه رسیده است و مقایسه آماری این دو رقم نشان می‌دهد که تقاضای مجلس نهم برای تحقیق و تفحص از زیرمجموعه‌های دولتی در سه ماهه اول دولت یازدهم نسبت به سه ماهه پایانی دولت دهم چیزی حدود دو برابر افزایش داشته است.

مقایسه آماری تذکرها

از تاریخ اول شهریور تا هفتم آذرماه ۱۳۹۲ یعنی در سه ماه ابتدایی تشکیل دولت یازدهم در مجموع، نمایندگان ۱۴۲۹ مرتبه به اعضای هیئت وزیران دولت یازدهم تذکر داده‌اند و رئیس جمهور بیشترین و وزرای اطلاعات و ورزش و جوانان، کمترین تذکر را دریافت کرده‌اند.

در سه ماهه پایانی دولت دهم، ۱۰۵۴ تذکر به وزرا و رئیس جمهور داده شده است که بیشترین تعداد یعنی ۱۷۵ تذکر به وزیر نیرو و کمترین تعداد یعنی دو تذکر خطاب به وزیر اطلاعات بوده است.

بررسی مقایسه‌ای عملکرد نظارتی مجلس بین سه ماهه پایانی دولت دهم و سه ماهه آغازین دولت یازدهم در موضوع تذکر نشان می‌دهد میزان تذکر نمایندگان به وزرا و رئیس جمهور ۳۵ درصد افزایش یافته است.

صفي براي استيضاح

کابینه یازدهم پس از چند بار عدم رای اعتماد نمایندگان مجلس به وزاری پیشنهادی با تاخیری چند ماهه کامل شد. تعداد قابل توجهی از وزرا نیز در عمر کمتر از نصف ساله دولت جدید با تهدید به استیضاح نمایندگان مواجهه شده‌اند. سه وزیر نیز به اصطلاح رسانه‌ها «کارت زرد» دریافت کردند که معنای حقوقی آن قانع نشدن نمایندگان از پاسخ وزیر در صحن علنی است. به نظر می‌رسد چالش‌های این وزرا با نمایندگان در سال ۱۳۹۳ نیز ادامه داشته باشد.

وزیر تهدید شده	وزارتخانه	علت تهدید به استیضاح از نگاه نماینده	طراح یا پیگیر استیضاح وزیر در مجلس
محمد جواد ظریف	امور خارجه	مواضع ظریف و هیات همراه ایرانی در سفر نیویورک از جمله مکالمه تلفنی رئیس جمهور با اوپاما، اصرار بر محرمانه نگه داشتن بخشی از مذاکرات منتهی به توافقنامه ژنو	حمید رسایی
محمد رضا نعمت‌زاده	صنعت، معدن و تجارت	ناکارآمدی وزارت صنعت، معدن و تجارت، افزایش قیمت کالاهای اساسی، واردات بی‌رویه کالاهای لوکس و خودروهای گران‌قیمت، نابسامانی مدیریتی و عدم استفاده از نخبگان	سید محمد بیاتیان
رضا فرجی دانا	علوم، تحقیقات و فناوری	بحث دانشجویان ستاره‌دار، عزل و نصب‌ها در وزارت علوم و انتصاب افراد مسئله‌دار در معاونت‌های این وزارتخانه	محمد مهدی زاهدی
بیژن نامدار زنگنه	نفت	پرونده کرسنت	مهدی موسوی‌نژاد
علی جنتی	فرهنگ و ارشاد اسلامی	سکوت وزارت ارشاد در برابر توهین رسانه‌های زنجیره ای به مقدسات	مرتضی آقانه‌رانی
علی اصغر فانی	آموزش و پرورش	محقق نشدن وعده پرداخت مطالبات فرهنگیان و سوء مدیریت در حوزه‌های مختلف آموزش و پرورش	فتح‌الله حسینی
سید محمود علوی	اطلاعات	گرایش‌های برخی مسئولان برای رابطه با آمریکا و گفتارهای تعدادی از مسئولان نظام در این مورد و عدم توجه به سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی، دیدار کاترین اشتون مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا با محکومان سال ۱۳۸۸	جواد کریمی قدوسی
علی طیب‌نیا	اقتصاد و دارایی	ضرورت هزینه‌کرد قیمت اضافه شده هر متر مکعب گاز در راستای گازرسانی به روستاها و سیستم گرمایش و سرمایش مدارس	علیرضا سلیمی
حمید چیت‌چیان	وزیر نیرو	توقف پروژه‌های سدسازی در لرستان	ایرج عبدی

مسئله سوم

تداوم تلاطم یا ثبات اقتصادی

عکس: خبرگزاری مهر

در حالی که همچون اواخر سال ۱۳۹۱، حداقل در نیمه نخست سال گذشته نگرانی‌ها از ادامه وضعیت متلاطم ارز ادامه داشت اما دولت در ثابت نگه داشتن نرخ ارز موفق عمل کرد و مسئولان جدید اقتصادی، پس از استقرار نشان دادند که تمایلی به کاهش نرخ فعلی ارز ندارند.

نابسامانی وضعیت ارز در دو-سه دهه اخیر از جمله عواملی بود که به تلاطم‌های تورمی دامن می‌زد. در سال ۱۳۹۲ دولت یازدهم در کنترل وضعیت ارز موفق بود. برای کنترل تورم، خارج کردن رشد اقتصادی از وضعیت منفی، بهبود کسب‌وکارها و سایر عواملی که می‌تواند اقتصاد نابسامان ایران را به ثبات نسبی برساند، در سال ۱۳۹۳ از سوی مسئولان اقتصادی دولت یازدهم وعده‌هایی داده شده است.

کارشناسان و تحلیل‌گران این پروژه از منظرهای مختلفی به تلاطم‌های اقتصادی ایران در سال آینده اشاره کرده‌اند. تنوع موضوعات و امتیاز مجموع موضوعات مورد اشاره، اقتصاد را تبدیل به دومین مسئله مهم ایران ۱۳۹۳ کرده است اما با جمع‌بندی امتیازهایی که از منظر کارشناسان اولویت‌ها و مسائل اصلی ایران در سال آینده است، شاخص ترکیبی «تداوم تلاطم یا ثبات اقتصادی» استخراج شده است. مهم‌ترین موضوع اقتصادی سال آینده از نظر کارشناسان مسئله تورم است که عده‌ای به بالارفتن و عده دیگری به کنترل و کاهش آن را پیش‌بینی کرده‌اند.

با روی کارآمدن دولت جدید و توافق نسبتاً سریع ایران با شش کشور طرف مذاکره بر سر پرونده هسته‌ای، به تدریج نشانه‌های مثبتی در اقتصاد ایران به چشم می‌خورد. از طرف دیگر، تثبیت قیمت ارز، تصویب و ارسال قانون بودجه انقباضی از سوی دولت، ارسال سیگنال‌های مثبت به اقتصاد جهانی برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی ایران، ابراز علاقه متقابل سرمایه‌گذاران خارجی برای سرمایه‌گذاری در ایران که منجر به سفر چندین هیئت بازرگانی اروپایی به تهران شد و نیز بحران‌های منطقه‌ای از جمله در ترکیه و مصر که منجر به فرار سرمایه از این کشورها شده است، به همراه سیاست‌های اقتصادی کم‌وبیش مورد حمایت کارشناسان اقتصادی، از جمله مواردی است که به نظر می‌رسد سبب ایجاد خوش‌بینی در پیش‌بینی‌های اقتصادی سال آینده شده باشد.

با این وجود، هنوز خوشبینی‌ها درباره بهبود وضعیت اقتصاد ایران از جمله کنترل تورم با بدبینی درباره ادامه سیر نزولی اقتصاد ایران به همراه شیب تند افزایش تورم به دلیل شکست احتمالی مذاکرات و نتایج پروژه‌های اقتصادی پیش‌رو از جمله هدفمندی یارانه‌ها یا به پای یکدیگر پیش می‌روند.

اقتصاد ایران در شرایط رکود تورمی به سر می‌برد. تورم به معنای افزایش شاخص قیمت کالاها و خدمات به نسبت دوره‌های مشابه است که منجر به کاهش ارزش پول و قدرت خرید می‌شود. رکود نیز به معنای کوچک شدن اقتصاد یا کاهش فعالیت‌های مولد اقتصادی در مرزهای سرزمینی است که خودش را در شاخص تولید خالص ملی و رشد اقتصادی نشان می‌دهد. بر اساس آمارهای بانک مرکزی و مرکز آمار، در دو سال گذشته ایران رشد اقتصادی منفی را تجربه کرده است که نشان می‌دهد با وجود سیاست‌های پولی انبساطی در سال‌های گذشته، کشور نتوانسته است نقدینگی را به سمت فعالیت‌های اقتصادی مولد و سرمایه‌گذاری هدایت کند.

در این شرایط، دولت و سیاست‌گذاران اقتصادی با بحران‌های فزاینده‌ای روبرو هستند. از طرفی به دلیل سیاست‌های ناکارآمد داخلی نقدینگی حجیم افزوده شده به اقتصاد ایران به سمت سرمایه‌گذاری‌های مولد داخلی هدایت نشده است و شرایط تحریم و کاهش صادرات نفت به بحران جذب سرمایه‌گذاری خارجی افزوده است. از طرف دیگر، دولت با تعهدات تورم‌زای مختلفی از جمله اجرای فاز دوم هدفمندی یارانه‌ها روبروست که در سطحی حداقلی به ادامه تعهد بر پرداخت‌های نقدی به شهروندان و افزایش حجم پایه پولی و نقدینگی منجر خواهد شد. افزایش قیمت حامل‌های انرژی از جمله بنزین نیز از جمله تعهدات تورم‌زای سال آینده برای صنایع و فعالیت‌های اقتصادی عمدتاً انرژی‌بر ایرانی است که به کاهش قدرت رقابت اقتصادی این واحدها منجر خواهد شد. شاید به همین دلیل است که کاهش تورم یا به زبانی دیگر، کاهش شیب افزایش قیمت خرید و تولید کالاها و خدمات به مهم‌ترین اولویت اقتصادی دولت یازدهم تبدیل شده است.

تورم ایران به کدام سمت و سو می‌رود؟

نمودار زیر نرخ تورم را از سال ۱۳۱۵ که این شاخص در ایران برای اولین بار سنجیده شده است، نمایش می‌دهد. بانک مرکزی شاخص تورم را بر اساس شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری محاسبه کرده است.

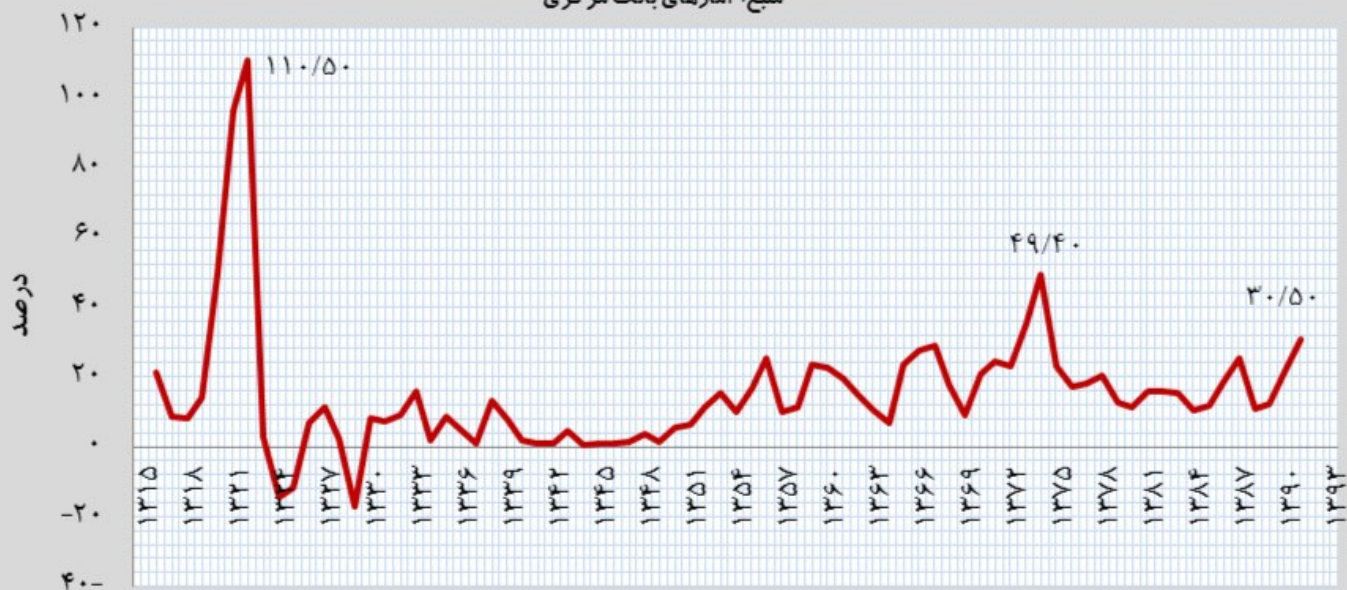
بالاترین تورم ایران در سال‌های ۱۳۲۰ و ۱۳۲۱ یعنی سال‌های اشغال ایران از سوی متفقین اتفاق افتاده است که شاخص تورم به ترتیب ۹۶.۲ و ۱۱۰.۵ درصد بوده است. میانگین تورم در این سال‌ها حدود ۱۵ درصد است و تنها در سه سال ۱۳۲۴، ۱۳۲۵ و ۱۳۲۹ کشور تورم منفی داشته است که معنای آن کاهش قیمت کالاها و خدمات به نسبت سال قبل است.

دولت‌ها برای تأمین مالی بخشی از تعهدات خود در سال آینده که با مالیات تأمین نمی‌شود، همواره مجبور به استفاده از پول نفت در قانون‌های بودجه برای پرداخت حقوق و دستمزدها یا سرمایه‌گذاری و کارهای عمرانی بوده‌اند. این موضوع به خودی خود هر ساله سبب رشد پایه پولی و حجم نقدینگی و به دنبال آن افزایش تورم می‌شود. نکته کلیدی در اینجا این است که دولت‌ها چگونه توانسته‌اند با انضباط مالی، هدایت پول نفت به کارهای عمرانی و تولیدی و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد و کاهش وابستگی بودجه عمومی سالیانه به پول نفت، از شیب تورم بکاهند یا آن را کاهش دهند.

وجود تورم کمی بیشتر از نرخ متعارف جهانی یکی از واقعیت‌های ایران است. تورم به خودی خود یکی از شاخص‌های رشد و پیامد سیاست‌های پولی و مالی انبساطی در اقتصاد است به این معنا که در دوران رکود اقتصادی دولت‌ها با تزریق پول به بازار و دامن زدن به سرمایه‌گذاری، عبور از وضعیت رکود دوره‌ای از اقتصاد را به پیش می‌رانند که منجر به افزایش درآمد سرانه، رشد تولید ملی و کاهش نرخ بیکاری می‌شود. اما در اقتصاد ایران، مهم‌ترین عامل تورم تبدیل بی‌رویه دلارهای حاصل از فروش محصولات نفتی به ریال است. این رویداد عموماً در قانون‌های بودجه دولت در سال‌های گذشته رخ داده است.

نرخ تورم (۱۳۱۵-۱۳۹۰)

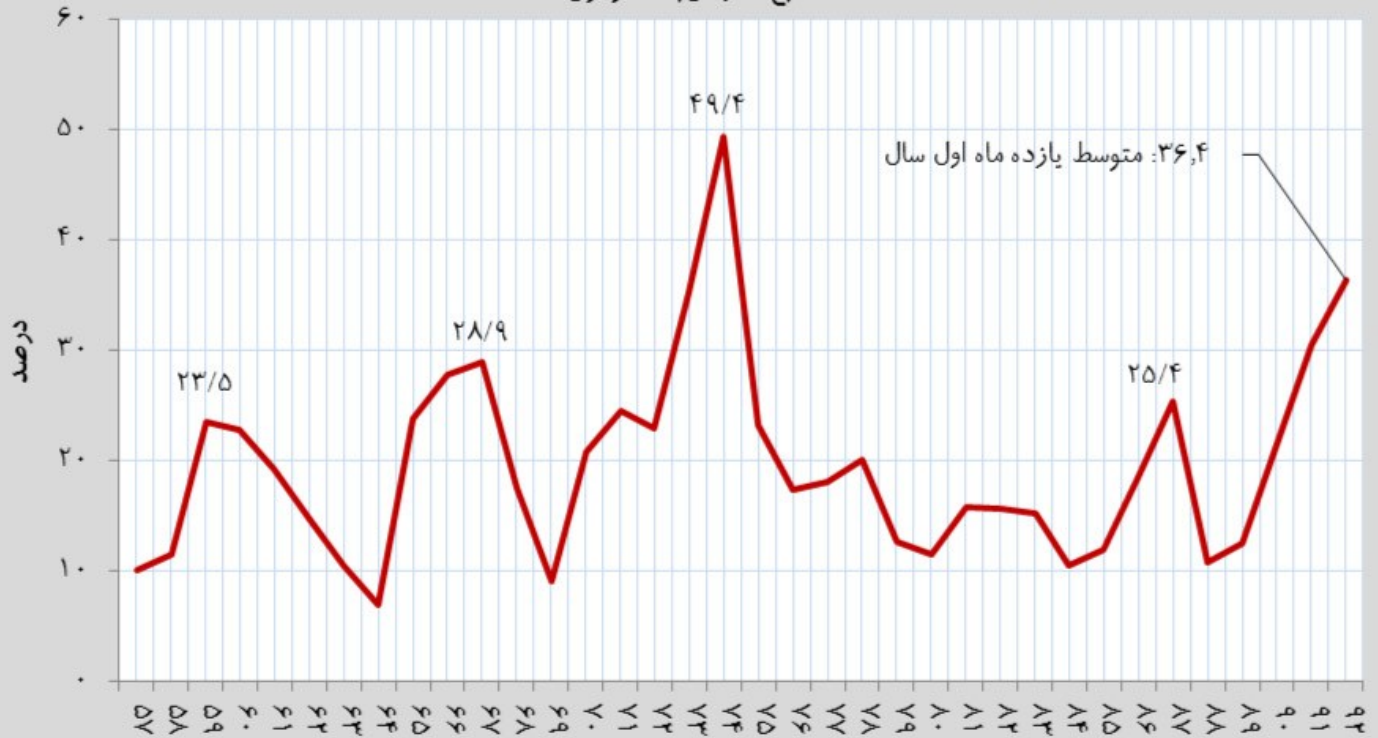
منبع: آمارهای بانک مرکزی

بنا بر آمار بانک مرکزی، ایران معاصر تاکنون در سه مقطع تورم بالای ۳۰ درصد را تجربه کرده است. نخست در فاصله سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۲، دوم در فاصله سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ و سوم مقطع کنونی که از سال ۱۳۹۱ آغاز شده و دولت جدید وعده کنترل آن را در سال ۱۳۹۳ داده است.

نرخ تورم در سال‌های پس از انقلاب

منبع: آمارهای بانک مرکزی

با بررسی وضعیت ده سال گذشته، به نظر می‌رسد که تورم معمولاً در بازه‌های نزدیک به انتخابات ریاست جمهوری روندی نزولی داشته است. به طور معمول در این دوران دولت و مجلس تمایل به تثبیت یا کاهش تورم به خاطر مقاصد سیاسی دارند که معمولاً با استفاده از سیاست‌های تثبیت غیربازاری قیمت‌ها این کار را انجام می‌دهند. هرچند که بررسی روند شدید نزولی قیمت تورم در این سال مرتبط با مسائل سال ۱۳۹۲ نیست اما باید گفت که روند معمول سال ۱۳۹۳ یعنی نخستین سال شروع به کار دولت جدید نیز با افزایش تورم همراه خواهد بود اما پرسش این است که شیب این افزایش تورم با توجه به شاخص‌های اقتصادی دیگر تا چه حد خواهد بود؟

از ابتدای انقلاب تاکنون به طور متوسط کشور با حدود ۱۹ درصد تورم دست به گریبان بوده است. شاخص جالب‌تر دیگر برای بررسی وضعیت تورم در سال‌های پس از انقلاب توجه به انحراف از میانگین حدود ۱۹ درصدی است. محاسبه واریانس نشان می‌دهد که مجموع انحراف از میانگین در سال‌های پس از انقلاب حدود ۷۲ درصد است. این به این معناست که در سال‌های مختلف تورم‌های بسیار بالا و بسیار پایین وجود داشته است که سبب شده انحراف از میانگین عدد بزرگی به دست آید و شاید معنای دیگرش آن است که میزان انضباط و سیاست‌گذاری‌های درست اقتصادی دولت در این سال‌ها نوسانات زیادی داشته است.

با حذف سال‌های پیش از انقلاب نمودار فوق به صورت آشکارتری شاخص تورم در سال‌های پس از انقلاب را نمایش داده است.

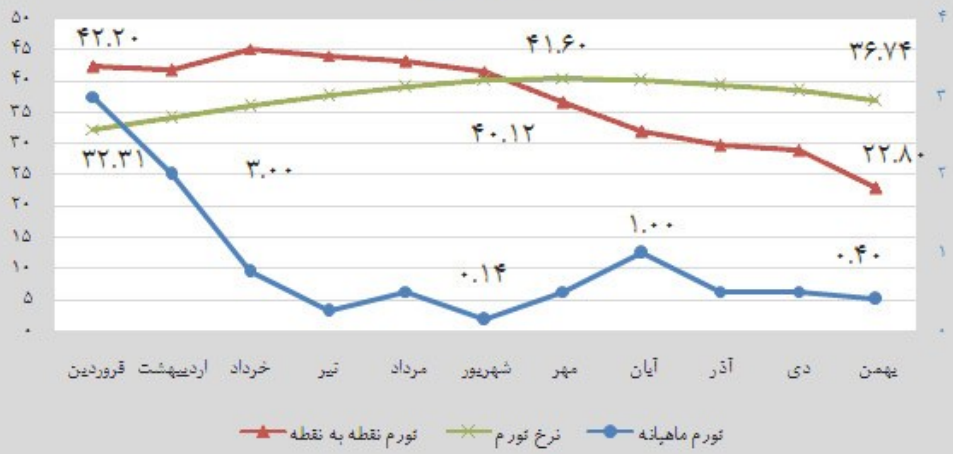
نقطه اوج‌های تورم ایران در سال‌های پس از انقلاب مربوط به سال ۱۳۶۷ با تورم ۲۸.۹، سال ۱۳۷۴ با تورم ۴۹.۴ و سال ۱۳۹۱ با تورم ۳۰.۵ درصد است.

سال ۱۳۶۷ سال پایانی جنگ است. سال ۱۳۷۴ سالی است که سیاست‌های خصوصی‌سازی و آزادسازی اقتصادی در دوران سازندگی اثرات تورمی خود را نشان داد و سال ۱۳۹۱ نقطه اوج تحریم‌های بین‌المللی بر علیه ایران و سال دوم اجرای طرح هدفمندی یارانه‌هاست که اثرات خود بر اقتصاد ایران را نشان داد.

تورم سال ۱۳۹۲

تورم ماهیانه در سال ۹۲

منبع: آمار بانک مرکزی

بر اساس گزارش راهبردی مجمع تشخیص مصلحت نظام که تحت نظارت محمدباقر نوبخت آماده شده است، متوسط نرخ تورم در سه دوره هشت ساله ریاست جمهوری از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۲ به ترتیب ۲۲.۸، ۱۵.۵ و ۱۶.۳ بوده است. آن گونه که این گزارش می‌گوید، میانگین نرخ تورم بالا در دوره اول یک پدیده گسترده جهانی و در دوره سوم، بسیار بالاتر از نرخ تورم جهانی و منطقه به میزان به ترتیب ۳.۹۵ و ۸.۵۹ درصد است. به گفته این گزارش با کنترل نقدینگی و انضباط مالی دولت می‌توان تورم را مهار و بهره‌های بانکی را کاهش داد تا امکان سرمایه‌گذاری بیشتر و رشد اقتصادی بالاتر فراهم شود.

نرخ تورم

نرخ تورم در هر ماه عبارت است از درصد تغییر میانگین شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در دوازده ماه منتهی به ماه مورد نظر نسبت به دوره مشابه قبلی. در ادبیات شاخص‌های اقتصادی به این عدد نرخ تورم می‌گویند. برای مثال میانگین شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی از ابتدای آبان ۱۳۹۱ تا پایان مهر ۱۳۹۲ نسبت به همین میانگین در دوره زمانی آبان ۱۳۹۰ تا پایان مهر ۱۳۹۱ به میزان ۴/۴۰ درصد افزایش داشته است که به آن نرخ تورم منتهی به مهرماه ۱۳۹۲ می‌گویند.

بر اساس نمودار فوق نرخ تورم (به عنوان مثال، محاسبه نرخ تورم به نسبت ۱۲ ماه قبل منتهی به ماه فروردین) و نرخ تورم نقطه به نقطه (محاسبه تورم بر اساس مقایسه با ماه مشابه سال قبل) از میانه سال در حال فروکش کردن بوده است.

با این حال همان گونه که قابل مشاهده است، شیب افت نرخ تورم (متوسط سالیانه) کمتر از تورم نقطه به نقطه است که به نوعی نشان‌دهنده اثر سریع سیاست‌های جدید اقتصادی دولت است.

از طرف دیگر، محاسبه نرخ تورم ماهیانه (درصد افزایش قیمت‌ها به نسبت ماه قبل) به جز اندکی در ماه خرداد تقریباً ثابت بوده است که نشانه ثبات قیمت‌ها در طول سال بوده است.

بر اساس آمار بانک مرکزی متوسط تورم در یازده ماه گذشته عدد ۳۶.۴ اعلام شده است و با اعلام شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی در ماه اسفند، تورم کل سال ۱۳۹۲ احتمالاً چیزی در حدود ۳۶ درصد خواهد بود.

خوشبینی‌ها درباره اقتصاد ایران عموماً به کاهش تدریجی نرخ تورم در ماه‌های گذشته برمی‌گردد. نمودار نرخ تورم در ۱۱ ماه سال ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که تورم از میانه سال جاری در حال افت بوده است. بالا رفتن تورم در ابتدای سال را کارشناسان به ادامه اثرات نامطلوب سیاست‌گذاری‌های اقتصادی و ادامه اثرات تحریم‌ها در اقتصاد ایران نسبت می‌دهند. به نظر می‌رسد که با به تعلیق درآمدن پروژه‌هایی چون هدفمندی یارانه‌ها و شروع سیاست تنش‌زدایی به تدریج در نیمه دوم سال اثرات کاهش آبی بر نرخ تورم مشاهده شده باشد هر چند که با توجه به تمام نشدن سال مالی و اعلام ارقام رسمی قطعی، هنوز امکان نتیجه‌گیری دقیق درباره نرخ تورم در سال ۱۳۹۲ وجود ندارد.

درصد تغییر نسبت به ماه مشابه سال قبل

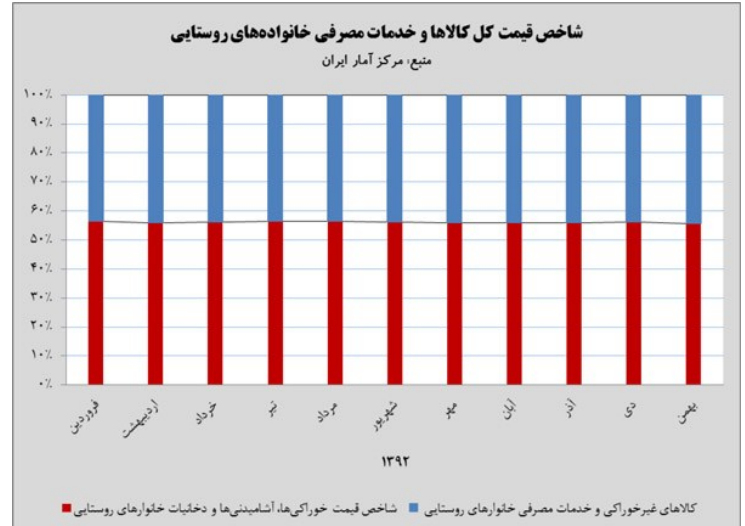
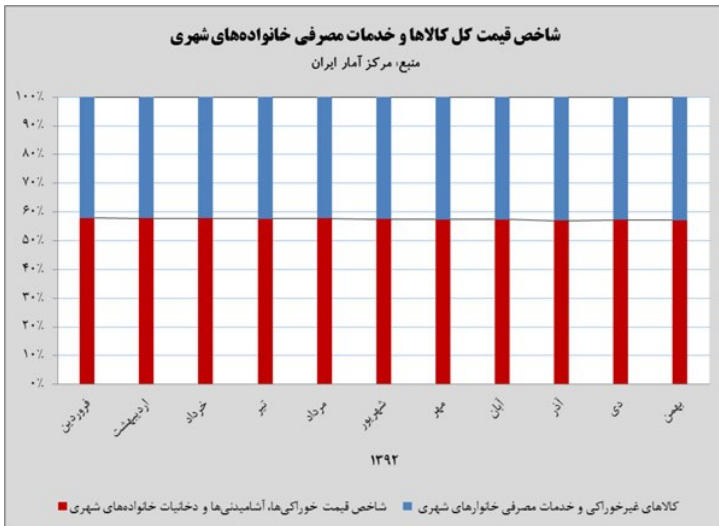
(مقایسه نقطه به نقطه)

این عدد، تغییر سطح عمومی قیمت‌ها نسبت به ماه مشابه سال قبل را نمایش می‌دهد. برای مثال سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارها در مهرماه سال ۱۳۹۲ نسبت به مهرماه ۱۳۹۱ معادل ۶/۳۶ درصد افزایش داشته است که این درصد تغییر در رسانه‌ها به تورم نقطه به نقطه معروف شده است.

درصد تغییر متوسط شاخص از ابتدای سال تا ماه جاری

نشان می‌دهد متوسط سطح عمومی قیمت‌ها از ابتدای سال جاری تا ماه مورد نظر نسبت به همین متوسط در سال قبل چه تغییری داشته است. برای مثال متوسط سطح عمومی قیمت‌ها در هفت ماه اول سال ۱۳۹۲ نسبت به متوسط آن در هفت ماه اول سال ۱۳۹۱ معادل ۴۲ درصد افزایش داشته است.

نکته جالب دیگر این است که تورم برای مناطق شهری و روستایی تفاوت چندانی ندارد و شاخص قیمت کالاها و خدمات در مناطق روستایی و شهری تنها در حدود یک درصد با یکدیگر تفاوت دارد. همچنین در حدود ۶۰ درصد از شاخص کل قیمت کالاها و خدمات مربوط به مواد خوراکی و حدود ۴۰ درصد مربوط به کالاهای غیرخوراکی و مصرفی است. این شاخص را مرکز آمار ایران در سال گذشته بدون احتساب قیمت مسکن گردآوری کرده است و سبد کالاها و خدماتی را که سنجیده است، تاحدودی با سبد بانک مرکزی متفاوت است.

پیش‌بینی‌های تورمی

پیش‌بینی‌های مختلفی از نرخ تورم در سال ۱۳۹۳ وجود دارد. غلامرضا کاتب، سخن‌گوی کمیسیون تلفیق مجلس شورای اسلامی، ۹ بهمن ماه ۱۳۹۲ به خبرگزاری خانه ملت گفت که نرخ تورم در سال ۱۳۹۳ بین ۲۱ تا ۲۵ درصد خواهد بود. سازمان‌های اقتصادی بین‌المللی از جمله صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی‌های خوش‌بینانه‌تری دارند و تورم سال آینده ایران را بین ۱۵ تا ۲۰ درصد تخمین می‌زنند.

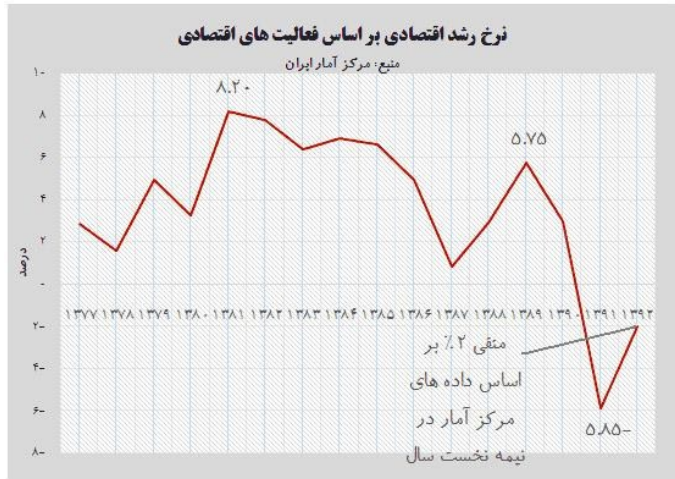
علی طیب‌نیا علت کاهش تورم از حدود ۳۶ درصد در سال جاری به حدود ۲۵ درصد را به این دلیل دانسته است که «به تعویق انداختن افزایش قیمت حامل‌های انرژی علیرغم مجوز مجلس در قالب قانون بودجه سال ۱۳۹۲، مقاومت مجدانه رئیس‌جمهور و دولت در برابر بی‌انضباطی پولی به ویژه رشد پایه پولی و دست‌اندازی به منابع بانک مرکزی برای جبران کسری بودجه، اهتمام دولت به انضباط بیشتر مالی و تلاش برای جلوگیری بی‌ثباتی نرخ ارز، اصلی‌ترین این سیاست‌ها بوده است. در کنار این عوامل، موفقیت دولت در بهبود مناسبات خارجی تأثیر قابل‌ملاحظه‌ای بر مهار انتظارات تورمی داشته است. نباید از اثر وقوع حماسه سیاسی در خردادماه سال جاری (۱۳۹۲) و روی کار آمدن دولت تدبیر و امید در آغاز این روندها و شکل‌گیری چنین موفقیتی نیز غفلت نمود.»

اگر موارد فوق را در نظر بگیریم پیش‌بینی‌های هر دو دسته کارشناسان خوشبین و بدبین به یکدیگر شباهت دارند. سال آینده تورم افزایش خواهد یافت اما احتمالاً مهار خواهد شد و نرخ رشد آن به نسبت سال‌های قبل شیب زیادی ندارد. با این وجود، نرخ تورم تنها شاخص اقتصادی برای بهبود وضعیت اقتصادی ایران در سال ۱۳۹۳ نیست.

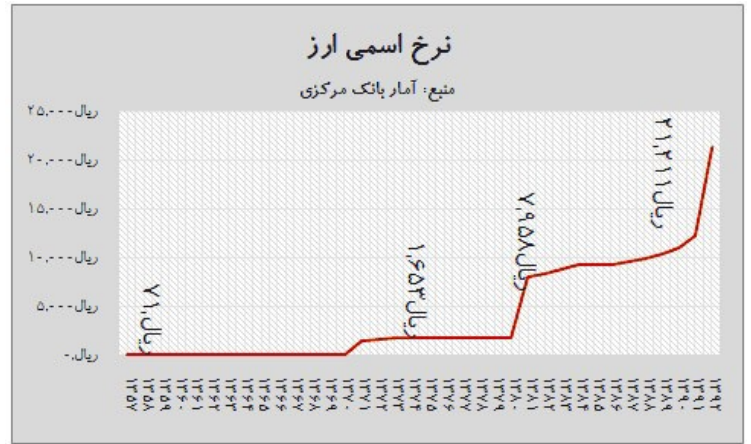

امن و امان یا سراب امن و امان؟

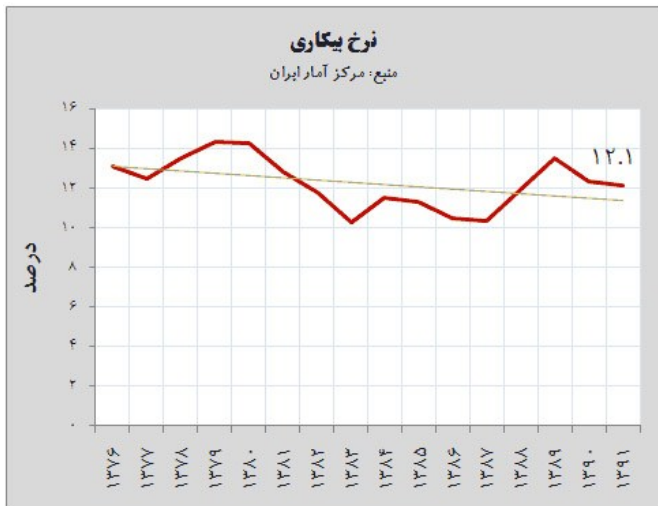
با وجود همه خوشبینی‌ها، شاخص‌های فعلی اقتصادی ایران چشم‌انداز بسیار مثبتی از وضعیت اقتصادی ایران در سال ۱۳۹۳ ارائه نمی‌دهد. پیش‌بینی‌های کارشناسان اقتصادی نیز نشان می‌دهد که با تأثیرگذاری جهت‌گیری‌های اقتصادی بر شاخص‌های کلان و تثبیت وضعیت اقتصادی و شرایط سیاسی کشور، سال ۱۳۹۳ تنها باید منتظر توقف روند نزول و افول فعلی باشیم. در ادامه پاره‌ای از شاخص‌های کلان و جمع‌بندی کارشناسان اقتصادی درباره آن آورده شده است:

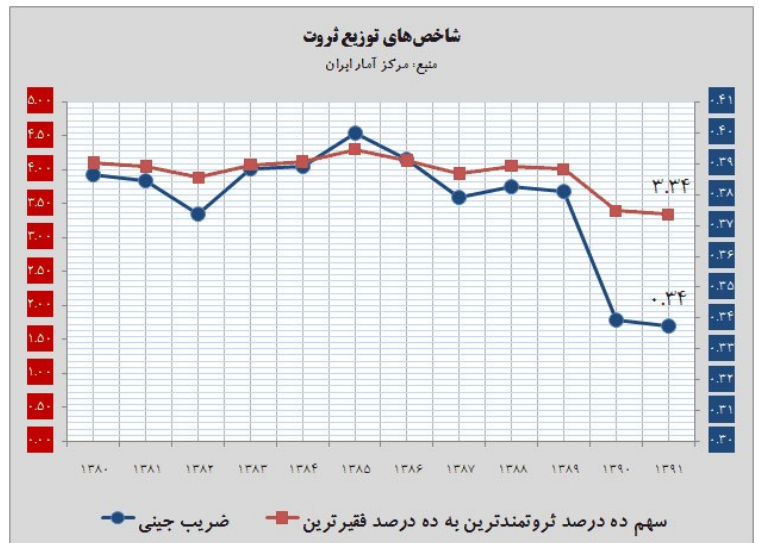
بر اساس پیش‌بینی‌ها و اظهارنظرها، نرخ رشد اقتصادی به حدود صفر تا یک درصد می‌رسد

با توجه به اظهارنظر مسئولان دولتی، نرخ ارز تقریباً ثابت خواهد بود

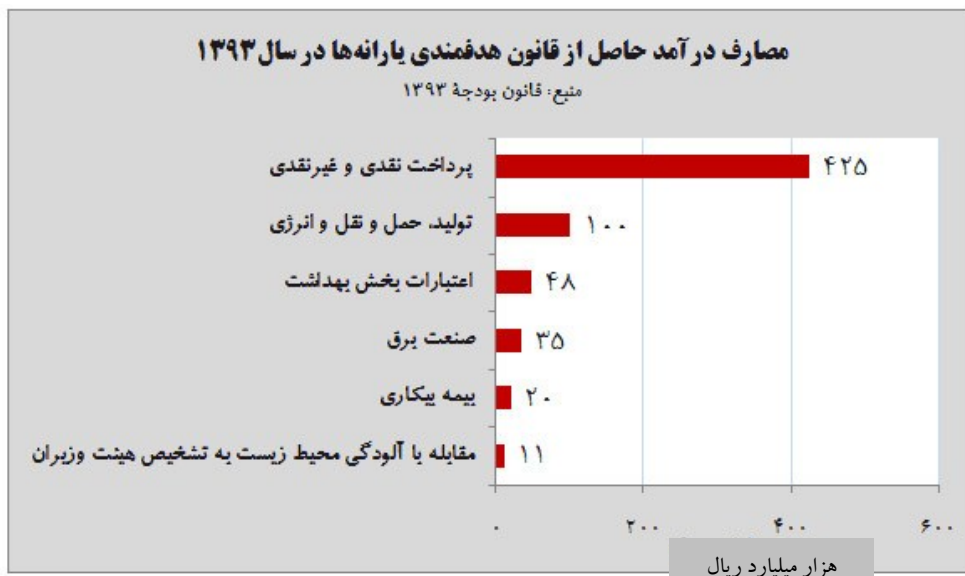
نرخ بیکاری به تدریج در حال کاهش است اما کاهش محسوسی در سال‌های گذشته در آن اتفاق نیفتاده است

بر اساس پیش‌بینی‌ها با اجرای فاز دوم هدفمندی، ضریب جینی تغییر محسوسی نخواهد داشت

طرح هدفمندی یارانه‌ها

در سال ۱۳۹۳

سقف مصارف این درآمد در بندهای مختلفی تعیین شده است که دولت می‌تواند تا ۱۰ درصد در این ارقام تغییر دهد. با جمع مبالغ فوق، رقم ۶۳۹ هزار میلیارد ریال به دست می‌آید که با کاستن درآمد تعیین شده برای دولت از محل افزایش قیمت کالاها و خدمات (۴۸۰) به نظر می‌رسد که برای اجرای کامل این قانون دولت در حدود ۱۵۹ هزار میلیارد ریال کسری بودجه خواهد داشت. با حذف رقم ۳۵ میلیاردی صنعت برق که قرار است از محل افزایش قیمت حامل‌های انرژی برق تا این سقف تأمین شود، حذف رقم مقابله با آلودگی هوا که نیازمند تصویب هیئت وزیران است، دولت باز هم با ۱۲۷ هزار میلیارد ریال کسری بودجه برای اجرای این قانون مواجه است که برای تأمین آن یا باید به منابع دیگری مانند درآمد ارزی نفت مراجعه کند که سبب افزایش تورم خواهد شد یا قانون را به درستی اجرا نکند که احتمالاً سهم صنایع یا پرداخت اعتبارات بهداشت با تغییر مواجه خواهد شد یا این که از تعداد کسانی که یارانه نقدی دریافت می‌کنند، بکاهد که نارضایتی‌های اجتماعی را به دنبال خواهد داشت. نحوه برخورد دولت با این هزار تو با جمع ارقام حساب‌های دریافت و پرداخت دولت در سال ۱۳۹۳ مشخص خواهد شد.

یارانه نقدی صرفاً به سرپرستان خانوارهای متقاضی که به تشخیص دولت نیازمند دریافت یارانه باشند، پرداخت می‌گردد (مجموع درآمد سالانه آنها کمتر از رقم تعیین شده توسط دولت باشد) و افراد متقاضی دریافت یارانه نقدی باید در موعد تعیین شده به مراکز ثبت نام مراجعه نمایند. چنانچه پس از تحقیق مشخص گردید که اشخاص با درآمد بیشتر از مبلغ فوق اقدام به دریافت یارانه کرده‌اند به میزان سه برابر یارانه دریافتی جریمه می‌شوند.

بند «و» تبصره ۲۱ قانون برنامه بودجه سال ۱۳۹۳

آن گونه که از سخنان مسئولان اقتصادی دولت و مجلس به نظر می‌رسد، دولت هنوز خیالی برای توقف پرداخت‌های نقدی یارانه ندارد و تنها تلاش می‌کند تا از طریق کمپین‌های اجتماعی داوطلبانه، فهرست یارانه‌بگیران که نیازمند نیستند، را در مرحله دوم ثبت نام برای پرداخت یارانه کم کند. با این وجود، از طرفی دیگر اجرای مرحله دوم طرح هدفمندی یارانه‌ها به شکلی که قبلاً مدنظر بود، کم‌وبیش متوقف شده است که مهم‌ترین آن نشانه‌های عدم استفاده دولت از اختیار قانون افزایش قیمت بنزین تا حدود دوبرابر بر اساس این طرح است.

آن گونه که علی‌طیبنیا می‌گوید، کسی در دولت و مجلس موافق اجرای فاز دوم هدفمندی یارانه‌ها بر اساس آنچه از قبل مدنظر بود، نیست با این حال به دنبال افزایش گسترده تورم از زمان اجرای فاز اول هدفمندی یارانه‌ها، شیب کم افزایش قیمت‌ها خصوصاً حامل‌های انرژی بدیهی به نظر می‌رسد.

درآمد حاصل از قانون هدفمند کردن یارانه‌ها آن گونه که در بودجه سال ۱۳۹۳ آمده است، در حدود ۴۸۰ هزار میلیارد ریال است. قانون برنامه بودجه سال ۱۳۹۳ پس از بحث‌های فراوان، برای تدوین آئین‌نامه اجرایی فاز بعدی هدفمند کردن یارانه‌ها تا ماه خرداد سال آینده فرصت داد که این در قانون بودجه آمده است اما

مسئله چهارم

بحران کم آبی

عکس: خبرگزاری مهر

با جدی تر شدن بحران کم آبی و ورود به دوره خشکسالی در ایران، به تدریج نشانک‌های ضعیف بیشتری برای تحقق جمله معروف «جنگ‌های آینده نه بر سر نفت، که بر سر آب خواهد بود» آشکار شده است. سال ۱۳۹۲ ایران شاهد اختلاف‌هایی درباره مباحث انتقال آب بود که یکی از جدی‌ترین موارد در خوزستان و بر سر انتقال آب سرچشمه کارون به سمت مرکز ایران روی داد. در صورتی که سیاست‌گذاری و مدیریت صحیح در زمینه آب از سوی دولت، مجلس و سایر نهادهای حاکمیتی اعمال نشود، اختلاف‌های که هم‌اکنون به شکل مسالمت‌آمیز دنبال می‌شود، ممکن است شکل‌های مخرب به خود بگیرد.

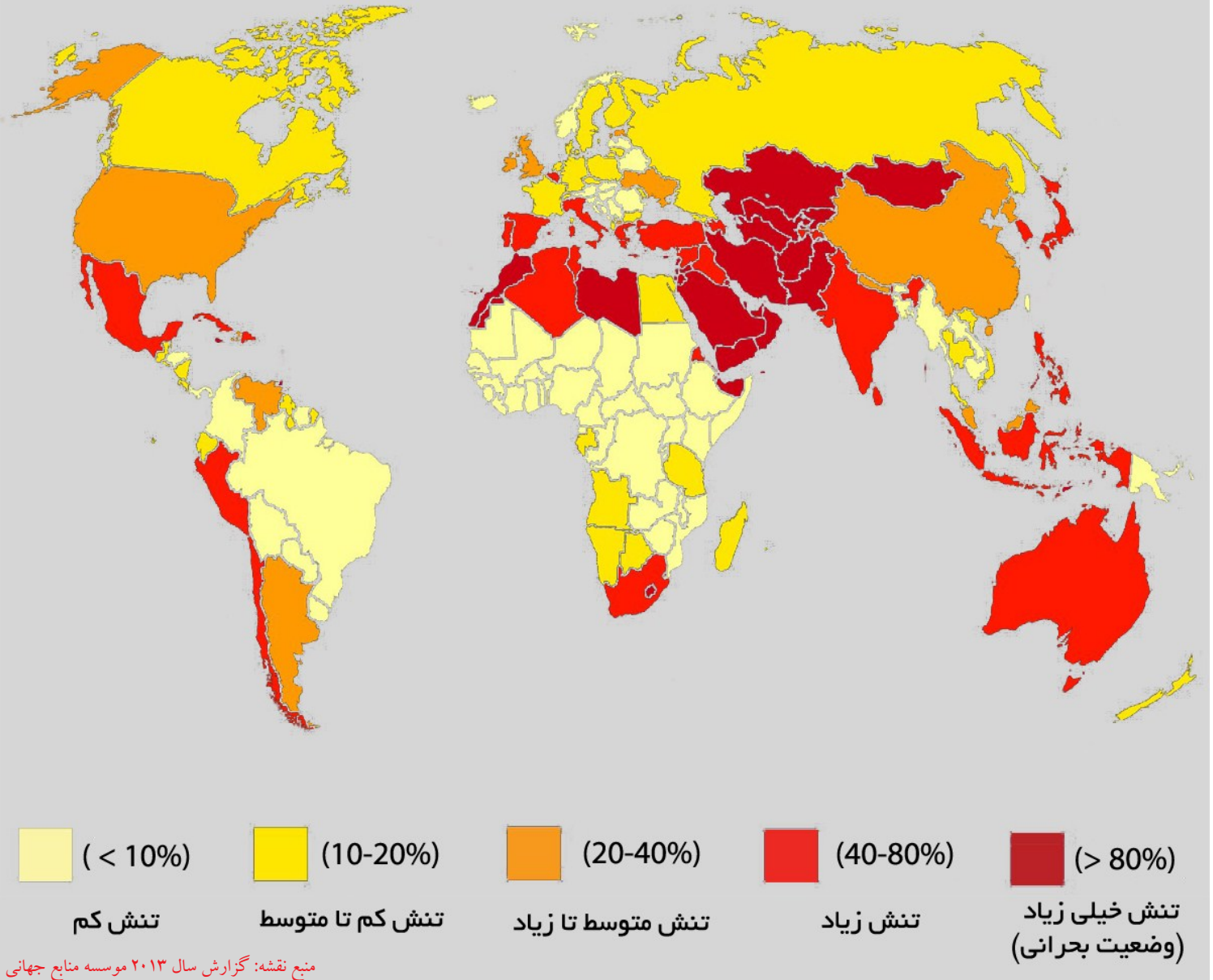
این تنها پیش‌بینی نگران‌کننده درباره وضعیت آب ایران نبود. ناسا نیز تیرماه ۱۳۹۲ گزارشی درباره وضعیت آب در کشورهای دنیا منتشر کرد و ایران را در شمار ۴۵ کشوری قرار داد که دچار خشکسالی شدید شده است و در وضعیت بحران قرار دارند. بنابر گزارش ناسا دوره خشکسالی ایران ۳۰ ساله خواهد بود و از هم‌اکنون آغاز شده است.

هرچند نتایج تمامی پژوهش‌ها و پیش‌بینی‌ها و همچنین دنبال کردن نشانه‌های وضعیت آب در سال‌های اخیر، خبر از وقوع بحران جدی و قریب‌الوقوع خشکسالی می‌دهند، اما هنوز اراده جدی در قانون‌گذاران و دولت مردان و همچنین رسانه‌های جریان اصلی برای مواجهه با این بحران شکل نگرفته و این غفلت خود می‌تواند منشا بحران‌های ثانویه شود.

نتایج مدل‌سازی مرکز ملی اقلیم‌شناسی ایران که مردادماه سال ۱۳۹۲ منتشر شد، حاوی خبرهای نگران‌کننده‌ای بود. این مرکز وضعیت آب و هوا و میزان بارندگی در کشور را تا سال ۲۱۰۰ میلادی پیش‌بینی کرده است. این پیش‌بینی نشان می‌دهد دمای هوای ایران در طول ۹۰ سال آینده ۳ تا ۵ درجه افزایش می‌یابد، بارش باران و برف کم خواهد شد و با کاهش برف به‌ویژه، منابع سفره‌های آب زیرزمینی نیز محدود و محدودتر می‌شود.

تداوم خشکسالی‌های کنونی باعث شده است ایران از هم‌اکنون وارد مرحله سوم خشکسالی شود که به «خشکسالی هیدرولوژیکی» معروف است و طی آن سفره‌های آب زیرزمینی رفته رفته از میان می‌روند.

نقشه میزان تنش آب در کشورهای جهان (بر اساس نسبت برداشت به منابع آبی موجود)

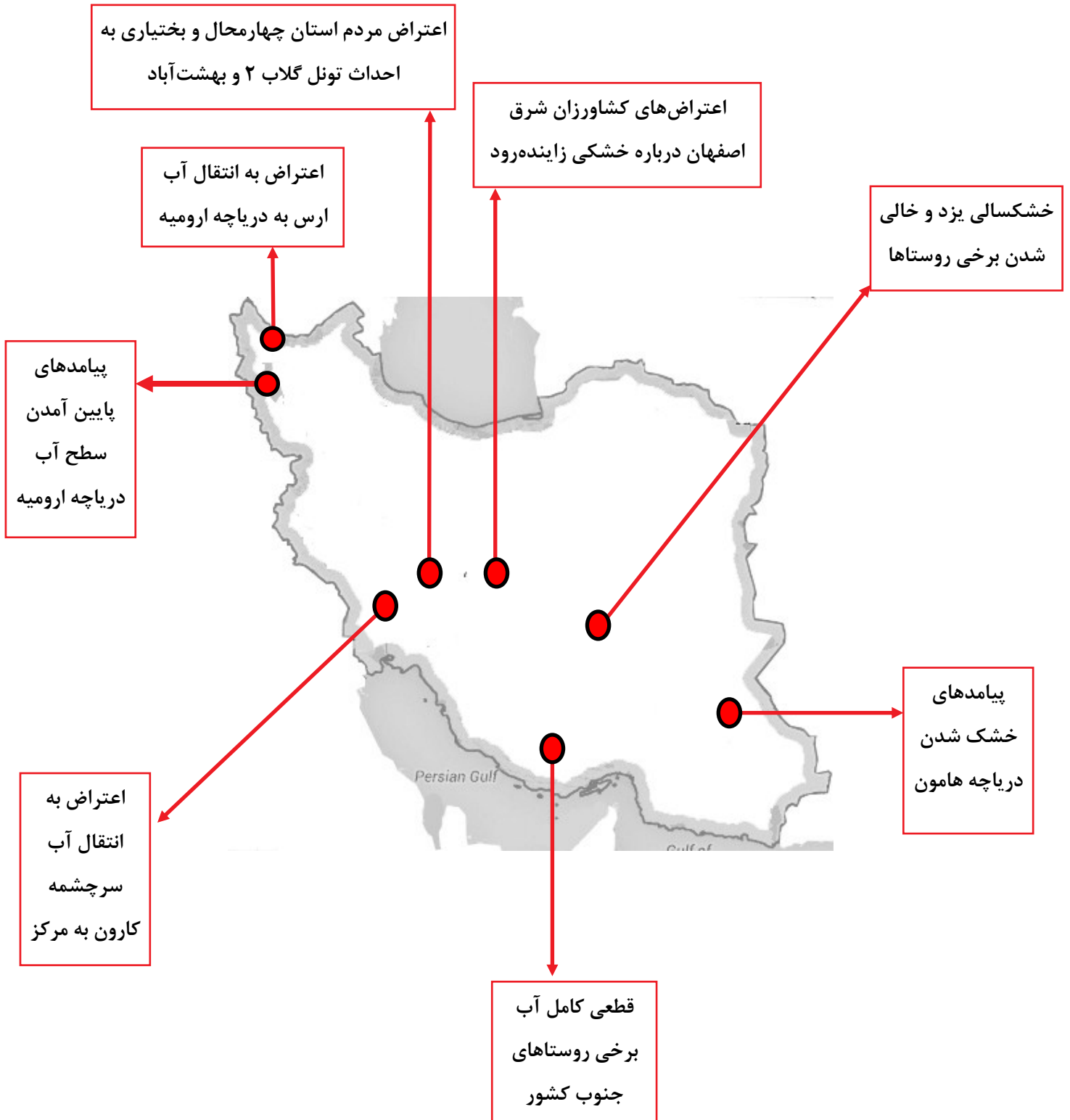
پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۴۵ تقاضای مصرف آب شیرین در خاورمیانه ۶۰ درصد افزایش یابد، اما طبق مطالعات انجام‌شده منابع آب شیرین خاورمیانه تا سال ۲۰۵۰ حتی به رقمی ۱۰ درصد کمتر از میزان کنونی خواهد رسید. این آمار و ارقام نشان می‌دهد در صورت عدم توجه کافی به بحران آب در ایران، کشور با دشواری‌هایی در ابعاد بین‌المللی مواجه خواهد شد.

بین کشورهای این مناطق درگیری‌هایی بر سر آب رخ دهد. هم‌اکنون حدود یک میلیارد نفر از مردم سراسر دنیا به آب آشامیدنی سالم دسترسی ندارند. سازمان ملل متحد گزارش داده که وضع مصرف آب در جهان اگر همین‌طور پیش برود تا سال ۲۰۲۵، مناطق زندگی ۱۸۰۰ میلیون نفر از مردم جهان با بحران مطلق آب مواجه خواهند بود.

ایران در وضعیت بحرانی

آن‌طور که گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی نشان می‌دهند، ایران در منطقه‌ای واقع شده که در سال‌های آینده شاهد بحران‌های جدی در دسترسی به منبع آب خواهد بود. خاورمیانه، شمال آفریقا، بخش‌هایی از امریکای جنوبی و بخش‌هایی از آسیای میانه از جمله مناطقی هستند که با بحران آب مواجه خواهند بود و ممکن است،

نشانه‌های تنش آبی در سال ۱۳۹۲

هامون

دریاچه هامون پیش از خشکیدن به عنوان هفتمین تالاب بین‌المللی جهان و بزرگ‌ترین دریاچه آب شیرین در فلات ایران با مساحت پنج هزار و ۷۰۰ کیلومترمربع و دامنه عمقی یک تا پنج متر در ناحیه کویری و بیابانی شرق کشور در منطقه سیستان علاوه بر اهمیت زیست محیطی، منبع اشتغال و فعالیت اقتصادی مستقیم برای حدود ۱۰۰ هزار نفر جمعیت منطقه در بخش‌های شیلات، کشاورزی، دامداری و صنایع دستی بود.

مهاجرت ۳ هزار خانواده به دلیل خشکسالی

حلیمه عالی، نماینده مردم زهک، زابل و هیرمند در مجلس شورای اسلامی در نشست علنی یکشنبه ۱۰ شهریور مجلس در تذکر شفاهی گفت: منطقه سیستان ۱۵ سال است که از خشکسالی رنج می‌برد و مردم این رنج را تحمل کردند. اما ظاهراً طاقت مردم تمام شده است چراکه از ابتدای سال تاکنون ۲ تا ۳ هزار خانوار از استان سیستان و بلوچستان به دلیل خشکسالی مهاجرت کرده‌اند.

شهریور ۱۳۹۲

صدها روستای سیستان و بلوچستان در محاصره شن

وزش باد شدید و توفان شن ادارات زهک و هیرمند را به تعطیلی کشاند و موجب مدفون شدن تعداد بیش از ۱۰۰ روستا و روانه ساختن صدها نفر به مراکز بهداشتی و درمانی شد. سال‌هاست که توفان شن به دلیل خشک شدن هامون و تبدیل بادهای ۱۲۰ روزه به بادهای ۱۸۰ روزه نفس مردم را گرفته است.

شهریور ۱۳۹۲

تشکیل زنجیره انسانی حمایت از تالاب هامون

با ورود رئیس سازمان محیط زیست به منطقه سیستان زنجیره انسانی حمایت از تالاب هامون در این منطقه تشکیل شد. در پی سفر ابتکار به سیستان اقشار مختلف مردم این منطقه برای حمایت خود از تالاب هامون، از دولت درخواست حمایت این تالاب را داشتند. مردم از معصومه ابتکار خواستند تا بحث ریزگردها و حق آب ایران را از افغانستان با جدیت پیگیری کند.

دی ۱۳۹۲

رئیس سازمان محیط زیست از سه وزیر کمک خواست

معصومه ابتکار معاون رئیس جمهوری و رئیس سازمان حفاظت محیط زیست در نامه‌های جداگانه به وزرای امور خارجه، نیرو و کشور با اشاره به شرایط نامطلوب تالاب بین‌المللی هامون خواستار همراهی آن وزارتخانه‌ها در احیای هامون شد.

بهمن ۱۳۹۲

هشدار درباره خطر خالی شدن سیستان

عباسعلی نورا، نماینده سابق زابل: ۴۰۰ هزارهکتار از بهترین مناطق به تلی از خاک تبدیل شده. بادهای ۱۲۰ روزه هر روز شن می‌آورد و مردم مجبور به کوچ می‌شوند؛ کوچ از روستا به شهر و از شهر به زاهدان، مشهد و گرگان. با کمال تاسف حتی شاهدیم که برخی به غرب افغانستان هم می‌روند. اگر سیستان خالی شود نقطه جمعیتی بعدی خیلی دور است. از سیستان تا کرمان و بم هیچ نقطه جمعیتی وجود ندارد پس حضور مردم در این منطقه بسیار اهمیت دارد.

اسفند ۱۳۹۲

اسفند ۱۳۹۲

طرح مجلس برای انتقال آب دریای عمان به هامون

ناصر کاشانی، نماینده زاهدان در مجلس شورای اسلامی با بیان اینکه تالاب هامون به طور کامل خشک شده و کوچ مردم سیستان ادامه دارد، گفت: طرح انتقال آب دریای عمان به این تالاب در دستور کار قرار دارد.

از سوی دیگر احمدعلی کیخا نماینده سابق زابل، زهک و هیرمند در مجلس و معاون محیط زیست طبیعی سازمان حفاظت محیط زیست انتقال آب از خلیج فارس و دریای عمان به تالاب هامون را به هیچ وجه منطقی نمی‌داند.

زاینده‌رود که تامین‌کننده آب بخشی از استان‌های مرکزی ایران است در سال‌های اخیر با کاهش آب و خشکی مواجه شده است. قرار است با هدف تامین آب مرکز ایران، از چهار محال و بختیاری که سرچشمه زاینده‌رود و کارون است، تونل‌هایی برای انتقال آب به اصفهان و جلوگیری از خشک شدن زاینده‌رود با عنوان بهشت‌آباد و گلاب ۲ احداث شود. این انتقال آب که با اعتراض مردم استان‌های چهار محال و بختیاری و خوزستان همراه است.

زاینده‌رود

آسیب رساندن کشاورزان اصفهانی به تاسیسات انتقال آب به یزد

جمعی از کشاورزان استان اصفهان که به مسدود شدن حق‌آبه کشت زمین‌های خود اعتراض کرده بودند، سرانجام چهارم اسفند به تاسیسات انتقال آب زاینده‌رود به یزد آسیب رسانده و آن را تخریب کردند، و به همین دلیل آب شرب یزد قطع و جیره‌بندی شد.

اسفند ۱۳۹۱

تشکیل زنجیره انسانی خوزستانی‌ها در حمایت از کارون

جمعی از مردم خوزستان در اعتراض به انتقال آب رودخانه کارون به زاینده‌رود اصفهان با چندین بار تشکیل زنجیره انسانی مخالفت خود را نسبت به طرح انتقال آب (طرح بهشت‌آباد) اعلام کردند.

مهر، آبان و آذر ۱۳۹۲

تجمع معترضان به بسته‌ماندن آب زاینده‌رود در ورزنه

شماری از مردم شهرستان ورزنه اصفهان در اعتراض به آن چه که بسته‌ماندن جریان آب در زاینده‌رود و اجرایی نشدن مصوبه‌های مربوط به خشکسالی می‌نامیدند در این شهر تجمع کردند.

آبان ۱۳۹۲

زنجیره انسانی جمعی از مردم چهارمحال و بختیاری

جمعی از مردم چهارمحال و بختیاری در مخالفت با انتقال آب به روش‌های غیرعلمی و ساخت تونل گلاب، در حمایت از زاینده‌رود زنجیره انسانی تشکیل دادند. در این زنجیره انسانی، نزدیک به ۵۰۰۰ نفر از مردم این استان با شکل‌دهی زنجیره انسانی و پیاده‌روی عمومی و حمل پارچه‌نوشته‌هایی، خواستار بررسی علمی و دقیق مضرات انتقال آب زاینده‌رود شدند.

آذر ۱۳۹۲

احداث تونل گلاب ۲ متوقف می‌شود

استاندار چهارمحال و بختیاری با اشاره به برگزاری جلسات متعدد با وزرای نیرو و کشور و استانداران چهار استان اصفهان، خوزستان، یزد و چهارمحال و بختیاری برای رفع مشکلات احداث تونل‌های انتقال آب، اظهار کرد: علاوه بر جلسات مذکور به اتفاق این استانداران با شورای عالی آب جلسه‌ای برگزار شد و مصوبه‌ای در آن به تصویب رسید که احداث تونل گلاب ۲ غیرقانونی است و باید متوقف شود تا کار کارشناسی بیشتری انجام گیرد. همچنین قرار شد احداث تونل بهشت‌آباد مجدداً ارزیابی و روش جدیدی برای اجرای آن جایگزین شود. مقرر شد در بحث مدیریت یکپارچه آب علاوه بر وزارت نیرو استاندار چهارمحال و بختیاری هم مشارکت داشته باشد که این هم متأسفانه مانند مصوبات دیگر اجرا نشد.

اسفند ۱۳۹۲

اعتراض به تونل گلاب در شهر هوره

تعدادی از مردم استان چهارمحال و بختیاری به همراه نمایندگان کنونی و ادوار استان در مجلس شورای اسلامی، خواستار جلوگیری از ادامه احداث تونل گلاب و حفظ تمدن آبی کارون و زاینده‌رود شدند. حدود یک هزار نفر از مردم، کارشناسان، فعالان سیاسی، کشاورزان و باغداران این استان با حضور در ورزشگاه شهر هوره شهرستان سامان، احداث تونل گلاب را نابودی تمدن آبی شوش، کارون و زاینده‌رود دانستند.

دی ۱۳۹۲

ارومیه

دریاچه ارومیه بزرگ‌ترین آبگیر دائمی آسیای غربی چند سالی است که با روند سریع کاهش سطح آب روبه‌رو شده است. بنابر برخی اظهارنظرها تا سال ۱۳۹۲ حدود ۸۰ درصد این دریاچه خشک شده است. در دو-سه سال اخیر در اعتراض به وضعیت دریاچه تجمع‌هایی صورت گرفته که گاه با درگیری‌هایی همراه شده است.

حساسیت‌های مردمی و رسانه‌ای باعث شده موضوع خشکی دریاچه در دستور کار هر دو دولت دهم و یازدهم باشد. دولت دهم در اواخر دوره خود انتقال آب ارس را به عنوان راه‌حل برگزید که تنش‌هایی را به دنبال داشت و در دولت جدید متوقف شد. دولت یازدهم نیز موضوع را در اولین جلسه مطرح و کارگروهی را مأمور نجات دریاچه کرده است.

راهپیمایی در ارومیه و واکنش‌های رسمی به آن

حجت‌الاسلام حسینی در خطبه‌های نماز جمعه ارومیه اظهار داشت: حرکات خودسرانه و بدون مجوز برای راهپیمایی روز شنبه، غیرقانونی بوده و محکوم است. امام جمعه ارومیه گفت: در این فضای به وجود آمده عده‌ای قصد سوءاستفاده دارند و با دعوت مردم برای راهپیمایی می‌خواهند نظم جامعه را برهم بزنند.

شهریور ۱۳۹۲

معاون استاندار آذربایجان غربی، عیسی قنبری با ابراز تاسف از برگزاری تجمع و راهپیمایی برخی افراد در ارومیه اظهار داشت: این اقدام نه تنها کمکی به وضعیت فعلی دریاچه ارومیه نمی‌کند بلکه موجب اختلال وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم می‌شود.

۱۹ مصوبه دولت یازدهم درباره دریاچه ارومیه

گزارش کارگروه نجات دریاچه و طرح‌های اولویت‌دار برای احیای آن مطرح شد و دولت با آن موافقت کرد.

مهر ۱۳۹۲

پیشنهاد خشک کردن دریاچه ارومیه

پروفسور پرویز کردوانی، پدر کوشناسی ایران: باید هرچه زودتر دریاچه ارومیه را خشک کنیم.

اسفند ۱۳۹۲

۱۳۹۱

واکنش جمهوری آذربایجان به انتقال آب ارس

رئیس «کمیته دولتی اراضی و نقشه‌نگاری» آذربایجان: این اقدام هم به کشاورزی مناطق ساحلی رودخانه ارس و هم به محیط زیست منطقه آسیب جدی خواهد رساند. حسینقلی باقراف، وزیر محیط زیست و منابع طبیعی آذربایجان: ایران برای انتقال آب از رود ارس به دریاچه ارومیه باید ابتدا رضایت آذربایجان را جلب کند.

۷۰ درصد ارس حق آبه اردبیل است

نماینده مردم اردبیل، نیر، نمین و سرعین در مجلس گفت: از سهم یک میلیارد و ۸۰۰ میلیون مترمکعبی آب رود ارس حدود یک میلیارد و ۳۰۰ میلیون مترمکعب حق آبه استان اردبیل است. وی گفت: ما خواستار لغو مصوبه دولت دهم در انتقال بیش از ۹۰۰ میلیون مترمکعب آب به استان‌های آذربایجان شرقی و غربی شدیم چرا که این حرکت را ظالمانه دانسته و نوعی بی‌عدالتی می‌دانیم.

مرداد ۱۳۹۲

آغاز انتقال آب ارس به شمال شرق دریاچه ارومیه

معاون اول رئیس‌جمهور (دولت دهم) با حضور در منطقه آزاد ارس، کلنگ عملیات اجرایی طرح انتقال آب ارس به شمال شرق دریاچه ارومیه را به زمین زد. محمدرضا رحیمی با تأکید بر اینکه طرح انتقال آب ارس، طرحی بزرگ و بااهمیت است، گفت: نباید اجازه دهیم لحظه‌ای در اجرای این طرح پراهمیت وقفه ایجاد شود.

مرداد ۱۳۹۲

مخالفت دولت یازدهم با انتقال آب ارس به ارومیه

معصومه ابتکار، معاون رئیس‌جمهوری و رئیس سازمان حفاظت از محیط زیست کشور اعلام کرد: انتقال آب مجازی به حوضه دریاچه ارومیه مناسب نبوده و نه تنها این طرح دستاوردهای اقتصادی ندارد بلکه به بخش کشاورزی منطقه هم آسیب می‌رساند.

بهمن ۱۳۹۲

هشدارهای

دوره خشکسالی

اکنون ۶۵۰۰ روستای کشور فاقد منابع آب شرب هستند و توسط تانکر از مناطق دوردست آب شرب منتقل می‌شود. ارائه این مطالب از این رو ضروری بود که همگان بدانند بحران آب در کشور جدی است و چنانچه اقدام‌های اصولی و علمی در این زمینه انجام ندهیم و از تمام منابع آب در اختیار به درستی استفاده نکنیم، نسل آینده کشور را دچار چالش‌های جبران‌ناپذیری خواهیم کرد.

چیت چیان، وزیر نیرو

از مجموع ۶۰۰ حوضه مطالعاتی کشور، ۳۰۰ حوضه با افت شدید آب زیرزمینی مواجه است که ضرورت مدیریت عرضه و تقاضا را می‌طلبد. ارزش واقعی آب محاسبه نشده و با اینکه ۹۸ درصد آب در بخش کشاورزی مصرف می‌شود، اما ارزش آب در این بخش نهادینه نشده است.

محمد حاج‌رسولی‌ها، مشاور وزیر نیرو

به دلیل تداوم خشکسالی ۵۰۰ شهر در کشور دچار تنش آبی است. علاوه بر مشکل تنش آبی، هم اکنون چهار شهر نیز دچار کم‌آبی شدید است و مشکل اساسی تامین آب دارد که آب شرب در این شهرها جیره‌بندی می‌شود. کلان‌شهرهای تهران، مشهد، اصفهان، اراک، همدان و کرمان نیز در معرض تنش آبی قرار دارد که باید مدیریت مصرف در این شهرها به طور جدی مد نظر قرار گیرد تا تولید و مصرف آب در این کلان‌شهرها به تعادل برسد.

حمیدرضا تشییعی

معاون بهره‌برداری شرکت آب و فاضلاب کشور

کم‌آبی و کمبود آب با بحران آب مقوله متفاوتی هستند اگر رویه مصرف آب در کشور با همین شیوه ادامه یابد در ۴۰ سال آینده با بحران آب مواجه می‌شویم پس بهتر است از هم اکنون به فکر تصفیه آب فاضلاب و استفاده از آن باشیم.

کردوانی با اشاره به اینکه اگر با این روند در مصرف آب زیاده‌روی کنیم شاید در آینده نه چندان دور حتی آب فاضلاب تصفیه شده نیز گیرمان نیاید، تاکید کرد: برای تامین آب شرب تهران چندین شهر و شهرستان درحال نابودی هستند تا آب شرب تهران و شهرنشینان تهرانی تامین شود. آب فاضلاب آب تمیزی است که شاید نو نباشد اما استفاده از آن یکی از شیوه‌های مبارزه با بحران آب است.

خوشبختانه کشور ما به دلیل موقعیت کوهستانی که دارد با بهره‌مندی از شیوه‌های صحیح استفاده از آب می‌تواند به حیات آبی خود ادامه دهد و نیازی نخواهد داشت که از آب‌های غیرمتعارف نامبرده استفاده کند و تنها با استفاده از فاضلاب و تصفیه آن می‌تواند بخش عمده‌ای از مشکلات کم‌آبی خود را حل کند.

پرویز کردوانی

استاد دانشگاه تهران و کارشناس بیابان‌شناسی

در شرایطی که اعلام شده است در شیوه‌های کشاورزی فعلی راندمان که تا پایان برنامه پنجساله دوم قرار بوده به ۴۲.۵ درصد برسد، هرگز به این رقم نرسیده است، دورنمایی خوشایند در بخش آب در سال جاری در ایران نخواهیم داشت. بنابراین در حال حاضر در ایران محدودیت منابع آبی وجود ندارد بلکه مشکل در هدر رفتن آب در بخش کشاورزی است.

میزان هدررفت آب در بخش کشاورزی در حالی هنوز در حدود ۷۰ درصد است که در این بخش هر ساله حدود ۲۰ درصد محصولات مربوط به ضایعات است و این میزان لازم است به کمتر از ۵ درصد برسد به علاوه این که لازم است میزان آفت‌کش‌ها و کودهای شیمیایی نیز کاهش یابد.

با توجه به این که همچنان کشاورزی یکی از مهم‌ترین خاستگاه‌های تولید ملی در ایران است و مدیریت منابع آبی به سیاق قبل پیش می‌رود و راندمان آبیاری در کشاورزی به میزان هدف‌گذاری شده نرسیده است، به نظر می‌رسد تنش‌های آبی در سال ۱۳۹۳ افزایش یابد.

محمد درویش

عضو هیات علمی موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور

خشکسالی از چهار بعد هواشناسی، کشاورزی، هیدرولوژی و اقتصادی - اجتماعی مورد مطالعه قرار می‌گیرد. خشکسالی هواشناسی پیش‌بینی میزان بارش در یک سال است و در صورتی که با کاهش بارش مواجه باشیم خشکسالی داریم. با ادامه خشکسالی‌ها تنش رطوبتی و نیاز آبی در محصولات زراعی را شاهد هستیم که در این صورت با خشکسالی کشاورزی مواجه می‌شویم در این حالت کاهش عملکرد محصولات زراعی را خواهیم داشت. اگر این خشکسالی‌ها به مدت چهار تا پنج سال تداوم داشته باشد شاهد از بین رفتن سفره‌های آب زیرزمینی هستیم که به آن خشکسالی هیدرولوژی می‌گویند. با تداوم کاهش بارش به ویژه بارش برف آب‌های زیرزمینی نیز کم می‌شوند در نتیجه باعث می‌شود تا آب مورد نیاز برای سفره‌های آب زیرزمینی تامین نشود از این رو خشکسالی هیدرولوژی رخ خواهد داد. خشکسالی‌های هواشناسی و کشاورزی در کشور به وفور رخ داده است. ایران با پشت سر گذاشتن دو دوره خشکسالی هواشناسی و کشاورزی وارد مرحله خشکسالی هیدرولوژی شده است.

ایمان بابائیان

سرپرست گروه پژوهشی تغییر اقلیم مرکز ملی اقلیم‌شناسی

چالش مرکز‌گریزی و

تکثر فرهنگی

اعتراض بخشی از مردم بختیاری به شیوه بازنمایی این قومیت در یک سریال تلویزیونی تا بدان‌جا پیش رفت که عزت‌الله ضرغامی، رئیس سازمان صداوسیما برای ختم ماجرا ناچار به حضور در میان مردم بختیاری، پوشیدن لباس آنها و عذرخواهی رسمی بابت اتفاق رخ داده شد. اعتراض بختیاری‌ها تنها یکی از نشانه‌های افزایش حساسیت‌های قومیتی در سال ۱۳۹۲ بود.

در مرحله بعد از یک سو مسائل مربوط به چالش‌های گروه‌ها و اقلیت‌های دینی و از سوی دیگر مواردی مانند کاهش دینداری با روایت رسمی، رشد فرهنگ مصرفی، بروز زندگی زیرزمینی و مواردی از این دست را در قالب شاخص دیگر زندگی خرده‌فرهنگی قرار داده‌ایم تا با یکدیگر شاخص چالش مرکز‌گریزی و تکثر فرهنگی را تولید کنند.

این مسئله به همه چالش‌های مرکز‌گریزی از فرهنگ مسلط و مورد قبول از منظر حاکمیتی و انواع تکثرهای فرهنگی ای می‌پردازد که ممکن است در رویکردهای گوناگون خوشبینانه یا بدبینانه به آن‌ها نگریسته شود.

از آنجا که با مسئله‌ای کیفی سروکار داریم، در توصیف و تحلیل مسئله نیز خبری از ارائه آمارهای کمی و نمودارهای طولی نیست و تنها از مفاهیم کیفی استفاده خواهد شد.

آنچه در اینجا «چالش مرکز‌گریزی و تکثر فرهنگی» نام گرفته، به موضوعاتی اشاره دارد که در کنار برخورداری از ویژگی‌های خاص، نخست، جنبه فرهنگی آن در مقیاس ملی از اهمیت فراوانی برخوردار است؛ دوم آن که به لحاظ تحلیلی شباهت‌های زیادی با یکدیگر دارند و سوم، آن که از کنار هم قرار دادن پاسخ‌های پراکنده تحلیل‌گران مختلف به دست آمده است.

برای رسیدن به این شاخص، نخست امتیازهای مربوط به مسئله قومیت و چالش گروه‌های حاشیه‌ای با یکدیگر ترکیب شده است که به طور معمول، نگرانی از وضعیت اقلیت‌های قومیتی را با رویکردی خوشبینانه چون افزایش توسعه مناطق قومیت‌نشین یا با رویکردی بدبینانه چون افزایش عملیات‌های تروریستی در این مناطق بازتاب می‌دهد.

هویت قومیتی، ملی و جهانی

یکی از سازه‌های نظری مناسب برای بررسی شکاف فرهنگی مرکز - حاشیه توجه به مفهوم هویت است. هویت‌ها سازه‌های معنایی و نظری به منظور ایجاد تمایز هستند اما پژوهش‌هایی که تاکنون درباره مسائل قومیتی صورت گرفته است، کم و بیش نشان می‌دهند که هویت‌های قومی برای یکپارچگی و وحدت ملی و امنیت ملی چالش‌برانگیز محسوب نمی‌شوند و سیاست‌های قومیتی جمهوری اسلامی ایران توانسته است احساس تعلق هویتی به عناصر فرهنگ ملی را در کنار تکثر قومیتی ایجاد کند. از طرف دیگر، پژوهشگران مسئله قومیت کم و بیش معتقدند که شکل‌گیری هویت‌های جهانی به دنبال پدیده جهانی شدن، ممکن است بحران‌های مقطعی ایجاد کند اما در نهایت به آمیختگی فرهنگ و هویت قومیتی در فرهنگ مسلط جهانی منجر خواهد شد (به عنوان نمونه: صمیم، ۱۳۹۰؛ حاجیانی، ۱۳۸۸؛ معیدفر، ۱۳۸۸).

از طرف دیگر، به باور پژوهش‌هایی که عمدتاً رویکردهای برساخت‌گرایانه به تحلیل اجتماعی و سیاسی دارند، متغیرهای هویت قومیتی را نباید بر اساس متغیرهای ذات‌گرا مانند زبان و فرهنگ تعریف کرد. در این رویکرد هویت قومیتی، برساختی تاریخی و اجتماعی است و امکان تغییر آن با تغییر اوضاع و احوال سیاسی و اجتماعی وجود دارد. به همین دلیل است که هویت‌های قومیتی مختلف با تأکید بر پاره‌ای از عناصر از پیش موجود یا برساخته‌زمانه در رقابت یا خصومت با دیگری یا به خاطر پاره‌ای از مطالبات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی یا حتی ناسیونالیستی امکان شکل‌گیری خواهد داشت یا ممکن است به منازعاتی دامن بزنند.

- صمیم، رضا (۱۳۹۰)، ارزیابی سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در برساخت هویت ملی در مواجهه با تکثر قومی (با استفاده از داده‌هایی در زمینه مصرف موسیقایی قومیت‌های مختلف)، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ش ۲۳، صص ۱۴۴-۱۵۷.

- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۸)، نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی، مجله جامعه‌شناسی ایران، ش ۳ و ۴، صص ۱۴۳-۱۶۴.

- معیدفر، سعید، رضایی، علیرضا (۱۳۸۸)، تحلیلی بر وضعیت هویت قومی در جامعه ایران، مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه الزهراء، فصلنامه مطالعات سیاسی، ش ۳، صص ۱۹-۴۸.

قومیت و مسئله توسعه

در دوره پهلوی اول و دوم سیاست‌های قومیتی مبتنی بر سرکوب و اختلاط قومی به همراه تأکید و برجسته‌سازی هویت ملی ایران در دستور کار قرار داشت و آثار و نتایج مختلفی به بار آورد. در سال‌های پس از انقلاب اسلامی، دولت‌های مختلف همواره کمک به توسعه مناطق محروم را از جمله افتخارات خود دانسته‌اند و کم و بیش از سیاست قومیتی تکثرگرا دفاع کرده‌اند. بسیاری از این مناطق محروم، استان‌ها و شهرهای مرزی ایران و محل زندگی پاره‌ای از اصلی‌ترین اقوام ایرانی از جمله بلوچ، کرد، ترک و عرب بوده است و توسعه‌نیافتگی به لحاظ شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی نیز با مسئله قومیت گره خورده است.

با این وجود، این همه ماجرا نیست. به عنوان مثال، بر اساس آخرین آمار مرکز آمار ایران، شاخص بیکاری در اصفهان و آذربایجان شرقی ۹.۸ و شاخص مشارکت اقتصادی در این دو استان به ترتیب ۳۹.۱ و ۴۲.۵ است. در مقایسه آمار بیکاری و مشارکت اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان به ترتیب ۱۴.۲ و ۲۸.۹ است.

همان‌گونه که این آمار نشان می‌دهد، مسئله توسعه‌نیافتگی را به لحاظ اقتصادی و اجتماعی نمی‌توان در تناظر یک به یک با مسئله قومیت‌ها و شکاف مرکز - حاشیه قرار داد زیرا نابرابری و عدم توسعه را در بسیاری از شهرستان‌های کوچک مناطق فارس نشین نیز می‌توان یافت. به عبارت دیگر، هرچند که توسعه مناطق دارای اقلیت‌های قومیتی در سال‌های گذشته از شدت بحران‌های قومیتی تاحدودی کاسته است اما راه حل نهایی مسئله تکثر قومیتی در ایران نیست، همان‌گونه که شکاف فرهنگی مرکز - حاشیه را نیز نمی‌توان به مسائل قومیتی فروکاست.

دولت یازدهم، معاونت اقوام و سال ۱۳۹۳

اعتراض قوم بختیاری
به شیوه بازنمایی قومی
در یک سریال
تلویزیونی صداوسیما

برخی واکنش‌های
اعتراضی به اعلام
تدریس زبان
غیرفارسی در کشور

تداوم برخی ناامنی‌ها
و گروگان‌گیری‌ها در
منطقه جنوب شرقی
کشور

تلاش برخی گروه‌های
جدایی طلب برای سوار
شدن بر موج بحران
دریاچه ارومیه

اعتراض‌های هویتی
اهالی عرب خوزستان
به مسئله آلودگی هوا و
انتقال آب کارون

نشانه‌های چالش

مرکزگریزی در بعد قومیتی

در سال ۱۳۹۲

به نظر می‌رسد که فعالیت‌ها و موضع‌گیری دولت تاکنون بیشتر در جهت کاهش گارد مقاومت در میان لایه‌های تندرو قومیت‌ها با استفاده از وعده امتیازهایی مانند توسعه و آموزش زبان مادری بوده است.

بر این اساس، به نظر می‌رسد که چالش کنونی دولت راندن هویت‌های قومی اقلیت به یکی از جایگاه‌های زیر باشد:

هویت قومیتی برنامه‌دار: از طریق گفت‌وگو و طراحی برنامه‌های عمل مشترک برای رسیدن به چارچوبی مورد قبول و میانه.

هویت قومیتی مقاومت: در صورت عمل نکردن به وعده‌ها یا اجرای ناکارآمد برنامه‌های وعده داده شده که از بین برنده مشروعیت دولت در مقایسه با گروه‌های قومیتی تندرو است (ر.ک. کاستلز، ۱۳۸۴).

برنامه‌ها و پوشش‌های رسانه‌ای سال آینده نشان خواهد داد که تا چه حد یکی از دو سناریوی خوشبینانه و مطلوب فوق یا حرکت در جهت سناریوی نامطلوب و بدبینانه دیگر رخ خواهد داد که شاید چالش‌ها و تعارضات قومیتی را تشدید و بحرانی کند.

- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۴)، عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ

(دوره سه جلدی)، ترجمه احد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران: طرح نو.

دو رویداد به هم پیوسته احتمالاً زنگ‌ها را برای قومیت‌های مختلف ایرانی به صدا درآورده است. دولت حسن روحانی پس از هشت سال، نخستین دولتی است که نه تنها شعارهای انتخاباتی معطوف به قومیت‌ها در کارزار ریاست جمهوری سرداد که علی یونسی، وزیر پیشین اطلاعات ایران را نیز به سمت معاون رئیس‌جمهور در زمینه اقوام منصوب کرد. بنابراین، حداقل تاکنون چنین به نظر می‌رسد که دولت جدید در پرداختن به مسئله قومیت‌ها جدی است.

از طرف دیگر، شاید بتوان گفت که تلاطم اقتصادی و وضعیت توافقی ایران با غرب حساسیت زیادی برای قومیت‌ها در ایران داشته باشد. تلاطم‌های اقتصادی هرچه بیشتر شود و وضعیت رشد منفی و تورم هرچقدر بیشتر پایدار بماند، تأثیر بلافصل و مستقیمش را بر قومیت‌هایی نشان خواهد داد که به لحاظ تاریخی از جمله استان‌ها و شهرستان‌های محروم ایران نیز محسوب می‌شوند. از سویی دیگر، با ایجاد نشانه‌های خروج تدریجی پرونده هسته‌ای ایران از میز مذاکرات، امکان زنده شدن دوباره و تشدید چالش‌های قدیم میان ایران و غرب از جمله حقوق بشر و حقوق اقلیت‌ها دور از ذهن نیست.

دینداری در ایران امروز

اقلیت‌های دینی معمولاً در مراکز از ایران تجمع دارند که اقلیت‌های قومیتی نیز حضور دارند و کم‌وبیش از روندهای مرتبط با اقلیت‌های دینی درباره اقلیت‌های قومیتی محروم‌تر نیز صدق می‌کند. این اقلیت‌های قومیتی و دینی خصوصاً در مراکز مانند سیستان و بلوچستان که از مسائل مختلفی چون نزدیکی به گروه‌های تروریست سلفی، توسعه‌نیافتگی به لحاظ اقتصادی، کمبود سرمایه اجتماعی بین گروهی برای هویت‌یابی در ساختی متکثر و چندقومیتی و علاقه کشورهای رقیب چون عربستان سعودی برای حمایت از گروه‌های تندرو رنج می‌برد، این موضوع همواره با خطر امنیتی تروریسم، تعارض با حاکمیت مرکزی و خشونت قومی و فرقه‌ای روبرو بوده است که گروگان‌گیری سربازان در مرز پاکستان از مهم‌ترین نشانه‌های ۱۳۹۲ در این زمینه است.

فارغ از مسئله اسلام‌بنیادگرایی تندرو در مناطق حاشیه‌ای و کشورهای همجوار، اگر دینداری غالب (یعنی اسلام شیعه اثنی‌عشری) را بر مبنای هسته درونی دینداری که شامل اعتقادات و باورها، عواطف و احساسات، تجربه دینی و پیامدهای دینی است در نظر بگیریم، یافته‌های فراتحلیل داده‌های گردآوری شده درباره میزان دینداری تغییرچندان محسوسی را در جامعه ایران نشان نمی‌دهد (کاظمی و فرجی، ۱۳۸۸).

انواع دینداری و عرفی‌شدن

یافته‌های فوق‌کم و بیش به این مسیر رهنمون می‌شوند که علاوه بر وضعیت دینداری در میان قشرهای مختلف اجتماعی باید به انواع دینداری در میان افراد نیز مراجعه کرد. در این حوزه نظرات و پیش‌بینی‌ها متفاوت است. به عنوان مثال، شجاعی‌زند (۱۳۸۵) و دیگران (مانند: هاشمیان‌فر و هاشمی، ۱۳۹۲) نظریه عرفی‌شدن دین را دنبال می‌کنند و معتقدند که به‌دنبال فرآیندهای مدرن‌شدن و مصرفی‌شدن سبب می‌شود که افراد بر اساس برداشت‌های شخصی‌شان از دین عمل کنند. از دیدگاه شجاعی‌زند، ناکارآمدی و الگوی نامناسب توسعه مهم‌ترین علت عرفی‌شدن دین در جامعه ایران است. در مقابل بسیاری استناد می‌کنند که این همان سکولار شدن دین است.

دیگران نیز بسته به این که کدام یک از عوامل هسته بیرونی دین اهمیت دهند، به انواع مختلفی از دینداری مانند اسلام سیاسی در برابر اسلام اجتماعی یا اسلام روحانی در برابر اسلام افراطی ارجاع می‌دهند اما به نظر می‌رسد که در کنار ثبات نسبی اصل دینداری، گرایش قالب به سمت صف‌آرایی انواع و قرائت‌های مختلف دینداری در آینده باشد.

مرکز - حاشیه و انواع دینداری

هرچه شبکه‌های اجتماعی متنوع‌تر، دارای پیوندهای ضعیف با شبکه‌های دیگر و برخورداری از سطحی از استقلال در مناسبات درون‌گروهی وجود داشته باشد، الگوهای سبک زندگی و تکثر در زندگی اقشار مختلف اجتماعی نیز افزایش می‌یابد.

این همان دوگانه مرکز/غنی و حاشیه/محروم است که موجب تعمیق هرچه بیشتر شکاف‌های فرهنگی میان مرکز و حاشیه می‌شود. الگوهای مختلف دینداری در مرکز به همراه میزانی از خودمختاری فرهنگی و امکان برای عمل به اقتضات یک نوع از دینداری، در تعارض با الگوهای یکسان و بسته‌تر دینداری در حاشیه قرار می‌گیرد که افراد را ملزم به پیروی از نوعی دینداری خاص می‌کند و این، شاید به تمایل حاشیه‌نشینان برای زندگی در مرکز و در مقابل سوء تفاهم مرکز‌نشینان نسبت به حاشیه‌نشین‌ها مرتبط باشد اما با اطمینان بیشتری می‌توان گفت که به تکرار در انواع دینداری منجر شده است.

جریان دیگر افزایش شکل‌هایی از عرفان‌های نوظهور است که مدعی نوع جدیدی از معنویت‌گرایی شبه‌دینی هستند و در سال‌های اخیر رشد قابل توجهی داشته‌اند.

- شجاعی‌زند، علیرضا (۱۳۸۵)، «مسیرهای محتمل در عرفی‌شدن ایران»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دور هفتم، ش ۱، صص ۳۰-۶۵.

- هاشمیان‌فر، سید علی؛ هاشمی، مولود (۱۳۹۲)، بررسی نمودهای عرفی‌شدن دین در سبک زندگی جوانان شهر اصفهان، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، ش ۴۹، صص ۱۵۳-۱۷۶.

- کاظمی، عباس، فرجی، مهدی (۱۳۸۸)، بررسی وضعیت دینداری در ایران (با تأکید بر داده‌های پیمایش‌های سه دهه گذشته)، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره ۲، شماره ۶، صص ۷۹-۹۵.

سیاست و اقتصاد تدبیر و امید و پیامدهای فرهنگی

حسام‌الدین آشنا، مشاور فرهنگی رئیس‌جمهور در مصاحبه با مجله آسمان، از به تعویق افتادن اسلام سیاسی به دلیل تسلط غیرمقرببه اسلام سیاسی در سال ۱۳۵۷ سخن می‌گوید و تلویحاً از پروژه بازگشت به اسلام اجتماعی دفاع می‌کند (آشنا، ۱۳۹۲). دولت جدید در ماه‌های گذشته تلاش کرده است تا چهره‌ای رفرمیستی، معتدل، طرفدار آزادی‌های اجتماعی و فرهنگی در چارچوب اصول جمهوری اسلامی از خود نشان دهد. این موضوع به معنی بسط دایره پذیرش انواع تکثر به طور خاص و افزایش سطح تحمل فرهنگی در معنای عام است که سیاست‌های اقتصادی و روند رویدادهای سیاسی نیز از آن پشتیبانی می‌کند.

دولت می‌گوید که نیازمند سرمایه‌گذاری خارجی است و روند سیاست خارجی را بر این مبنا تنظیم کرده است. دولت آشکارا از اقتصاد بازار آزاد و حمایت از بخش خصوصی دفاع می‌کند و بهبود فضای کسب و کار را در اولویت‌های خود قرار داده است. اگر این اتفاقات بیفتد، به معنای به وجود آمدن حداقلی از خودمختاری اقتصادی برای بخش خصوصی و سرمایه‌داری ایرانی و بین‌المللی است تا در بخش‌های دارای مزیت اقتصادی بالاتر به فعالیت پردازند. این حداقل در کوتاه مدت و میان مدت شکاف میان توسعه‌یافتگی و برخورداری اقتصادی میان مرکز - حاشیه را تشدید خواهد کرد به دلیل آن که تا زمان اقدامات جبرانی دولت و اشباع بازار سرمایه‌گذاری در بخش سودآوری چون شهرهای بزرگ و مناطق آزاد تجاری، حاشیه از این فرصت‌ها محروم خواهد بود.

این پازل ما را بدین مسیر رهنمون می‌کند که شاید باید منتظر افزایش شکاف فرهنگی میان مرکز - حاشیه در زمینه‌های فرهنگی مختلفی چون دینداری، سبک زندگی، مصرف رسانه، عادات مصرفی و خرید کالا و جنبه‌های دیگر باشیم. با این حال، نتیجه سیاست‌گذاری‌های کلان نظام و نحوه اجرای آن در کنار چگونگی واکنش جامعه به آن‌ها شیب و میزان تعمیق این شکاف را مشخص خواهد کرد.

- آشنا، حسام‌الدین (۱۳۹۲)، گفت‌وگو با مجله آسمان، شماره ۷۱.

خرده فرهنگ‌ها و شیب شکاف در سبک زندگی

خرده فرهنگ‌های جوانان، اقلیت‌های قومی و زنان به همراه خرده فرهنگ‌های درون‌استانی و درون‌شهرستانی در حال حاضر نیز کم و بیش شکل گرفته و در حال شکل گرفتن است. تمرکز پژوهش‌گران عمدتاً بر سه موضوع هویت ملی، قومی و جهانی قرار داشته است اما شاید بتوان با نگاهی کلان‌تر هویت‌های فروملی، ملی و جهانی را تفسیر و تحلیل کرد.

در وضعیت موجود هویت‌های فروملی مختلف از جمله هویت‌های طبقه متوسط شهری مدرن، هویت‌های اسلامی معنویت‌گرای غیرسیاسی، هویت‌های جوانان حاشیه شهرهای بزرگ و بسیاری دیگر در حال شکل‌دهی به خرده فرهنگ‌ها و سبک‌های زندگی مخصوص به خود هستند که بسیاری از آن‌ها معطوف به هدفی غیرسیاسی و گاه بعضی از آن‌ها مانند پاره‌ای از هویت‌های قومیتی تندرو، معطوف به هدفی سیاسی است.

درحالی که خرده فرهنگ‌های مختلف درون سامان سیاسی ایران، به لحاظ فرهنگی خودمختارتر در نسبت با دولت می‌شوند، به لحاظ اقتصادی امکان بیشتری برای برکناری از سازوکارهای دولتی قادر به اعمال نفوذ بر آن‌ها را پیدا می‌کنند و هرچه که به لحاظ اجتماعی، جهانی و رسانه‌ای مشروعیت بیشتری می‌یابند، دولت به‌جای مواجهه، به رسمیت شناختن، نمایندگی کردن، تلاش برای خشکاندن ریشه‌ها یا حتی سرکوب، از سیاست نادیده گرفتن تکثر و خرده فرهنگ‌های مختلف موجود در کلان‌شهری چون تهران استفاده می‌کند یا در مسئله قومیت‌ها کماکان کانون توجه رشد اقتصادی این مناطق است.

نادیده گرفتن اگر همراه با فشار اجتماعی باشد، در سطح درون شهری و استانی زندگی‌های زیرزمینی را توسعه خواهد داد که کم و بیش شاید با آسیب‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مختلفی روبرو باشد. این موضوع حال که دولت خود را متعهد به احترام و توجه به خواست‌های اجتماعی و فرهنگی خرده فرهنگ‌ها می‌داند، امید گشایشی را در خرده فرهنگ‌های عمدتاً غیرسیاسی به وجود آورده است که اگر با شیب ملایمی به عمل منجر نشود، شاید به سرخوردگی و رادیکالیسم منجر شود همان‌گونه که پرهیز از تعهد به توسعه اقتصادی مناطق محروم در گذشته و اکنون عدم پابندی به پاره‌ای از امتیازات قومیتی، سطح تروریسم، جدایی‌طلبی و مسائل اجتماعی و سیاسی مناطق قومیتی را شاید دوچندان کند. در صورت عدم توجه کافی، این موضوع نه فقط در رابطه پایتخت یا مناطق قومی که شاید در سال‌های آتی در رابطه شهرک‌های مختلف درون تهران نیز به وجود بیاید.

مسئله ششم

بحران آلودگی هوا

عکس: خبرگزاری مهر

بنابر آمار سازمان بهداشت جهانی، در سال ۲۰۱۱ اهواز آلوده‌ترین شهر جهان از نظر آلودگی‌های بیرونی بوده است. در روزهای آلوده اهواز، گاه آلودگی به بیش‌تر از ۵۰ برابر حد مجاز می‌رسد، به‌صورتی که فاصله چند ده متری قابل مشاهده نیست. بحران آلودگی تنها به اهواز محدود نیست و اغلب شهرهای ایران با آن دست‌به‌گریبان هستند.

به این آمار مرگ باید آمار ابتلا انواع ناراحتی‌ها و بیماری‌های ناشی از آلودگی را افزود. عواملی از قبیل کاهش آستانه تحمل، بی‌حوصلگی، خستگی، کاهش قوه ادراک، بی‌خوابی و کاهش کیفیت زندگی از جمله عوارض آلودگی‌های کلان‌شهرهاست. گزارش سازمان بهداشت جهانی هم به بیماری‌های قلبی، سکته مغزی، بیماری‌های تنفسی و سرطان ریه به عنوان بیماری‌هایی ناشی از آلودگی هوا اشاره می‌کند.

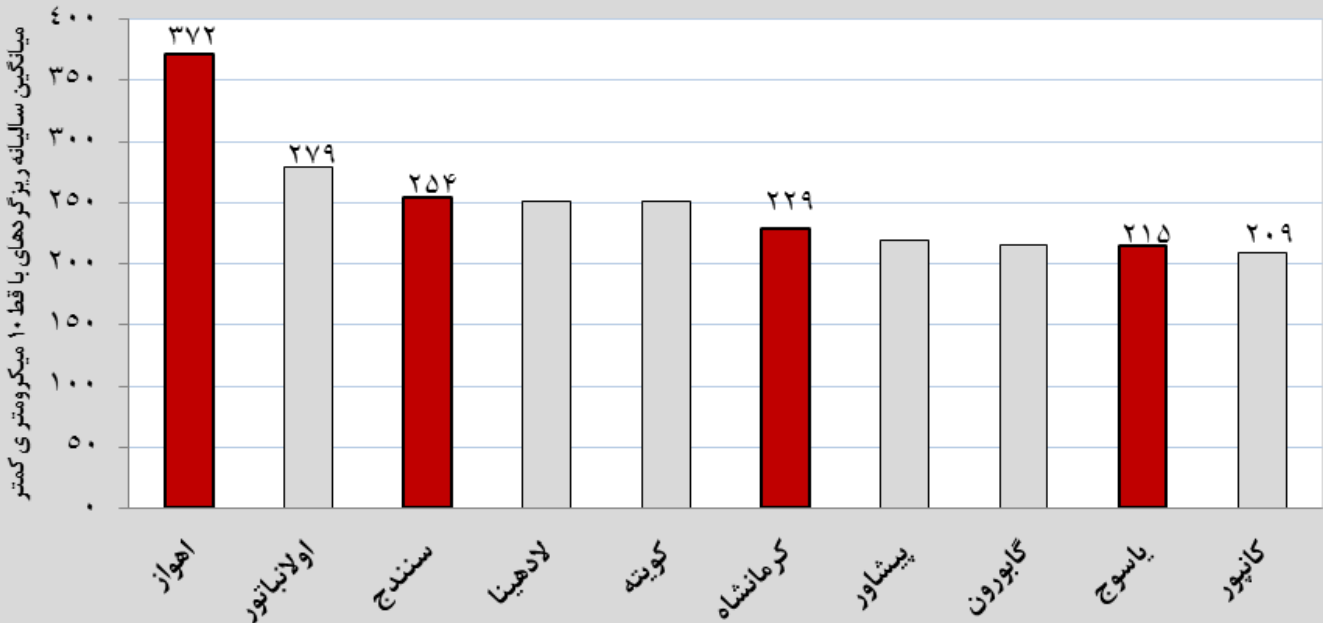
علاوه بر آلودگی صنعتی که گریبان کلان‌شهرها به خصوص تهران را گرفته، غرب و جنوب‌غربی ایران در سال‌های اخیر با آلودگی هوای ناشی از گردوغبار نیز مواجه شده است که وضعیتی بحرانی در این مناطق پدید آورده است. انتشار نتایج گزارش سازمان جهانی بهداشت جهانی که نشان می‌داد در سال ۲۰۱۱ چهار شهر اهواز، کرمانشاه، سنندج و یاسوج از ایران در میان ۱۰ شهر آلوده جهان هستند نشان‌دهنده این وضعیت بحرانی است.

بنا بر گزارش سازمان بهداشت جهانی آلودگی هوا اصلی‌ترین عامل زیست‌محیطی در جهان است که سلامت انسان‌ها را به خطر می‌اندازد. آلودگی هوا عامل مرگ حدود هفت میلیون نفر در سراسر جهان در سال ۲۰۱۲ بوده است و از هر هشت مورد مرگ و میر در سال ۲۰۱۲ یک مورد آن به خاطر آلودگی هوا بوده است. بخش قابل توجهی از این آلودگی پیامد دوران جدید زندگی بشر است و به شکل‌های مختلف شامل آلودگی‌های بیرونی و آلودگی‌های درونی توسط انسان‌ها تولید می‌شود و بخشی از آن به عوامل طبیعی برمی‌گردد.

درباره تلفات آلودگی هوا در ایران آمارهای متفاوت و گاه متناقضی اعلام شده است. مرگ ماهانه ۲۷۷ نفر، مرگ سالانه حدود پنج هزار نفر در کلان‌شهرهای کشور و مرگ سالانه ۴۵۰۰۰ نفر از جمله این آمارها هستند.

آلوده‌ترین شهرهای جهان در سال ۲۰۰۸-۲۰۰۹

(منبع: آمارهای سازمان بهداشت جهانی)

آمارها نشان می‌دهد که مراجعات جدید بیماران سرطانی بیمارستان شفا در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۱ حدود ۵۰۰ درصد افزایش داشته است. این در حالیست که جمعیت خوزستان در این مدت حداکثر ۲۵ درصد رشد دارد. بنابراین در صورتی که آلودگی هوا به عنوان یک شاخص آلودگی محیط‌زیست (آب، هوا، غذا و غیره) در نظر گرفته شود، میان افزایش تعداد بیماران سرطانی و تعداد روزهای وقوع پدیده گرد و غبار می‌توان به یک ارتباط منطقی و مستقیم رسید.

کاوه جاسب، رئیس سابق بیمارستان شفا

(تنها مرکز درمان تخصصی سرطان در اهواز)

در استان خوزستان در ۳۰ درصد روزهای سال آلودگی هوا ۵۰ برابر حد مجاز است. اکنون ۹۷ درصد مردم اهواز مایلند از این شهر مهاجرت کنند چرا که آن را یک جای نامناسب و غیرقابل سکونت تشخیص می‌دهند.

ناصر کریمی، دکترای اقلیم‌شناسی

براساس بررسی‌های صورت گرفته در اصفهان، در شیر مادرانی که در معرض هوای آلوده قرار گرفته‌اند، سرب، کادمیوم، آرسنیک و جیوه مشاهده شده است. در جامعه مردم تصور می‌کنند آلودگی هوا بر روی سالمندان و بیماران قلبی و ریوی بیشترین تاثیر را می‌گذارد این در حالی است که زنان باردار، جنین و نوزاد شیرخوار بیشترین صدمه را خواهند دید. آلودگی هوا جهش‌های ژنتیکی از جمله جهش ژن (CYP1A1) در جنین را به دنبال دارد و این بیماری در زمان کودکی و یا سنین بالاتر خود را نشان می‌دهد.

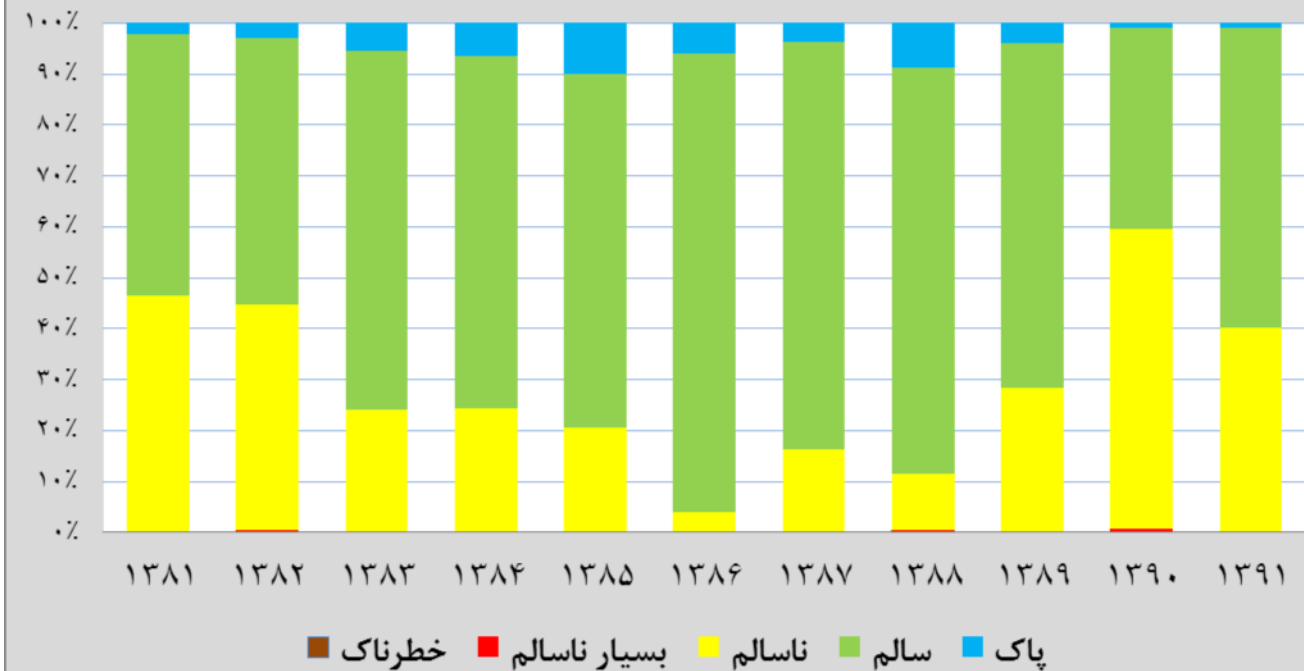
رویا کلیشادی، مشاور ارشد سازمان جهانی بهداشت

محاسبات من این است که آمار فوتی‌های اصفهان بر اثر آلودگی هوا از کشتار محمود افغان در اصفهان بیشتر است. آمار بیماری‌های ریوی، پوستی و انواع سرطان‌ها در سطح شهر و استان به طرز فزاینده‌ای شیوع یافته و آمارهای موجود حکایت از آن دارد که رخداد یا حادثه‌ای فراتر از موضوعات عادی پدید آمده است.

عباس مقتدایی، نماینده مردم اصفهان در مجلس شورای اسلامی

وضعیت هوای شهر تهران در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۱

(منبع: شرکت کنترل کیفیت هوای تهران)

بین سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۱ در شهر تهران تنها در ۱۸۵ روز هوای پاک وجود داشته است. به عبارتی به‌طور میانگین شهر تهران در ۱۰ سال اخیر هر سال تنها ۱۸ روز از هوای پاک برخوردار بوده است و شهروندان تهرانی تنها در پنج درصد روزهای عمر خود توانسته هوای پاک استشمام کند. بنابراین مقامات دولت یازدهم یکی از دلایل آلودگی هوای کلان‌شهرها به خصوص تهران توزیع و مصرف بنزین نامناسب بوده است. بیژن زنگنه وزیر نفت در این خصوص گفته است: «بنا به گزارش شرکت پالایشگاه و پخش، بنزین تولید شده در پتروشیمی‌ها قطعاً آلاینده و خارج از استاندارد است. در دولت نیز توافق شده است در سال ۱۳۹۳ هیچ بنزین دریافتی از پتروشیمی نداشته باشیم و بنزین مورد نیاز را از جاهای دیگر مانند واردات تأمین کنیم». معصومه ابتکار رئیس سازمان حفاظت محیط زیست نیز گفته است: «بنزین تولیدی پتروشیمی ترکیب خطرناکی است که به اشتباه در چهار سال گذشته مورد استفاده قرار گرفته که خطرات جانی بسیاری را برای مردم داشته است». البته نباید فراموش کرد مسئله آلودگی هوای تهران عوامل متعددی دارد و پیچیده‌تر از آن است که تنها با تغییر بنزین به شرایط پاک تغییر پیدا کند. با این وجود، این اظهارات نشان از عزم جدی دولت یازدهم برای کنترل آلودگی هوا به خصوص در شهر تهران دارد و می‌توان تصور کرد در سال ۱۳۹۳ روند افزایش آلودگی هوای تهران تا حدی کنترل شود. اما به نظر می‌رسد در خصوص آلودگی ناشی از ریزگردها که در مناطق غرب و جنوب غربی کشور بحران‌زا شده، با توجه به ابعاد فراملی مسئله و پیچیدگی‌های زیست‌محیطی، دولت در کنترل آن دشواری‌های بیشتری داشته باشد.

شیوع علائم آسم مانند سرفه، خس خس، تنگی نفس یا احساس فشار در سینه در کودکان مورد مطالعه در کلان‌شهر تهران بالغ بر ۴/۳۵ درصد است که بسیار هشداردهنده است و ثابت می‌کند عوامل خطرزایی باعث افزایش شیوع آسم و به تبع آن افزایش بیماری‌زایی و هزینه‌های درمان شده است.

مصطفی معین، رئیس مرکز تحقیقات آسم و آلرژی

گزارش وزارت بهداشت نشان می‌دهد ماهانه به صورت میانگین ۲۲۷ مرگ منتسب به آلودگی هوا در تهران داشتیم آمار تکان‌دهنده‌ای که باید ۲۵۲۰ مورد بستری شدن ناشی از بیماری‌های قلبی در سال و ۴۵۲۵ مورد بستری بر اثر مشکلات تنفسی را به آن اضافه کرد.

رحمت الله حافظی رئیس کمیسیون سلامت، شورای شهر تهران

مسئله هفتم

تزلزل نهاد خانواده

عکس: شبکه ایران

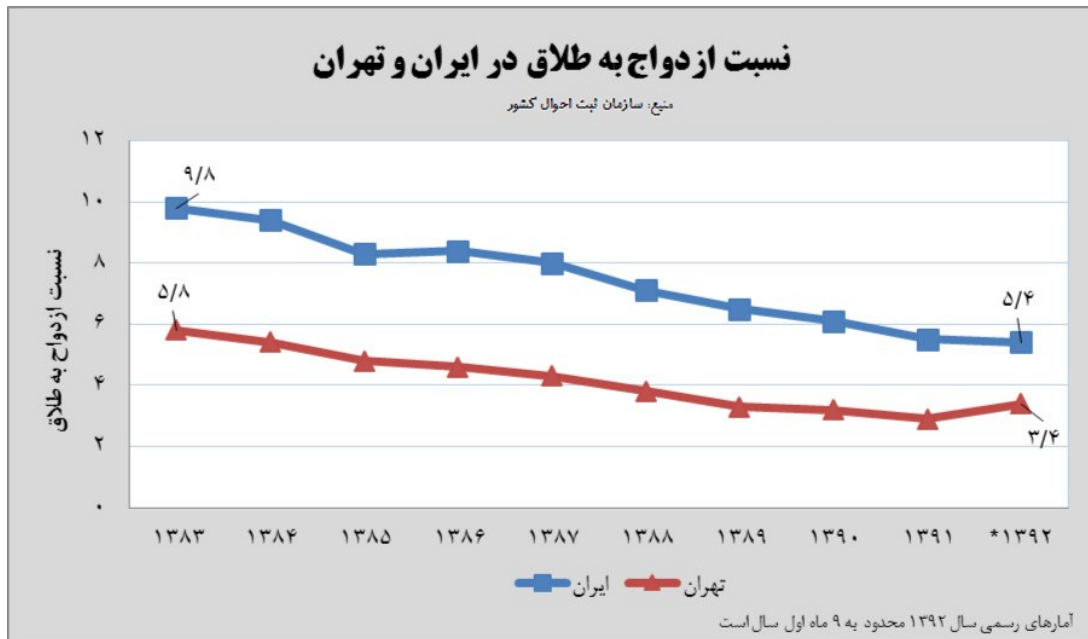
خانواده ۲۱ نفری قاسم علی لویی که رکورددار پرجمعیت‌ترین خانواده ایرانی است با ۱۹ فرزند شامل ۱۱ دختر و ۹ پسر در روستای مخور شهرستان چالدران آذربایجان غربی زندگی می‌کند. خانواده او در سالی که سیاست جدید افزایش جمعیت و فرزندآوری در دستور کار قرار داشت، مورد توجه گسترده رسانه‌ها قرار گرفت. در حالی سیاست جدید افزایش جمعیت و فرزندآوری توسط رسانه‌های داخلی ترویج می‌شود که آمارهای سازمان ثبت‌احوال در سال‌های اخیر از افزایش طلاق و کاهش میزان ازدواج خبر می‌دهند که در کنار عوامل دیگر روند تزلزل نهاد خانواده را شکل داده‌اند.

در میان مسائل مهم ایران ۱۳۹۳ چهار موضوع عمده و اساسی در رابطه با خانواده و زندگی خانوادگی تشخیص داده شده است. افزایش آمار طلاق، کاهش آمار ازدواج، افزایش سبک زندگی مجردی و افزایش ناهنجاری‌های جنسی چهار موضوع مهم و عمده ایران ۱۳۹۳ است که این چهار موضوع با محور کلی تزلزل نهاد خانواده مورد بررسی قرار گرفته است.

بررسی آمار ازدواج، طلاق، زندگی مجردی و ناهنجاری‌های جنسی در کشور نشان می‌دهد که تغییرات آماری این چهار متغیر مرتبط با زندگی خانوادگی در سال‌های اخیر، زنگ خطر جدی را در رابطه با تزلزل نهاد خانواده به صدا درآورده است.

سیر صعودی طلاق در کشور در حال جابجا کردن رکوردهای جهانی است. طبق برآوردهای غیررسمی، ایران در زمینه آمار طلاق به رتبه چهارم جهان صعود کرده است. در پنج سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ آمار طلاق از ۹۴ هزار به ۱۴۳ هزار افزایش یافته و در سال ۱۳۹۲ این آمار به بیش از ۱۴۴ هزار مورد رسیده است.

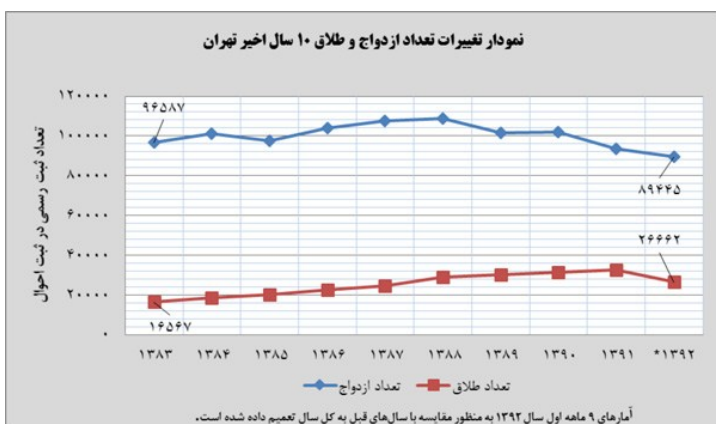
در سال ۱۳۹۲ همچون گذشته آمار درصد طلاق در کلان‌شهرها به خصوص تهران با اختلاف قابل توجهی نسبت به سایر نقاط کشور بالاتر بود. اما روند هشداردهنده جدید افزایش قابل توجه آمار طلاق در روستاهاست. بررسی آمارها در سال گذشته نشان می‌دهد که با ثبت هر ۱۰ طلاق در شهرها، ۹ طلاق نیز در روستاهای کشور ثبت شده است.

ازدواج و طلاق در تهران

آمار ازدواج و طلاق در تهران، با متوسط آمار کل کشور بسیار متفاوت است و اهمیت مسئله تزلزل نهاد خانواده را در میان مسائل حائز اهمیت سال ۱۳۹۳ دوچندان می‌کند. آمار ازدواج در تهران برخلاف آمار کل کشور در ۱۰ سال اخیر روندی نزولی و کاهشی داشته است، در حالی که آمار ازدواج در کل کشور، اگرچه با شیبی کند و اندک رو به افزایش بوده، اما آمار ازدواج در تهران رو به کاهش بوده است.

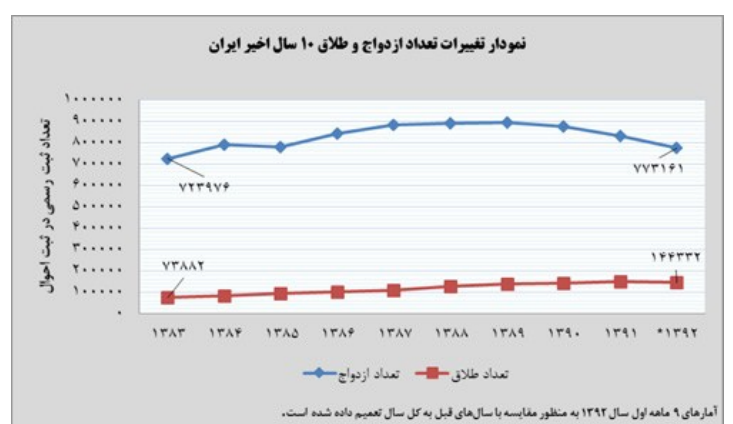
آمار ازدواج در تهران از ۹۶۵۸۷ مورد ازدواج ثبت شده در سال ۱۳۸۳ به ۸۹۴۴۵ مورد ازدواج ثبت شده در سال ۱۳۹۲ رسیده است. این در حالی است که آمار طلاق رسمی و ثبت شده در کشور روندی به شدت صعودی را دنبال کرده است. تعداد طلاق ثبت شده در سازمان ثبت احوال کشور از ۷۳۸۸۲ مورد در سال ۱۳۸۳ به ۱۶۵۶۷ مورد در سال ۱۳۹۲ رسیده است.

ازدواج و طلاق در ایران

بر اساس آمار رسمی اعلام شده از سوی سازمان ثبت احوال، تعداد ازدواج ثبت شده در کشور در ۱۰ سال اخیر با رشد بسیار ناچیزی روبرو بوده است، به طوری که آمار ازدواج از ۷۲۳۹۷۶ مورد ازدواج ثبت شده در سال ۱۳۸۳ به ۷۷۳۱۶۱ مورد ازدواج ثبت شده در سال ۱۳۹۲ رسیده است. این در حالی است که آمار طلاق رسمی و ثبت شده در کشور روندی به شدت صعودی را دنبال کرده است. تعداد طلاق ثبت شده در سازمان ثبت احوال کشور از ۷۳۸۸۲ مورد در سال ۱۳۸۳ به ۱۴۴۳۳۲ مورد در ۱۳۹۲ سال رسیده است.

یکی از شاخص‌هایی که برای بررسی روند تغییرات آمار ازدواج و طلاق مورد نظر قرار می‌گیرد، نسبت ازدواج به طلاق است. نسبت ازدواج به طلاق کل کشور از ۹.۸ در سال ۱۳۸۳ به رقم ۵.۴ در سال ۱۳۹۲ رسیده است. این به آن معنی است که در ۱۰ ساله اخیر، در حالی که آمار ازدواج کل کشور افزایش اندکی داشته، آمار طلاق در کل کشور با روند افزایشی چشمگیر روبرو بوده است.

سبک زندگی مجردی

زندگی مجردی زندگی افرادی با خانواده‌های مستقل است که بنا به تعریف آماری، ازدواج نکرده‌اند و طلاق گرفته نیز نیستند، ولی شیوه زندگی مجردی را برای خود انتخاب کرده‌اند.

بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰، حدود ۷.۱ درصد خانواده‌های ایرانی به صورت مستقل و تک‌نفره زندگی می‌کنند. طبق این نتایج، نسبت به پنج سال گذشته، تعداد کسانی که به تنهایی زندگی می‌کنند و خانواده محسوب می‌شوند حدود دو درصد افزایش داشته است. بر مبنای گزارش سازمان ملی جوانان در سال ۱۳۸۹، ۳۰ درصد از جوانان شش کلان شهر تهران، مشهد، شیراز، اصفهان، تبریز و اهواز، زندگی مجردی دارند. آمار وزارت ورزش و جوانان هم در سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد درصد دخترانی که در خانه‌های مجردی زندگی می‌کنند افزایش یافته است. همچنین همین وزارت خانه اعلام کرده است در شش کلان شهر تهران، شیراز، مشهد، اصفهان، تبریز و اهواز، ۳۰ درصد جوان‌ها زندگی مجردی دارند.

آخرین بررسی‌ها در یک دهه اخیر، نشان از بالا رفتن سن ازدواج در میان جوانان دارد. براساس نتایج آخرین سرشماری در سال ۱۳۹۰ سن ازدواج دختران به طور میانگین از ۱۹.۶ در سال ۱۳۵۵ به ۲۳.۵ سال و در مورد پسران از میانگین ۲۴ به ۲۷ سال رسیده است.

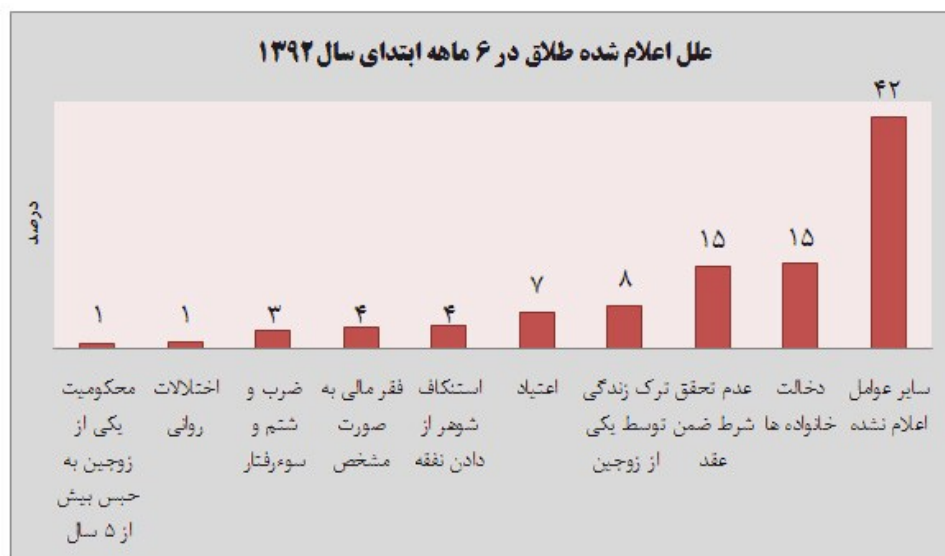
افزایش سن ازدواج و نیز افزایش تمایل به انتخاب سبک زندگی مجردی در میان جوانان، یکی از محورهایی است که تزلزل نهاد خانواده را به یکی از مسائل جدی و حائز اهمیت آینده ایران تبدیل می‌کند.

افزایش ناهنجاری‌های جنسی

در میان آمار رسمی که از سوی مراکز مختلف ثبت آمار در ایران، اعلام و منتشر می‌شود، آمار دقیق و رسمی از میزان ناهنجاری‌های جنسی در میان جوانان مجرد و نیز در میان خانواده‌ها وجود ندارد. اما آمار و اخبار غیررسمی و هشدار مراکز مشاوره و روانشناسی و نیز نظرات کارشناسی بسیاری از روان‌شناسان و جامعه‌شناسان، خبر از آن دارد که افزایش ناهنجاری‌های جنسی یکی از موارد مهم و قابل توجهی است که نهاد خانواده را در ایران تهدید می‌کند.

در میان عوامل اعلام شده برای علل طلاق در کشور، رقم قابل توجه یعنی ۴۲ درصد از طلاق‌ها، تحت تاثیر «عوامل اعلام نشده» دسته‌بندی می‌شود. بسیاری معتقدند بخش قابل توجهی از این عوامل اعلام نشده در زمینه ناهنجاری‌های جنسی است. بسیاری از روان‌شناسان و متخصصان مشاوره خانواده، ناهنجاری‌ها و اختلافات زوجین در مسائل جنسی را یکی از عوامل جدی و قابل توجه افزایش آمار طلاق در کشور می‌دانند و افزایش این ناهنجاری‌ها و اختلافات را زنگ خطر برای تحکیم نهاد خانواده توصیف می‌کنند.

هرچند به دلایل مختلف، از جمله پرهیز از ابراز و اظهار صریح چنین مشکلاتی از سوی خانواده‌ها، آمار رسمی و دقیقی از میزان ناهنجاری‌های جنسی در کشور وجود ندارد، اما به عقیده بسیاری از کارشناسان ناهنجاری‌های جنسی در میان خانواده‌ها، روندی رو به افزایش را دنبال می‌کند و یکی از عوامل اصلی تهدیدکننده نهاد خانواده است. از این رو، در بحث تزلزل نهاد خانواده که یکی از مهم‌ترین مسائل ایران در سال ۱۳۹۳ خواهد بود، افزایش ناهنجاری‌های جنسی و بررسی دقیق آن و نیز پیگیری راهکارهایی برای جلوگیری از رشد روزافزون این پدیده، یکی از محورهای اساسی و قابل توجه تحقیق است.

مشکلات سلامت روان

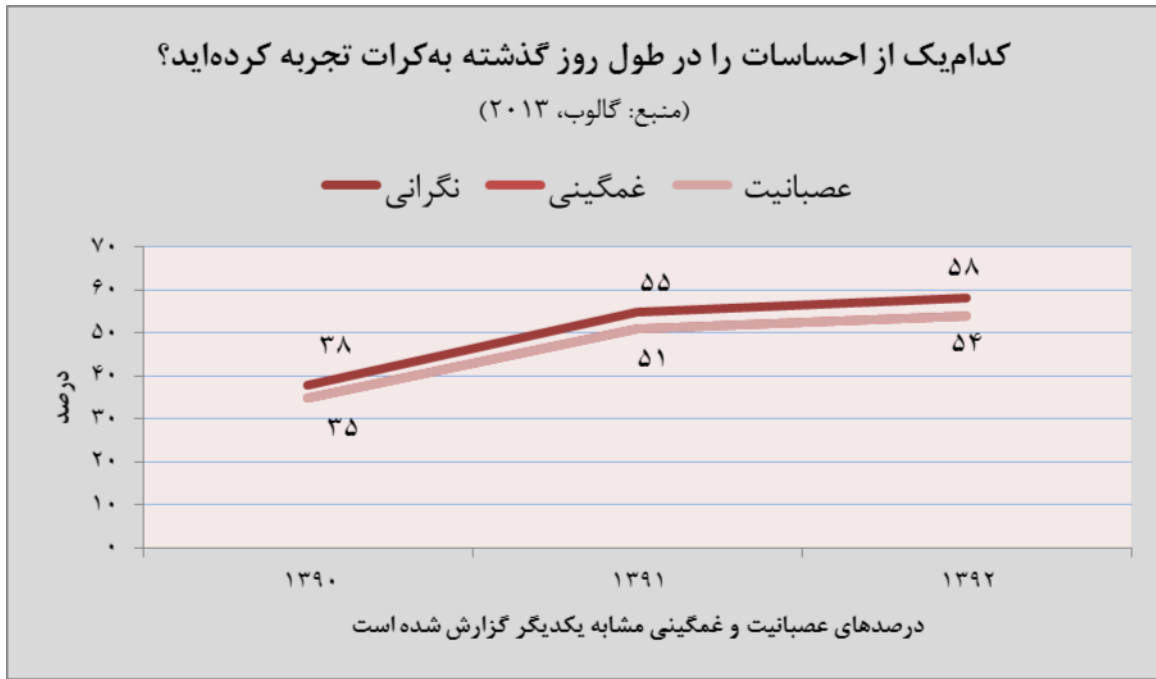
ثبت آمار بیش از نیم میلیون نزاع منجر به معاینه در پزشکی قانونی تنها در ۱۰ ماهه نخست سال ۱۳۹۲ نشان از وجود تنش‌های ذهنی و رفتاری قابل توجه در جامعه ایرانی است. تهرانی‌ها با ثبت حدود ۹۰ هزار نزاع استان پیشرو در نزاع هستند. چنین آمارهایی است که لزوم توجه فوری و جدی به مسئله سلامت روان جامعه را برجسته‌تر می‌کند.

بخشی از این افسردگی به احساس عدم رضایت از زندگی مربوط می‌شود که خود ریشه‌های متفاوت اقتصادی-اجتماعی-فرهنگی دارد. آمارها نشان داده در سه سال گذشته تعداد کسانی که اعتقاد دارند وضع زندگی‌شان بدتر شده افزایش داشته است. همچنین آمارها نشان داده در سال‌های اخیر آمار مربوط به احساس عصبیت و نگرانی در میان ایرانیان افزایش داشته است. از سوی دیگر رتبه ایران نیز در شاخص جهانی کامیابی و شادی با نزول مواجهه شده و به رتبه ۱۲۰ رسیده است.

این نارضایتی‌ها و احساسات نامطلوب، خود موجب مسئله دیگری شده و آن کاهش آستانه تحمل مردم است. ساکنان کلان‌شهرهای ایران در سال‌های اخیر این کم‌تحملی عمومی را از نزدیک شاهد بوده‌اند و آمارهای بالای نزاع‌های خیابانی در شهرها نیز موید این ادعاست. در ادامه نگاهی کوتاهی به آمار و ارقامی خواهیم داشت که وضعیت سلامت روان ایرانیان را توصیف می‌کند و ریشه‌یابی علل چنین وضعیتی مورد توجه ما نیست.

بنابر اعلام دفتر سلامت روانی، اجتماعی و اعتیاد وزارت بهداشت نتایج **پیمایش ملی سلامت روان** که در سال‌های ۸۹ - ۹۰ در کشور تهیه شد نشان داده حدود ۳۵ درصد افراد ۱۵ تا ۶۴ ساله در کشور نیاز به استفاده از خدمات سلامت روان داشته‌اند. این بدان معنا نیست که ۳۵ درصد از افراد جامعه بیماران با اختلالات مزمن روانی و نیازمند بستری هستند چرا که بیمارانی با چنین شرایطی تنها سه درصد افراد جامعه را تشکیل می‌دهند.

به نظر می‌رسد بخش قابل توجهی از کسانی که نیازمند خدمات سلامت روان مبتلا به عارضه‌های شایعی چون اضطراب و افسردگی هستند. آمار واردات حدود هفت هزار و ۶۰۱ کیلوگرم داروی ضد افسردگی به کشور در یازده ماه نخست سال ۱۳۹۲ می‌تواند نشانی از این موضوع باشد. بالاتر بودن آمار مربوط به شهرها نسبت به روستاها نشان می‌دهد که بخشی از بالا بودن آمار اضطراب و افسردگی را می‌توان به‌عنوان یکی از پیامدهای زندگی مدرن در کلان‌شهرها در نظر گرفت.

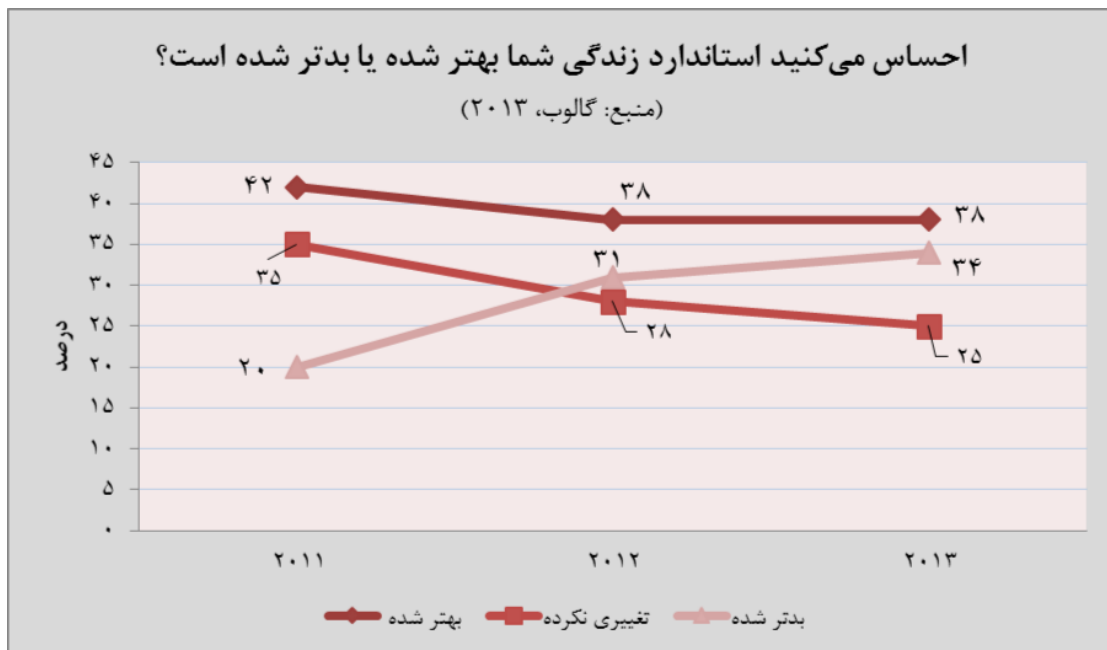

احساس نارضایتی از زندگی

در سال ۲۰۱۲ تعداد کسانی که احساس می‌کردند وضع زندگی‌شان بدتر شده است از تعداد کسانی که احساس تغییر جدی نمی‌کردند بیشتر شده است. همین‌الگو در سال ۲۰۱۳ نیز تکرار شده و آمارهای این سال نشان می‌دهد ۳۸ درصد احساس بهبود وضعیت زندگی، ۳۴ درصد احساس بدتر شدن وضعیت زندگی و ۲۵ درصد احساس عدم تغییر جدی داشته‌اند. احساس نارضایتی از زندگی روند رو به رشدی در جامعه ایران است و پیامدهایی از چنین نگرشی حاصل خواهد شد.

در سوال دیگری از پاسخ‌دهندگان خواسته شده وضعیت زندگی خود را نسبت به گذشته ارزیابی کنند. در سال ۲۰۱۱، ۴۲ درصد بر این نظر بودند که وضع زندگی‌شان بهتر شده است، ۳۵ درصد در وضع زندگی‌شان تغییر جدی احساس نکرده‌اند و ۲۰ درصد گفته‌اند وضع زندگی‌شان بدتر شده است. همین سوال در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ نیز پرسیده شده و نتایج متفاوت است.

آمارهای موسسه افکارسنجی گالوب نشان می‌دهد که از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۳ درصد ایرانیانی که احساسات منفی از قبیل نگرانی، غمگینی و عصبانیت داشته‌اند رو به رشد بوده است. ۳۸ درصد کسانی که در سال ۲۰۱۱ مورد پرسش واقع شده بودند در روز گذشته زندگی‌شان احساس نگرانی داشته‌اند و این آمار در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ به ترتیب به میزان ۵۵ و ۵۸ درصد رشد داشته است. احساسات غم و عصبانیت نیز به همین ترتیب با افزایش مواجه بوده است.

ایران در شاخص جهانی کامیابی

در گزارش سالانه شاخص جهانی کامیابی کشورهای جهان بر اساس مجموعه ملاک‌هایی که سطح کامیابی در جامعه را شکل می‌دهند رده‌بندی می‌شود. ایران در گزارش سال ۲۰۱۳ در رتبه ۱۰۱ جهان قرار گرفته است. این در حالی است که ایران در سال ۲۰۰۹ در رتبه ۹۳ قرار داشته و نسبت به پنج سال گذشته در این رده‌بندی چندپله پایین‌تر آمده است.

این شاخص از هشت ملاک شامل اقتصاد، شرایط کارآفرینی و ایجاد فرصت، حکم‌رانی، آموزش، سلامت، اطمینان و امنیت، آزادی فردی و سرمایه اجتماعی تشکیل شده است. مجموع امتیازهای هر کشور در این هشت ملاک رتبه را مشخص می‌کند. ایران در زمینه‌های آموزش و سلامت با رتبه‌های ۵۷ و ۶۷ وضعیت میانه‌ای دارد، اما در شش ملاک دیگر ایران در نیمه دوم جدول قرار می‌گیرد.

در حوزه کشورهای منطقه، امارات متحده عربی با رتبه ۲۸ بالاترین رتبه را دارد. از سوی دیگر کشورهای مصر با رتبه ۱۰۸، سوریه ۱۲۲، عراق ۱۳۰، یمن ۱۳۶ و افغانستان ۱۳۹ در رده‌های پایین‌تر از ایران قرار دارند.

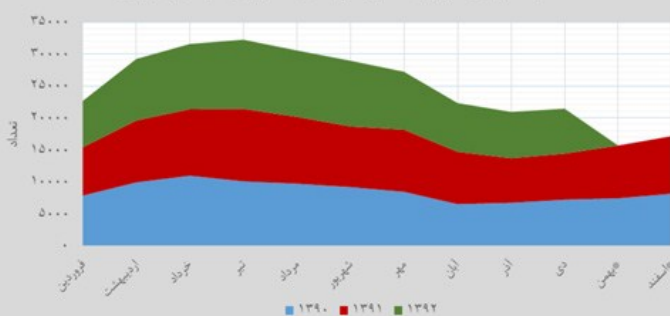
آمار بالای نزاع در جامعه

آمارهای سازمان پزشکی قانونی نشان می‌دهد در ۱۰ ماه اول سال ۱۳۹۲ تعداد ۵۲۱ هزار و ۱۵۷ مورد نزاع در این سازمان ثبت شده است. از این تعداد سهم مردان ۳۶۳ هزار و سهم زنان ۱۵۷ هزار است که رقم قابل توجهی است.

در میان استان‌های کشور، تهران با ۸۹ هزار و ۵۶۱ مورد در صدر قرار دارد. در استان تهران در مدت مشابه سال ۱۳۹۱ حدود ۹۰ هزار و سال ۱۳۹۰ حدود ۸۶ هزار نزاع ثبت شده است. به عبارتی هرچند که آمار نزاع‌های ثبت شده در شهر تهران نسبت به سال قبل کاهش نامحسوس و غیرمعناداری داشته، اما به‌طور کلی در دو سال اخیر آمار نزاع نسبت به سال ۱۳۹۰ رو به رشد بوده است.

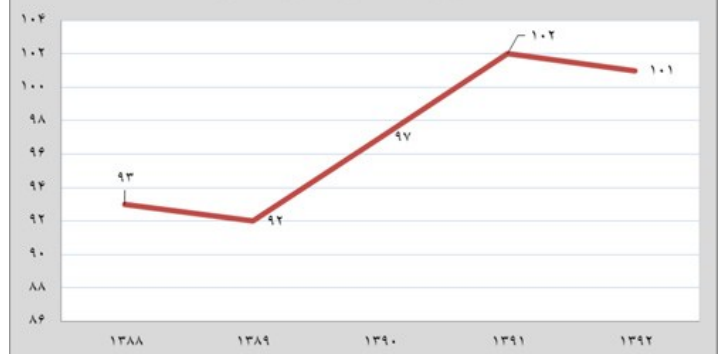
پس از تهران استان‌های خراسان رضوی، اصفهان، آذربایجان شرقی، فارس، آذربایجان غربی و مازندران قرار می‌گیرند. در مقابل خراسان جنوبی و ایلام آرام‌ترین استان‌های کشور هستند. بیشترین آمارها مربوط به استان‌هایی است که کلان‌شهرها در آن واقع شده‌اند و از این رو به نظر می‌رسد این نزاع‌ها بیشتر در حوزه کلان‌شهری اتفاق می‌افتد.

مقایسه نزاع منجر به معاینه پزشکی قانونی در شهر تهران

آمار دو ماه آخر سال ۹۲ اعلام نشده است

رتبه ایران در شاخص جهانی کامیابی

سقوط وجهه ملی صداوسیما

برنامه عمو پورنگ که در سال‌های اخیر از جمله پرمخاطب‌ترین برنامه‌های صداوسیما برای مخاطبان کودک و حتی بزرگسال بوده است، در سال ۱۳۹۲ با انتقادهای فراوانی مواجهه شد. در پدیده آنتن‌فروشی سازمان صداوسیما، این برنامه از جمله پیشگامان بود و تبلیغ انواع محصولات تجاری از جمله ماکارونی در قالب برنامه‌های نمایشی گنجانده شده بود. چنین تبلیغاتی که برخلاف «مجموعه ضوابط تولید آگهی‌های رادیویی و تلویزیونی» است موجب نگرانی خانواده‌ها و کارشناسان کودک و رسانه‌ها شد. کودکان هرچند که بی‌دفاع‌ترین قربانیان پدیده آنتن‌فروشی بودند، اما حراج پخش زنده رسانه ملی در همین حد محدود نماند و این جریان تا جایی پیش رفته که تشخیص مرز بین محتوا و تبلیغات در برنامه‌های صداوسیما برای مخاطبان روز به روز دشوارتر می‌شود.

از یک سو توسعه کمی شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی که اداره آنها هزینه‌های بالایی را طلب می‌کند و از سوی دیگر کسری بودجه این سازمان در سال‌های اخیر، پدیده جدید «آنتن فروشی» را با عنوان تولید برنامه مشارکتی در صداوسیما به راه انداخته است. مدیران این سازمان به استدلال کمبود بودجه با در هم شکستن مرز محتوا و تبلیغات، بخش قابل توجهی از موقعیت‌های بخش تلویزیونی و رادیویی را به فروش گذاشته‌اند.

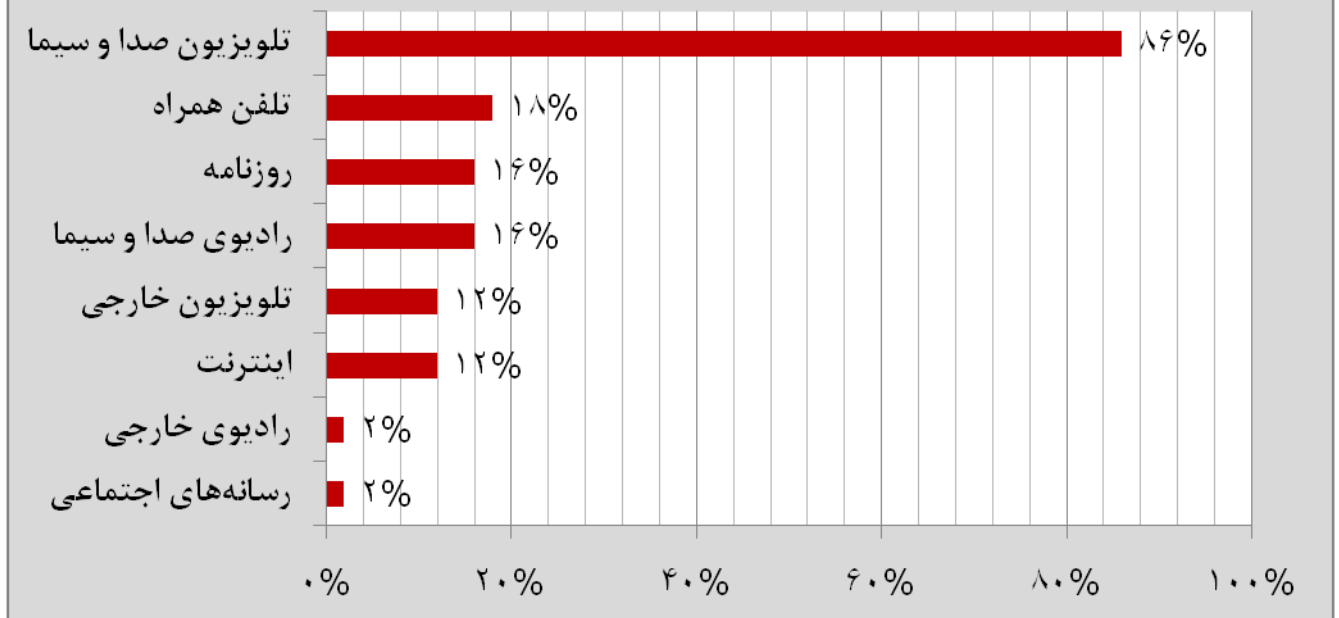
آنتن فروشی در صداوسیما نه به مسئله بهداشت و سلامت شهروندان توجهی دارد و نه حتی به حساسیت‌های ارتباط با مخاطب کودک اهمیت می‌دهد. این رویکرد جدید جبهه بزرگی از مخالفان صداوسیما را پدید آورده که افرادی از همه جریان‌های فکری در آن حضور دارند. تداوم چنین رویکردی به «سقوط وجهه ملی سازمان صداوسیما» منجر خواهد شد که یکی از مسائل اصلی ایران در سال ۱۳۹۳ خواهد بود.

اهمیت صداوسیما در جمهوری اسلامی ایران تا آنجاست که علاوه بر اختصاص بخش‌های از قانون اساسی، در کلام بنیانگذار نظام نیز از آن با عنوان «دانشگاه عمومی» یاد شده است. در اختیار داشتن انحصار پخش تلویزیونی و رادیویی، صداوسیما را به سازمانی استراتژیک تبدیل کرده که عملکرد آن از همان ابتدای انقلاب اسلامی زیر ذره‌بین و مورد نقد جریان‌های سیاسی بوده است. هرچند صداوسیما در منازعات سیاسی گاه از موضع بی‌طرفانه خارج شده، اما همواره با تأکید بر عنوان «رسانه ملی» تلاش کرده خود را در موقعیتی بالاتر از منازعات سیاسی قرار دهد.

اما جریانی که در یکی-دو سال گذشته در صداوسیما آغاز شده و با شتاب بالایی در حال تسخیر برنامه‌ها است در سطحی بالاتر از نزاع‌های سیاسی قرار می‌گیرد و اثرات آن نیز در جایی فراتر از جدل‌های کلامی سیاسیون ظاهر خواهد شد.

استفاده از رسانه‌های مختلف برای دریافت اخبار و اطلاعات

(منبع: گالوپ، ۲۰۱۲)

چرا صداوسیما مهم است؟

هرچند که روند در اختیار داشتن و استفاده از دستگاه‌های گیرنده شبکه‌های ماهواره‌ای نیز رو به رشد است و مطابق همین پیمایش از ۱۶ درصد در سال ۲۰۰۸ به ۲۶ درصد در سال ۲۰۱۲ رسیده است. درخصوص درصد استفاده از شبکه‌های ماهواره‌ای آمارهای متفاوتی وجود دارد که درصد بالاتری را نشان می‌دهد ولی به دلیل ابهام در دقت نمونه‌گیری و شیوه‌نظرسنجی در اینجا به آنها استناد نمی‌شود.

در مجموع می‌توان گفت آمارها نشان می‌دهد حداقل تا سال ۲۰۱۲ تلویزیون صداوسیما با اختلاف قابل توجهی نسبت به رسانه‌ها پرمراجعه‌ترین رسانه ایران بوده است. اما آیا میزان استفاده همه واقعیت درباره رسانه‌ها است؟

آمار استفاده از تلویزیون برای دریافت اخبار و اطلاعات در حدود چهار برابر بیش از رتبه دوم است. در مقیاس ملی نه تنها روزنامه‌ها جایگاه چندان برجسته‌ای به لحاظ استفاده ندارند که صداوسیما در مقابل شبکه‌های ماهواره‌ای نیز (در بعد ملی در شهرهای بزرگ بیش از ۱۲ درصد اعلام می‌شود) رسانه مسلط است.

در پاسخ به این سوال که در روز گذشته از کدام رسانه استفاده کرده‌اید، ۸۲ درصد پاسخ‌گویان به تلویزیون صداوسیما، ۲۰ درصد به اینترنت، ۱۹ درصد به شبکه‌های ماهواره‌ای و ۱۸ درصد به روزنامه‌ها اشاره کرده‌اند.

هرچند منتقدان و مخالفان صداوسیما سال‌ها است از کاهش مخاطبان این رسانه سخن بسیار گفته‌اند، اما آمارها نشان می‌دهد که صداوسیما با اختلاف قابل توجهی همچنان پرمخاطب‌ترین رسانه ایران است. بر اساس نظرسنجی موسسه بین‌المللی افکارسنجی گالوپ که آخرین نوبت آن در سال ۲۰۱۲ منتشر شده است، صداوسیما هنوز پراستفاده‌ترین رسانه ایران است.

در حالی که دسترسی به تلویزیون ۱۰۰ درصد، دسترسی به موبایل ۹۶ درصد و دسترسی به اینترنت ۴۳ درصد در این گزارش اعلام شده است، نتایج جالب‌تری درباره استفاده از صداوسیمای جمهوری اسلامی ایران در مقابل گزینه‌های جایگزین کسب اطلاعات آورده شده است.

میزان استفاده از رسانه‌ها همه واقعت است؟

در مطالعات رسانه‌ای، سنجش مصرف و مقایسه رسانه‌ها با شاخص و نظریه «استفاده و رضایت مندی» انجام می‌شود. این نظریه می‌گوید مصرف و رضایت مندی از رسانه‌ها باید با هم مورد توجه قرار گیرند و مخاطبان بالای یک رسانه لزوماً به دلیل رضایت آنها از محتوا نیست.

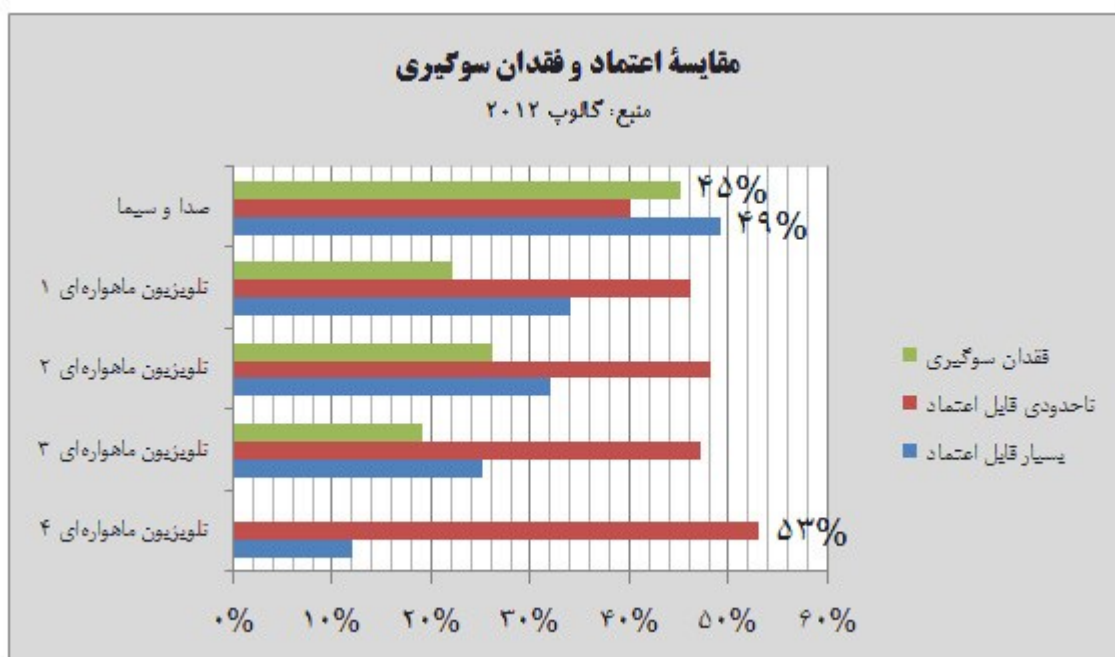
نتایج پژوهش‌های مبتنی بر این نظریه که در سال‌های اخیر انجام شده نیز نشان می‌دهد که هرچند در ایران صداوسیما پرمخاطب‌ترین رسانه است، اما درصد استفاده به رضایت مندی در آن کمتر از اینترنت و شبکه‌های ماهواره‌ای است. به عبارتی هرچند مخاطبان اینترنت و ماهواره کمتر از صداوسیما هستند، ولی مخاطبان رضایت مندی بیشتری از این رسانه‌ها دارند.

نکته دیگر آنکه خانواده‌های ایرانی از صداوسیما برای اهداف مختلفی استفاده می‌کنند. استفاده ۸۶ درصدی از صداوسیما برای اخبار و اطلاعات را نمی‌توان به معنای اعتماد به اخبار و اطلاعات تفسیر کرد. میزان اعتماد و نظر مردم درباره میزان سوگیری اخبار در نمودار زیر آمده است.

همان‌طور که نمودار نشان می‌دهد کمتر از نیمی از مخاطبان تلویزیون صداوسیما یعنی ۴۵ درصد اخبار آنرا فاقد سوگیری می‌دانند و کسانی که به آن اعتماد بالایی دارند ۴۹ درصد است. هرچند این آمار بالاتر از میزان اعتماد به چهار شبکه ماهواره‌ای است که با آن مقایسه شده‌اند، اما برای رسانه‌ای که باید در جایگاه «ملی» باشد کافی به نظر نمی‌رسد.

با دقت در آمار بالای استفاده از صداوسیما می‌توان به نکاتی اشاره کرد. نخست می‌توان پرسید که اگر استفاده از صداوسیما در حدود ۹۰ درصد است، پس چرا باید اصلاً علاقه‌ای به استفاده از رسانه‌های جایگزین وجود داشته باشد؟ این موضوع ما را با پرسش‌های مختلفی چون دلایل استفاده از رسانه‌ها، شاخص میزان اعتماد به رسانه‌ها و میزان رضایت مندی از رسانه‌ها مواجه می‌کند.

یکی از آشکارترین دلایل این که در یافته‌های آماری درصد استفاده از صداوسیما بالاست به این موضوع برمی‌گردد که ضریب نفوذ تلویزیون در ایران به ۱۰۰ درصد رسیده و شبکه‌های صداوسیما تنها شبکه‌های تلویزیونی‌ای‌اند که بدون هزینه و مجانی در همه مناطق ایران قابل دریافت هستند.

منتقدان صداوسیما در سال ۱۳۹۲

در حالی که به نظر می‌رسد تبلیغات حتی به درآمدی حیاتی‌تر از امسال برای سازمان صدا و سیما در سال ۱۳۹۳ تبدیل شود، بخش مهمی از انتقادهای غیرسیاسی از صداوسیما به مسئله آنتن‌فروشی برمی‌گردد. این انتقادی است که از سوی افراد و رسانه‌های نزدیک به جریان‌های مختلف فکری شنیده می‌شود.

صداوسیما با مختصاتی که به خصوص در سال‌های اخیر پیدا کرده است، از یک رسانه ملی به یک جمعه بازار برای اجاره مکان (برنامه‌ها) به کسانی که بساط خود را پهن کرده اند تا پول درآوردند تبدیل شده است.

احمد پورنجاتی، معاون پیشین سیما

وب سایت فرارو، ۱۹ اسفند ۱۳۹۲

صداوسیما در یک برنامه خاص از برخی پزشکان پول می‌گیرد و آنها را دعوت می‌کند. این درحالی است که برخی از این پزشکان دعوتی صداوسیما پرونده‌های سنگین در نظام پزشکی دارند و رسانه ملی برای دعوت از پزشکان هیچ نظرخواهی از نظام پزشکی و انجمن‌های علمی تخصصی نمی‌کند. همین برنامه به خود من زنگ زده و عنوان کرد که ۱۰ میلیون تومان بده و ۲۰ دقیقه هر چه می‌خواهی بگو.

رئیس انجمن روماتولوژی ایران

خبرگزاری مهر، ۲۸ بهمن ۱۳۹۲

تبلیغات دارو که اخیراً مواردی از آن در صداوسیما مشاهده شده است، خلاف قانون است. مسئولان در وزارت بهداشت برای برخورد با این تخلفات اقدام می‌کنند و نامه می‌نویسند اما علت اینکه به نتیجه نمی‌رسد این است که باید (علیه صداوسیما) اقدام قضایی کنند که حتماً جرئت نمی‌کنند.

حسن قاضی زاده هاشمی، وزیر بهداشت

خبرگزاری فارس، ۲۰ بهمن ۱۳۹۲

در ۱۵ سال گذشته برخی خبرنگاران با همکاری سازمان‌های دولتی این فرآورده‌ها را تولید برنامه مشارکتی نامیده‌اند. به این مفهوم که یک سازمان یا بنگاه مبلغی را به عنوان هزینه می‌پردازد بعد نماینده یک رسانه در کسوت مصاحبه‌کننده ظاهر و برنامه‌ای را ضبط می‌کند. توجیه برای پرداخت هزینه بابت ساخت چنین برنامه‌ای گاه هزینه پخش عنوان می‌شود. شکی نیست که این شگرد تولیدی هم تخطی از ضوابط است. در این حالت نیز نوعی فریب رسانه‌ای وجود دارد.

حسین علی افخمی، محقق ارتباطات

روزنامه شرق، ۳۰ آبان ۱۳۹۲

مسئله تبلیغی شدن برنامه‌ها به برنامه‌های کودک نیز سرایت کرده است و به جرأت می‌توان گفت اکثر برنامه‌های پربیننده کودک به تبلیغ محصولی اعم از کیک‌ها، اسنک، ماکارونی، لازانیا، سی‌دی‌های آموزشی و حتی بانک‌ها و بیمه‌ها می‌پردازد.

کارشناس حوزه کودک سیما

وب سایت مهرخانه، ۲۸ دی‌ماه ۱۳۹۲

مشهود است که اخلاق در جامعه فرو ریخته و صداوسیما نقش پررنگی در آن دارد و این نه تنها در تبلیغ‌ها که حتی در فیلم‌های تلویزیونی هم مشهود است. فرهنگ مصرف‌گرایی را خود صداوسیما رشد می‌دهد در حالی که مدعی مخالفت با فرهنگ مصرف‌گرایی است.

حسین راغفر، اقتصاددان

روزنامه قانون، ۲۰ بهمن ۱۳۹۲

آیا صداوسیما تا این حد به خنسی خورده که باید برای جبران بودجه برنامه‌های تولیدی خود دست به تبلیغ در یک سایت اینترنتی لوازم خرید و فروش خانگی دست بزند و آنتن‌گران قیمت و البته با ارزش خود را در اختیار افرادی قرار دهد که سابقه و پیشینه آنان مشخص نیست قرار دهد؟

وب سایت الف، ۲۹ آبان ۱۳۹۲

تهیه‌کننده‌های صداوسیما به جای آن که از سازمان پول بگیرند و برنامه‌های مناسب و در شأن یک رسانه ملی بسازند، در به در به دنبال شخص حقیقی یا حقوقی پول‌داری هستند که وجهی از او بگیرند و برنامه‌شان را بسازند و در عوض، به پول‌دهنده، آنتن دهند. شما می‌توانید پول بدهید و اسپانسر برنامه شود و بعد خودتان هم به عنوان کارشناس در برنامه حاضر شوید و به بینندگان لبخند بزنید!

وب سایت عصر ایران، ۱۲ اسفند ۱۳۹۲

آنتن‌فروشی رویداد تازه‌ای است که در رسانه ملی به شدت در حال توسعه است و اشکال گوناگونی به خود گرفته؛ اما آیا این رویکرد تازه به سود مصالح ملی تمام خواهد شد یا سندیت گفتارهای مطرح در پرنفوذترین رسانه کشور با چالشی جدی روبه‌رو خواهد شد یا در شیوه‌ای مطابق با منطق، برای حفظ اعتبار رسانه ملی، هرگونه فعالیت‌های این‌چنینی برای درآمد خرد متوقف خواهد شد؟

وب سایت تابناک، ۲۷ آبان ۱۳۹۲

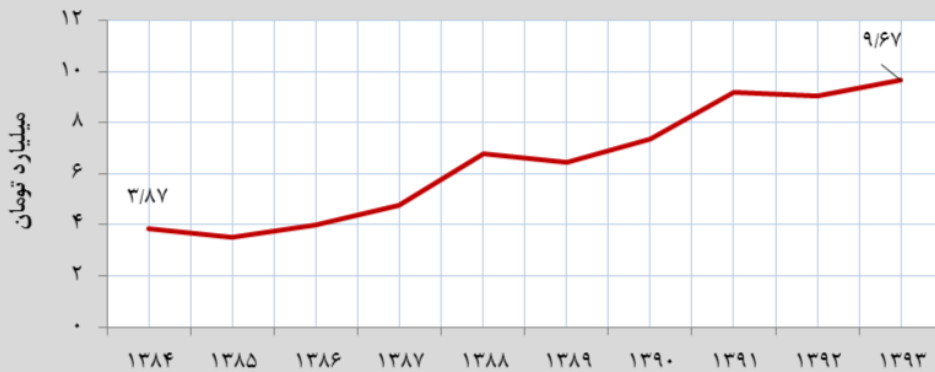
صداوسیما ۹۳

و مسئله بودجه

صداوسیما جمهوری اسلامی ایران با داشتن تعداد پرشماری کانال تلویزیونی ملی، کانال تلویزیونی استانی، کانال خبری تلویزیونی بین‌المللی و کانال بین‌المللی رادیویی به ۳۲ زبان برنامه پخش می‌کند و با انحصار کامل ملی بر پخش دیداری و شنیداری گسترده‌ترین سازمان رسانه‌ای ایران است. در زمینه اخبار، این سازمان تنها چند رقیب بین‌المللی در مرزهای سرزمینی دارد که دریافت امواج این کانال‌های تلویزیونی نیز به دلیل مشکلات قانونی و پارازیت با مشکلات مخصوص به خود همراه است. بودجه سازمان صداوسیما از تبلیغات، درآمدهای سازمانی متفرقه و بودجه‌های عمومی تأمین می‌شود که هر ساله در قانون بودجه دولت ردیف مخصوص به خود را دارد. به لحاظ فناوری پخش صدا و تصویر، صداوسیما سازمانی عمومی است که استفاده از آن منحصرأ در اختیار حاکمیت است و به لحاظ تولید برنامه این سازمان سفارش‌دهنده بالادستی مجموعه متنوعی از محتوا به شرکت‌های پایین‌دستی است. به عبارت دیگر، آنتن پخش در انحصار کامل صداوسیما قرار دارد و در زمینه پخش انحصار چندجانبه‌ای از شرکت‌های تولید برنامه با یکدیگر رقابتی محدود دارند.

رشد بودجه عمومی صداوسیما در ۱۰ سال گذشته

منبع: قوانین بودجه

با اتکا به زیان‌ده بودن، اظهار نظر مسئولان این سازمان و تزریق بودجه عمومی به این سازمان در سال‌های گذشته، باید گفت که به نظر می‌رسد، درآمدهای این سازمان که عموماً از تبلیغات است، کفاف اداره این سازمان را نمی‌دهد.

سال پرچالش برای صداوسیما

در این شرایط به نظر می‌رسد که صداوسیما از طرفی با مشکلات سازمانی متعددی چون بوروکراسی اداری، ناکارآمدی سازمانی در شرایط کمبود بودجه مواجه شده است، از طرف دیگر با انواع انتقادات از جانب جناح‌های مختلف سیاسی مواجه است و از طرف دیگر هرچند که چندان به درآمد ناشی از اشتراک و مخاطب‌متکی نیست اما به تدریج در حال از دست دادن میزان رضایت و مرجعیتش میان مخاطبان است. در صورت ادامه روند کنونی، به نظر می‌رسد ۱۳۹۳ سالی پرچالش برای صداوسیما نه تنها به خاطر افت وجهه که به خاطر مسائل متنوع درون سازمانی و برون‌سازمانی باشد، چرا که این سازمان تغییرات مدیریتی را نیز در پیش دارد.

در سال ۱۳۹۳ صداوسیما در مجموع ۹۶۷۳۳۶۰ میلیون ریال از دولت بودجه دریافت می‌کند به اضافه ۳۰۰ میلیارد دیگر برای توسعه زیرساخت‌های فناوری ارتباطات با همکاری وزارت ارتباطات که عده‌ای معتقدند این بودجه باید به خود وزارتخانه تعلق می‌گرفت. این بودجه ۳۵ درصد بیش از بودجه مصوب وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. بنا به تحقیق مرکز پژوهش‌های مجلس به عنوان مثال در سال ۱۳۹۲، ۹۰ درصد از آن صرف حقوق و پرسنل و تنها ۱۰ درصد به توسعه زیرساخت‌ها اختصاص داده شده است. سازمان صداوسیما به جز یک سال در ۱۰ سال گذشته معمولاً از جمله شرکت‌های زیان‌ده محسوب شده است و در قانون بودجه به شکل‌های مختلف بودجه عمومی به این سازمان تزریق می‌شود.

بودجه امسال صداوسیما نیز شیب افزایشی بسیار کمی داشته که با **انتقاد ضرغامی** نیز مواجه شده است. این در شرایطی است که انتقادات از سازمان صدا و سیما نیز کم نیست.

مسئله دهم

کاهش سرمایه اجتماعی

عکس: خبرگزاری فارس

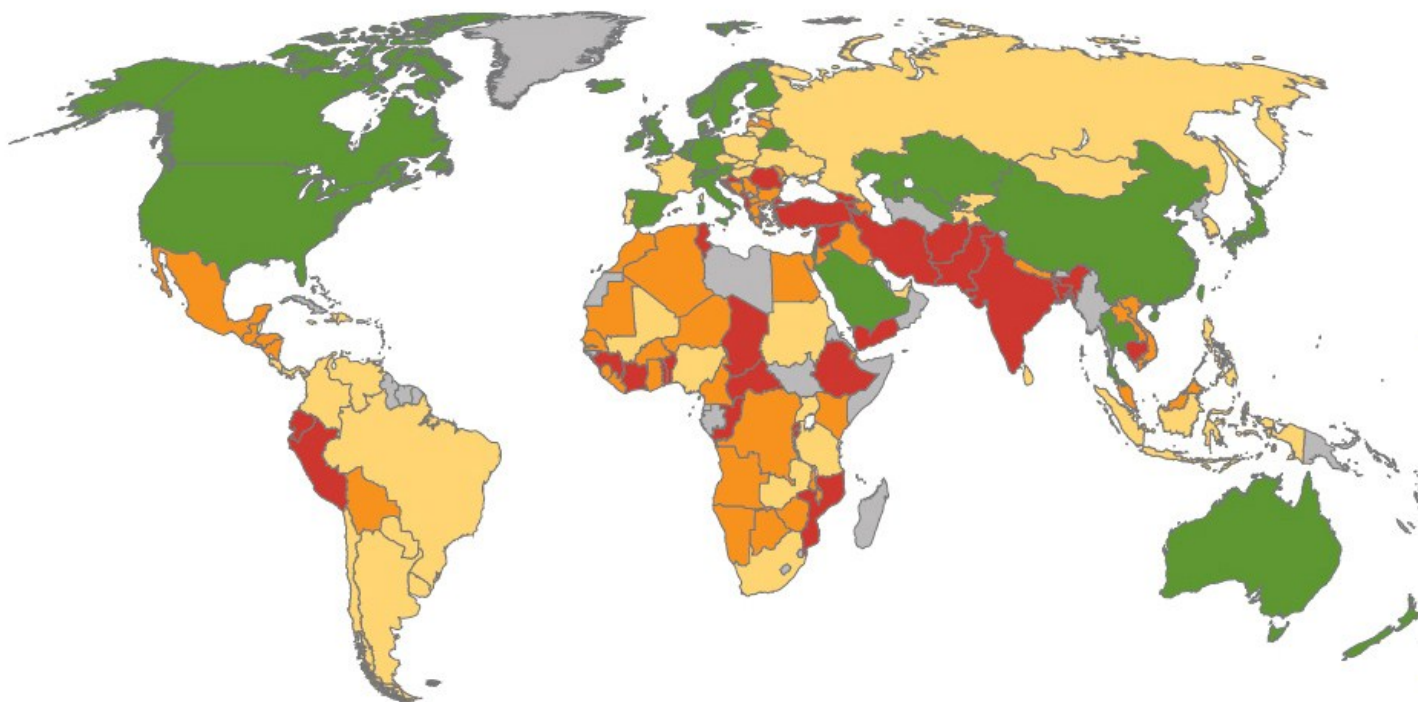
درگیری‌هایی که بین مردم در هنگام توزیع سبد کالا در برخی مناطق کشور روی داد تنها یکی از نمودهای کاهش سرمایه اجتماعی در کشور است. با جست‌وجو در رویدادهای سال ۱۳۹۲ می‌توان به نشانه‌های دیگری از این کاهش سرمایه دست یافت. سرمایه اجتماعی در کشور در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و پیامدهای آن در سال ۱۳۹۳ بیشتر از قبل نمایان خواهد شد.

گفته می‌شود سرمایه اجتماعی حاصل انباشت تاریخی است و به مرور زمان بدست می‌آید، از این رو حکومت‌ها نمی‌توانند آن را یک شبه خلق کنند. از این رو توجه حاکمیتی به حفظ آن اهمیت قابل توجهی دارد و چنانچه به آن خدشه‌ای وارد شود، صدمات آن به صورت طولانی‌مدت و در حوزه‌های مختلف تا مدت‌ها گریبان یک جامعه را خواهد گرفت. مطالعات اجتماعی در سال‌های اخیر خبر از کاهش سرمایه اجتماعی در ایران می‌دهد ولی از آنجا که میزان این سرمایه به شکل ملموسی برای سیاست‌وران قابل مشاهده نیست تاکنون توجه کافی بدین مسئله نشده است. به نظر می‌رسد در صورت تداوم بی‌توجهی به این سرمایه غیرملموس، روند رو به کاهش آن همچنان ادامه داشته باشد.

یکی از نظریه پردازان سرمایه اجتماعی، این مفهوم را این‌چنین تعریف می‌کند: «به ویژگی‌های سازمان اجتماعی از قبیل شبکه‌ها، هنجارها، و اعتماد اشاره دارد که هماهنگی و همکاری برای کسب سود متقابل را تسهیل می‌کنند» (پاتنام). سرمایه اجتماعی از جمله مفاهیم مورد توجه در حوزه علوم انسانی در یک دهه اخیر بوده است. این مفهوم که به روابط، شبکه‌ها و هنجارهای اجتماعی توجه دارد ابزار مناسبی برای تحلیل جوامع مدرن به حساب می‌آیند. سرمایه اجتماعی از سوی برخی کالایی عمومی تعریف شده که امور جوامع مدرن را تسهیل می‌کند.

- پاتنام، رابرت (۱۳۸۹) «جامعه برخوردار، سرمایه اجتماعی و زندگی عمومی»، در «سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه»، تهران: شیرازه

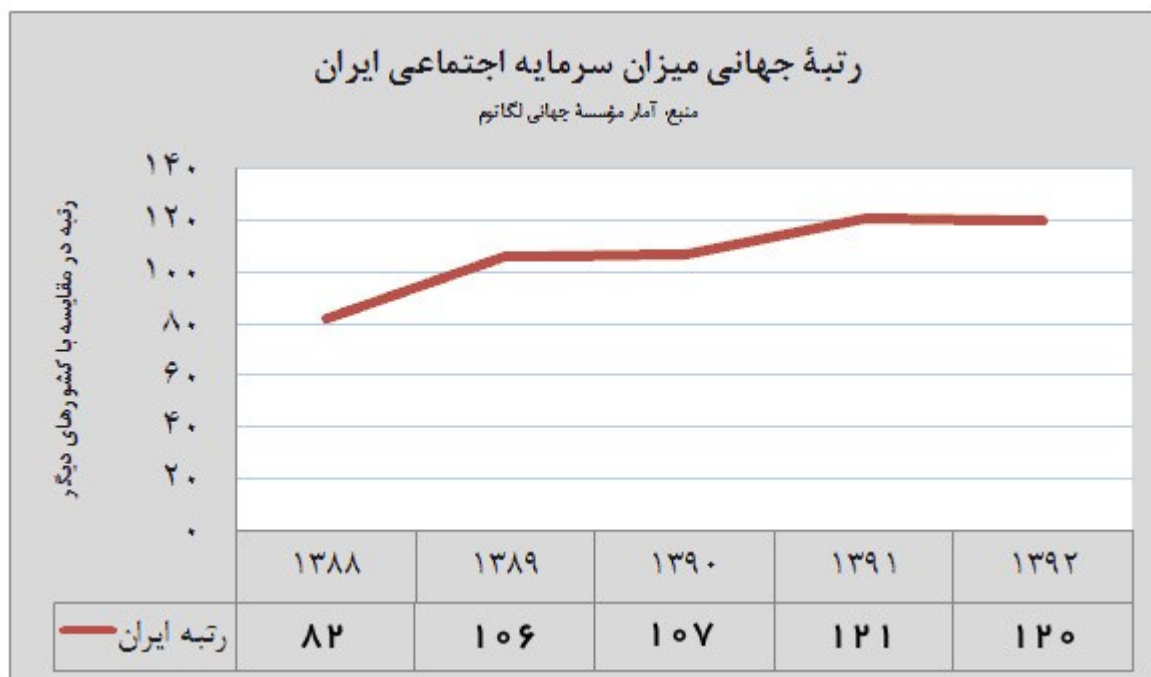
نقشه میزان سرمایه اجتماعی در کشورهای جهان (۲۰۱۳)

ایران در وضعیت قرمز

سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از شاخص‌های کامیابی از سال ۲۰۰۹ میلادی توسط موسسه لگاتوم در کشورهای دنیا سنجیده می‌شود. این سنجش امکان مقایسه و رتبه‌بندی کشورها بر اساس میزان سرمایه اجتماعی را فراهم می‌کند. این شاخص در ۱۴۲ کشور ارزیابی می‌شود و بر این اساس کشورهای جهان در چهار گروه دسته‌بندی شده‌اند. ۳۰ کشور بالای جدول که سرمایه اجتماعی بالایی دارند (سبز رنگ)، ۴۱ کشوری که سرمایه اجتماعی متوسط به بالا دارند (زرد رنگ)، ۴۱ کشوری که سرمایه اجتماعی متوسط به پایین دارند (نارنجی رنگ) و ۳۰ کشور آخر که سرمایه اجتماعی کمی

رتبه ۲۶	عربستان سعودی،	دارند (قرمز رنگ). ایران با رتبه ۱۲۰ در رده
رتبه ۴۸	امارات متحده عربی،	چهارم کشورها و در ناحیه قرمز رنگ قرار دارد.
رتبه ۵۸	کویت،	در سنجش سرمایه اجتماعی متغیرهایی از قبیل
رتبه ۷۰	تاجیکستان،	میزان اعتماد به دیگران، میزان کمک به غریبه‌ها،
رتبه ۷۹	آذربایجان،	فعالیت‌های داوطلبانه، میزان اهداء و بخشش به
رتبه ۱۱۰	عراق،	دیگران و غیره مورد توجه بوده است.
رتبه ۱۲۰	ایران،	بالاترین سرمایه اجتماعی به ترتیب در نروژ،
رتبه ۱۲۳	افغانستان	زلاندنو، دانمارک، استرالیا، هلند، کانادا، فنلاند،
رتبه ۱۲۸	ترکیه،	سوئیس، ایالات متحده آمریکا و سوئد ثبت شده
رتبه ۱۲۹	ارمنستان	است. پایین‌ترین سرمایه اجتماعی نیز به ترتیب در
رتبه ۱۳۰	پاکستان،	توگو، آفریقای مرکزی، بنین، بروندي،
		گرجستان، تونس، ساحل عاج، کامبودیا، کنگو
		و هند ثبت شده است. وضعیت سرمایه اجتماعی
		در کشورهای منطقه بدین شرح است:

ایران در سال ۲۰۰۹ در رتبه ۸۲ جهان از نظر سرمایه اجتماعی بوده است، این رتبه در سال ۲۰۱۳ به ۱۲۰ رسیده است که نزول حدود ۴۰ رتبه‌ای در فاصله زمانی پنج سال را نشان می‌دهد.

از نظر من سرمایه اجتماعی برای رشد و توسعه یک جامعه از دو سرمایه دیگر، یعنی سرمایه اقتصادی و سرمایه انسانی، پر اهمیت‌تر و موثرتر است. جامعه ما اکنون تجربه دو دهه سرمایه گذاری افراطی بر روی سرمایه‌های اقتصادی و انسانی را دارد. حجم عظیم پروژه‌های اقتصادی که در این دو دهه اجرا شده است و حجم عظیم دانشگاه‌هایی که توسعه یافته‌اند و میلیون‌ها فارغ‌التحصیل بیکاری که امروز داریم، گواه این وضعیت است. اما در عین حال می‌بینیم تحولی در اقتصاد و جامعه ما رخ نداده است. به نظرم من علتش همین غفلت از سرمایه اجتماعی و در واقع تخریب سرمایه اجتماعی است. بنابراین گرچه ما عامدانه در نظریه پردازی سعی می‌کنیم به اصطلاح روغن داغ یک نظریه را افزایش دهیم اما در این مورد خاص واقعا الان سرمایه اجتماعی مسئله اصلی جامعه ما شده است.

دکتر محسن رنایی، اقتصاددان

جامعه‌ای که سرمایه اجتماعی اش دچار آسیب شده است اولین گامش باید این باشد که بتواند در جهت بازسازی این سرمایه و اعتمادی که رکن اساسی این سرمایه است توجه کند. رکن اصلی سرمایه اجتماعی اعتماد است و باید در جهتی حرکت شود که این اعتماد ایجاد شود. اعتماد، اعتماد متقابل بین شهروندان و اعتماد بین شهروندان و نظام سیاسی است. در اعتماد هم حالت افقی و هم حالت عمودی مطرح است؛ یعنی از قاعده هرم جامعه به راس هرم. اولین گامی که باید صورت گیرد این است که سیاست مداران و تصمیم گیران آن جامعه تلاش کنند که اعتماد از بین رفته را برگردانند و اعتماد هم به این سادگی باز نمی‌گردد. اعتماد با صحبت کردن و حرف زدن بر نمی‌گردد. اعتماد مجموعه‌ای از گفتارها و کردارهاست و نیاز به اقدامات عملی هم هست. گاهی اوقات نیاز به عمل است تا حرف زدن که اعتماد ایجاد شود و باید تعادلی بین حرف و عمل وجود داشته باشد تا بتواند اعتماد را ایجاد کند. خیلی دشوار است در جامعه‌ای که اعتمادش از بین رفته اعتماد را بازسازی کرد و بتوانیم سطح مناسبی از سرمایه اجتماعی را بازسازی کنیم.

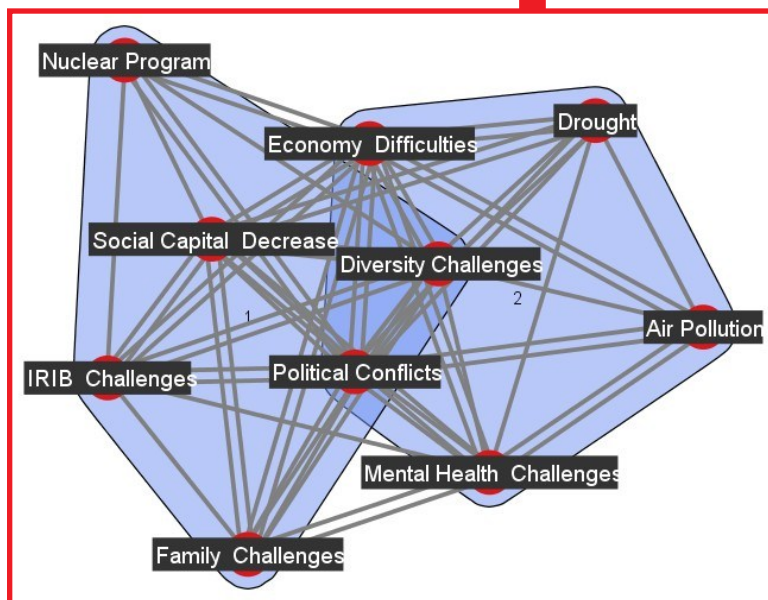
داریوش قنبری، نماینده پیشین مجلس

جامعه ما دچار آنومی و پریشان فکری است و باورها و اعتقادات و به طور کلی سرمایه اجتماعی در ایران تضعیف شده است. در نتیجه وقتی جامعه هویت خود را از دست می‌دهد، در واقع به سمت تنهایی و بی‌هویتی می‌رود. به سمتی که ترسی از شناخته شدن ندارد، چون به ارزش‌ها پایبندی ندارد و هنگامی که انسان تنها می‌شود خودکنترلی در وی ضعیف شده و آنگاه به انواع آسیب‌های اجتماعی روی می‌آورد. اکنون در شهرهای بزرگ مانند تهران و کرج مردم تنها و بی‌هویت شده‌اند و خودکنترلی در آنها ضعیف شده و لذا ترسی از شناخته شدن ندارند. به همین دلیل وقوع جرائم در شهرهای بزرگی مانند تهران و کرج افزایش یافته است. در این شهرها افراد تجانس فرهنگی خود را از دست داده‌اند.

دکتر امان‌الله قرایی‌مقدم، جامعه‌شناس

اثرات متقابل

مسائل ایران ۱۳۹۳

گراف دسته‌بندی شبکه تأثیرات مسائل ایران ۱۳۹۳ به دو گروه شماره ۱ (سمت چپ) که دارای مسیرهای تأثیرگذاری ساده‌تر و سریع‌تری از موضوعات گروه شماره ۲ (سمت راست) است.

Graph by **Visone**

پس از شناسایی و تدوین ۱۰ مسئله اول سال ۱۳۹۳ با نظرسنجی از کارشناسان، در مرحله سوم پژوهش، جدول تأثیرات تقاطعی رابطه میان این مسائل در اختیار کارشناسان قرار گرفته است تا آن‌ها شدت تأثیرگذاری هریک از مسائل بر مسائل دیگر را امتیازدهی کنند. ماتریس نامتقارن شبکه تأثیرات مسائل بر یکدیگر، پس از آماده‌سازی، با استفاده از نرم افزارهای تحلیل شبکه ترسیم و سپس تحلیل شده است که مهم‌ترین نتایج آن در ادامه آمده است.

در بخش قبل ۱۰ موضوعی که کارشناسان به‌عنوان مسائل اصلی ایران در سال ۱۳۹۳ شناسایی کرده بودند معرفی و توصیف شدند. اما این مسائل مستقل از یکدیگر نیستند و می‌توانند اثرات متقابلی بر یکدیگر داشته باشند. به عبارتی وقوع یک مسئله می‌تواند در وقوع مسئله دیگر اثرگذار شود. این اثرگذاری در اندازه‌های بسیار کم، کم، متوسط، زیاد و بسیار زیاد توسط کارشناسان در قالب یک ماتریس ۱۰ در ۱۰ سنجیده شده است. اثرات متقابل ۱۰ مسئله در این بخش مورد توجه قرار گرفته است.

نمونه‌هایی از اثرات متقابلی که مسائل ایران می‌توانند بر یکدیگر داشته باشند با رجوع به آرشیو رسانه‌ها انتخاب شده‌اند. نقل قول‌ها و تصاویر انتخاب شده تنها مثال‌هایی هستند تا با اشاره یادآورانه به مسائل واقعی جامعه ایران در سال گذشته، مفهوم تاثیر یک مسئله بر مسئله دیگر شفاف شود. به عبارت دیگر مثال‌های این دو صفحه به جهت تایید یا رد ارائه نشده‌اند و تاثیری در تحلیل‌های شبکه‌ای نداشته‌اند، و تنها به عنوان نمونه نظر مبتنی بر تاثیر متقابل ذکر شده‌اند. اثر متقابل بین مسائل از نگاه کارشناسان مختلف متفاوت است و بدین جهت است که برآیند نظرات کارشناسان در مورد اثرگذاری مبنای تحلیل نهایی قرار گرفته است.

اثر آلودگی هوا بر سلامت روان

یک روانپزشک: آلودگی هوا علاوه بر مشکلات جسمی، افسردگی، تحریک‌پذیری و پرخاشگری را نیز به همراه دارد.

اثر صداوسیما بر مرکزگریزی

مشاور استاندار لرستان در امور اقوام: برخی از برنامه‌های صداوسیما فرهنگ قومیت‌ها را به تمسخر می‌گیرد. صداوسیما به عنوان یک مرکز فرهنگی عظیم و وظیفه به تصویر کشاندن نقاط قوی و بارز قومیت‌های ایرانی را دارد.

اثر سرمایه اجتماعی بر اقتصاد

یک پژوهشگر اقتصادی: کاهش نرخ رشد اقتصادی در سال‌های اخیر هم اگرچه مرتبط با برخی رخدادهای اقتصادی و سیاسی در کشور بوده است اما نمی‌توان از روند نزولی سرمایه اجتماعی کشور به عنوان عاملی در جهت کاهش نرخ رشد اقتصادی کشور چشم‌پوشی کرد.

اثر پرونده هسته‌ای بر اقتصاد

سخنگوی دولت با بیان این که توافق هسته‌ای باعث کاهش بخشی از تحریم‌ها خواهد شد ادامه داد: علاوه بر این بعضی منابع کشور نیز قابل استفاده خواهد بود که این مسئله بر اقتصاد کشور تاثیر مثبت خواهد داشت.

اثر بحران آب بر مرکزگریزی

در اعتراض‌های انتقال آب سرچشمه کارون، هویت قومی معترضان بیش از هر چیز برجسته بود. همپوشانی بخش عمده‌ای از مناطقی که دچار بحران آب هستند با مناطقی که ترکیب جمعیتی آنها مشکل از قومیت‌ها است، پتانسیل اثرگذاری بحران آب و خشکسالی بر روند مرکزگریزی را ایجاد کرده است. در صورت عدم مدیریت صحیح و نگاه مسئولانه حاکمیت به بحران آب در این مناطق، ممکن است این بی‌توجهی پیامدهایی فراتر از یک بحران زیست‌محیطی ایجاد کند.

اثر تنش‌های سیاسی بر اقتصاد

محسن رضایی در سومین مناظره انتخابات ریاست جمهوری: بعضی صحبت‌ها متأسفانه در کشور حاکی از دعواست ما می‌گوییم دعوا بس است مردم مشکل نان دارند و باید همه بسیج شویم تا مشکلات مردم حل و فصل شود.

اثر بحران آب بر اقتصاد

استاندار اصفهان: خانواده‌های آبرومندی هستند که در اثر خشکسالی تبدیل به انسان‌های نیازمند شده‌اند که وظیفه همه حمایت از این خانواده‌ها است

اثر صداوسیما بر تنش‌های سیاسی

نمایش کلیدی در برنامه «عمو پورنگ» که روی آن عبارت «دروغ» نقش بسته بود از جمله مواردی است که شائبه دامن زدن صداوسیما به تنش‌های سیاسی را به وجود آورد. مدیر شبکه دو سیما در پاسخ به واکنش‌ها اعلام کرد که برنامه‌های کودک قصد بیان مواضع صداوسیما را ندارند.

اما اعتراض‌های شدید نماینده دولت در شورای نظارت بر صداوسیما به عملکرد این سازمان در موضوع دیگری نشان داد که صداوسیما می‌تواند یکی از عوامل اصلی دامن زدن به تنش‌های سیاسی باشد.

اثر بحران آب بر سرمایه اجتماعی

فعال زیست محیطی و دبیر علمی همایش نکوداشت اصفهان: استانی کردن مدیریت آب در دولت قبل سرمایه اجتماعی ایران را در معرض خطر قرار داد.

اثر پرونده هسته‌ای بر تنش‌های سیاسی

عضو هیئت موسس دفتر تحکیم درباره مطرح کردن گزینه نظامی علیه ایران از سوی آمریکا و مذاکرات ژنو گفت: بخش بزرگی از فضای موجود به حاشیه توافق ژنو و فعالیت هسته‌ای و بازی زبانی و سیاسی سیاستمداران برمی‌گردد که آمریکایی‌ها به کار می‌برند که البته گاهی از سوی سیاستمداران ما نیز دیده می‌شود. این بازی‌های زبانی در عرصه سیاسی گاهی به عنوان مصاف و مقابله و گاهی به عنوان رقابت مطرح می‌شود؛ در این زمینه سیاستمداران داخلی، نمایندگان مجلس و بدنه حکومت باید هوشیار بوده و مراقب باشند این موضوعات به دعوی سیاسی در کشور تبدیل نشود.

اثر پرونده هسته‌ای بر آلودگی هوا

نماینده مردم اهواز در مجلس شورای اسلامی علت اصلی بیماری مردم اهواز و ابتلای آنها به نوعی تنگی نفس بعد از بارش باران را اعلام کرد. سودانی اظهار کرد: بعضی فیلترهای موجود در مشعل‌های نفت و گاز موجود در خوزستان به دلیل اینکه بازیابی و تعویض نشده‌اند، گازهایی از این دستگاه‌ها خارج می‌شود که دارای مشکلات زیست محیطی است. عدم تعویض این تجهیزات به دلیل اعمال تحریم‌هاست و ما منتظر هستیم تا این مسئله بررسی شود.

اثر تنش‌های سیاسی بر سرمایه اجتماعی

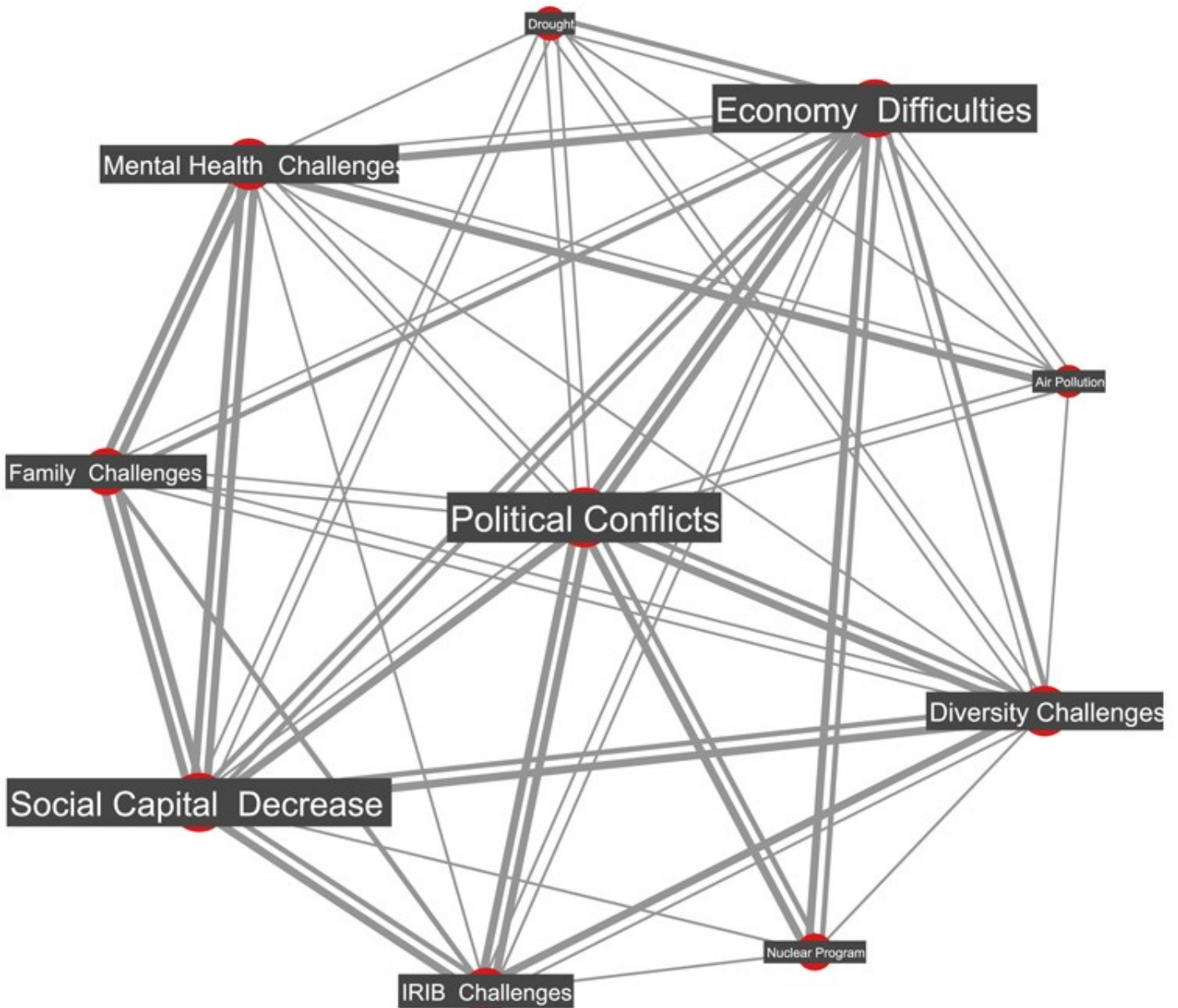
آیت‌الله قربانعلی دری نجف‌آبادی: صداقت در امانت‌داری باید به عنوان مهم‌ترین خصلت مدیران و مسئولان نظام مورد توجه قرار گیرد تا روح امنیت و اعتماد در بین مردم و دست‌اندرکاران نظام از بین نرود و بیش از گذشته تقویت شود.

در این گراف دایره‌ای، موضوعاتی که از مسیرهای نزدیک‌تری بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند در مجاورت یکدیگر قرار گرفته‌اند، روابط مستقیم شدیدتر با خطوط ضخیم‌تر نمایش داده شده‌اند و درصد تأثیر هر یک از موضوعات با قطر دایره‌های مربوط به هر موضوع و فونت عنوان هر یک از عناوین بازنمایی شده است.

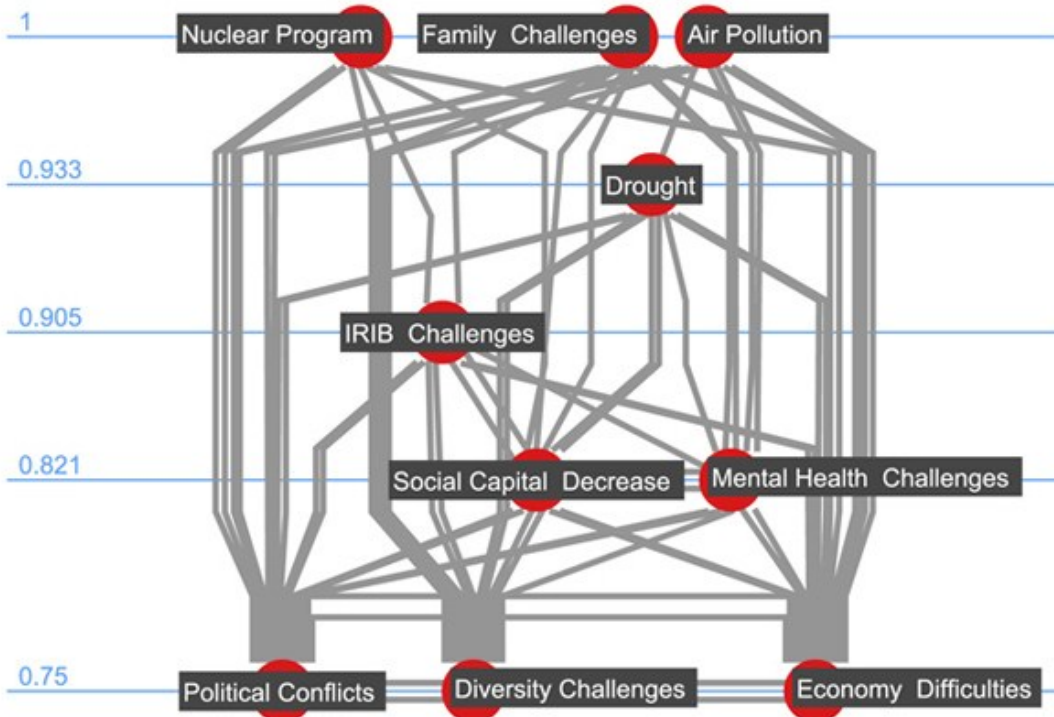
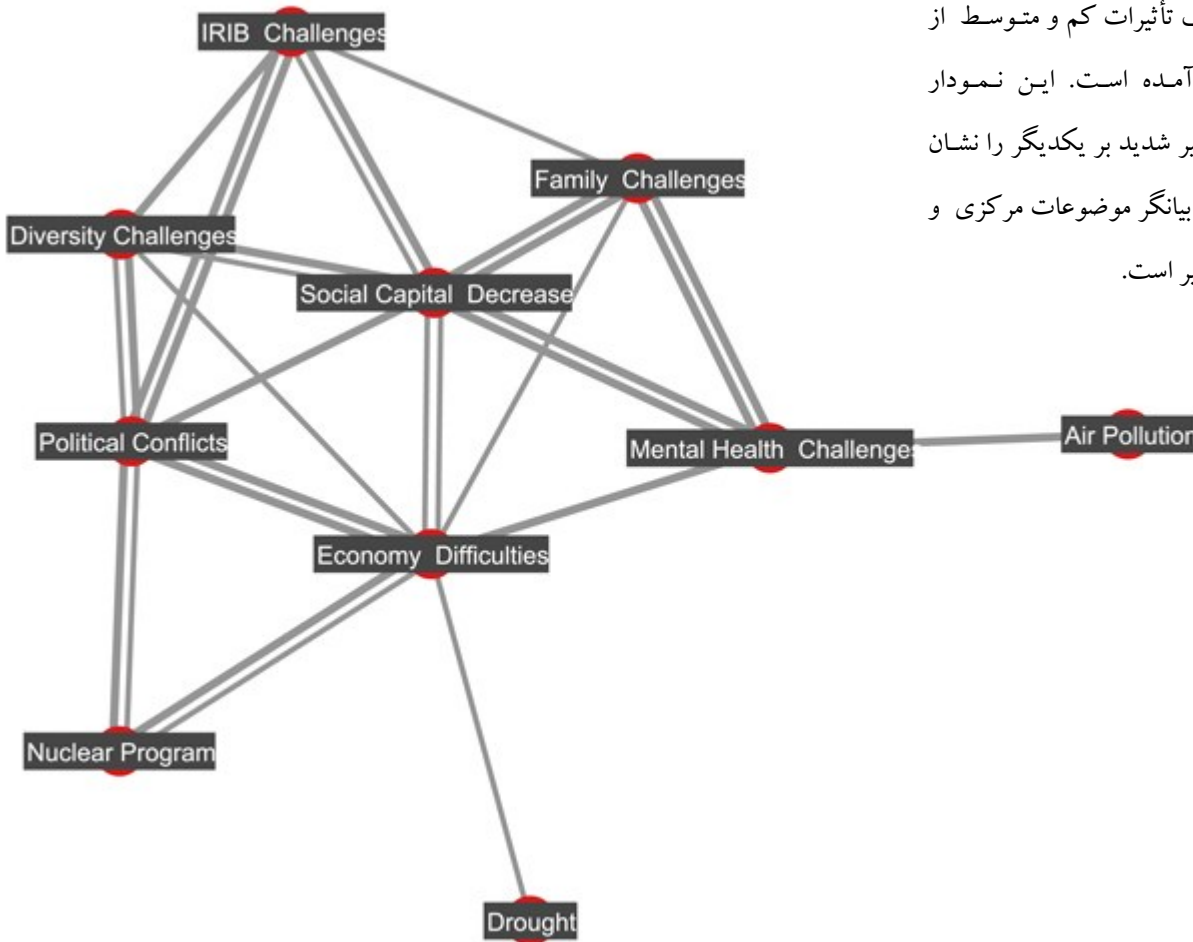
نظرات کارشناسان که در قالب یک ماتریس ۱۰ در ۱۰ جمع‌بندی شده مبنای ترسیم گراف بوده است. در این ماتریس شدت تأثیرگذاری مستقیم و شدت تأثیرپذیری مستقیم هر دو رویداد بر یکدیگر کدگذاری شده است اما جهت تأثیر سنجیده نشده است.

شبکه تأثیرات تقاطعی

گراف این صفحه، ساخت اصلی شبکه تأثیرات متقابل ۱۰ مسئله برتر ایران سال ۱۳۹۳ را نمایش داده است. برای ساخت این گراف، از ماتریس نامتقارن تأثیر هر موضوع بر موضوع دیگر، مبتنی بر نظر کارشناسان استفاده شده است.

نمودار مقابل با حذف تأثیرات کم و متوسط از گراف قبل به دست آمده است. این نمودار موضوعات دارای تأثیر شدید بر یکدیگر را نشان می‌دهد و تا حدودی بیانگر موضوعات مرکزی و حاشیه‌ای به لحاظ تأثیر است.

در نمودار مقابل نیز شاخص چگالی که یکی از اصلی‌ترین شاخص‌های کلان شبکه تأثیرات است مشخص شده است. این شاخص از حاصل تقسیم پیوندهای برقرار شده به همه پیوندهای ممکن به دست می‌آید. یافته‌های نمودار نشان می‌دهد که به طور متوسط در حدود ۹۰ درصد از پیوندهای ممکن میان موضوعات برقرار شده است و به زبان ساده، می‌توان چنین نتیجه گرفت که کارشناسان به عمده تأثیرات ممکن اشاره کرده‌اند.

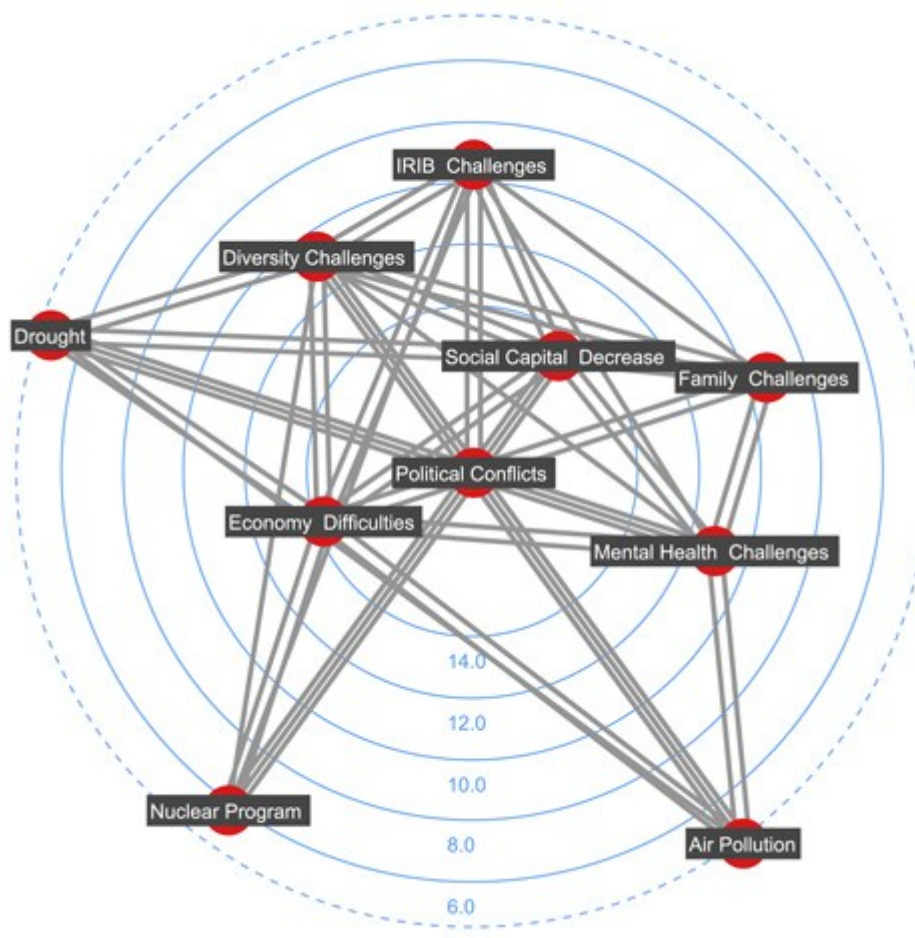
نمودار رتبه‌مجموع مستقیم موضوعات از یکدیگر

موضوعی که مرکزیت درجه بالاتری دارد:

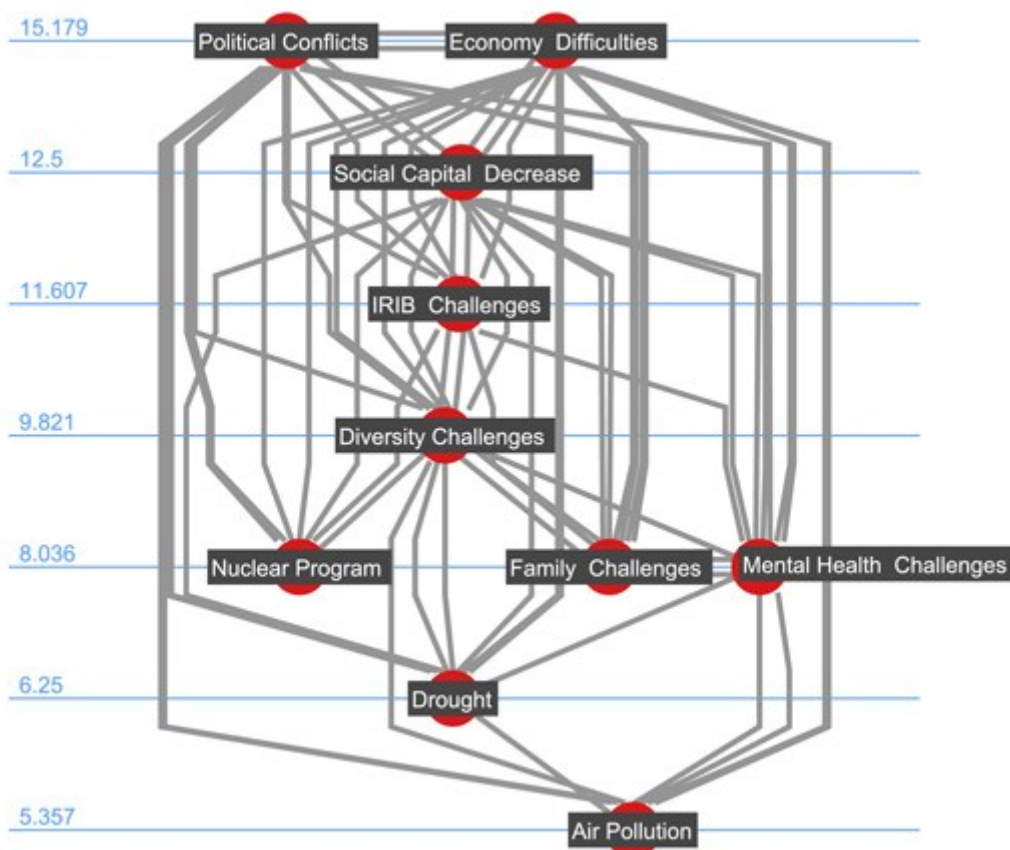
- عضوی فعال در شبکه تأثیرات است
- اغلب، نفوذ یا نفوذپذیری بالایی دارد
- لزوماً موضوعی نیست که بیشترین اتصالات در شبکه تأثیرات را داشته باشند زیرا به جز تأثیرات یا پیوندهای مستقیم، طیف وسیعی از تأثیرات با واسطه یا پیوندهای غیرمستقیم نیز وجود دارد
- احتمالاً در نسبت به موضوعات دیگر برتری دارد
- راه‌های مختلفی برای تأثیرگذاری بر موضوعات دیگر دارد و به همین دلیل، تاحدودی مستقل‌تر از موضوعات دیگر است
- احتمال بیشتری وجود دارد که واسطه انتقال تأثیرات از موضوع بر موضوع دیگر باشد

مرکزیت درجه

شاخص مرکزیت درجه مهم‌ترین شاخص خرد برای عناصر تشکیل دهنده یک شبکه است. به طور ساده، این شاخص تعداد پیوندهای مستقیم میان عناصر یک شبکه را نشان می‌دهد. یک پیوند هنگامی جهت دار است که بین فرستادن یا دریافت چیزی میان دو عنصر تفاوت وجود داشته باشد. به عنوان مثال، در شبکه تأثیرات متقابل ۱۰ مسئله برتر ایران در سال ۹۳، میان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری تفاوت وجود دارد بدین معنا که به عنوان مثال، تأثیرگذاری پرونده هسته‌ای بر مشکلات اقتصادی متفاوت با تأثیرپذیری پرونده هسته‌ای از مشکلات اقتصادی فرض شده است و بنابراین، گدهای متفاوتی برای هر یک از این دو حالت در جدول روابط تقاطعی در نظر گرفته شده است.

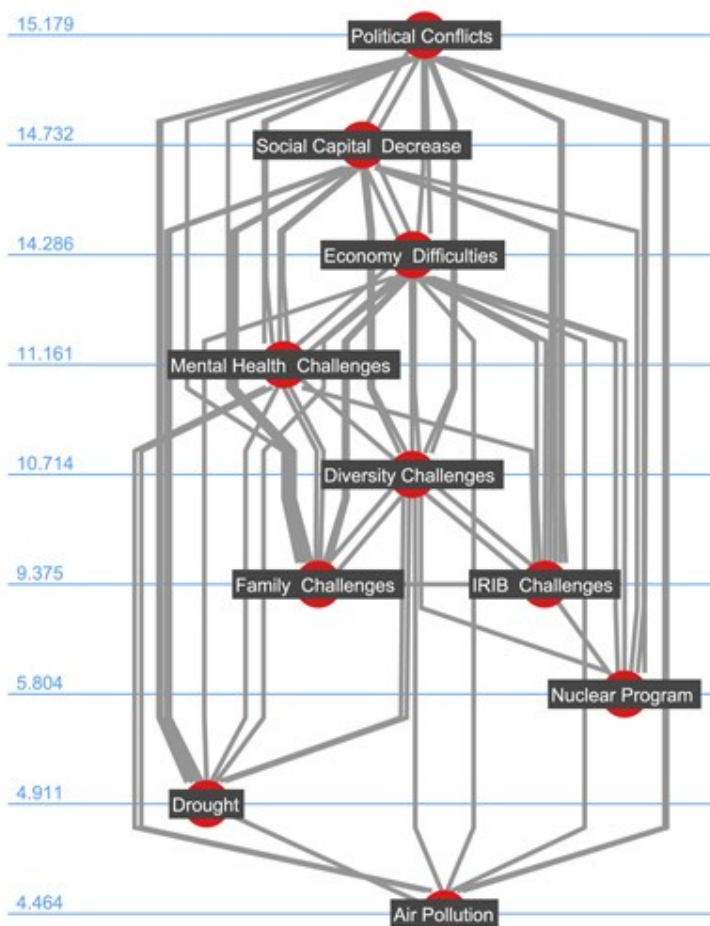

با کسر تعداد تأثیرگذاری‌های مستقیم از تأثیرپذیری‌های مستقیم، شاخص درصد تأثیر در گراف فوق قابل مشاهده است.

همان‌گونه که دیده می‌شود، بیشترین تأثیرپذیری مستقیم از موضوعات دیگر را تنش سیاسی و کمترین تأثیرپذیری را آلودگی هوا دارد.

نمودار رتبه تأثیرگذاری مستقیم موضوعات از یکدیگر

در مقابل، بیشترین تأثیرگذاری بر موضوعات دیگر متعلق به دو موضوع تنش سیاسی و مشکلات اقتصادی و کمترین میزان تأثیرگذاری بر دیگر متعلق به آلودگی هواست.

نمودار رتبه تأثیرپذیری مستقیم موضوعات از یکدیگر

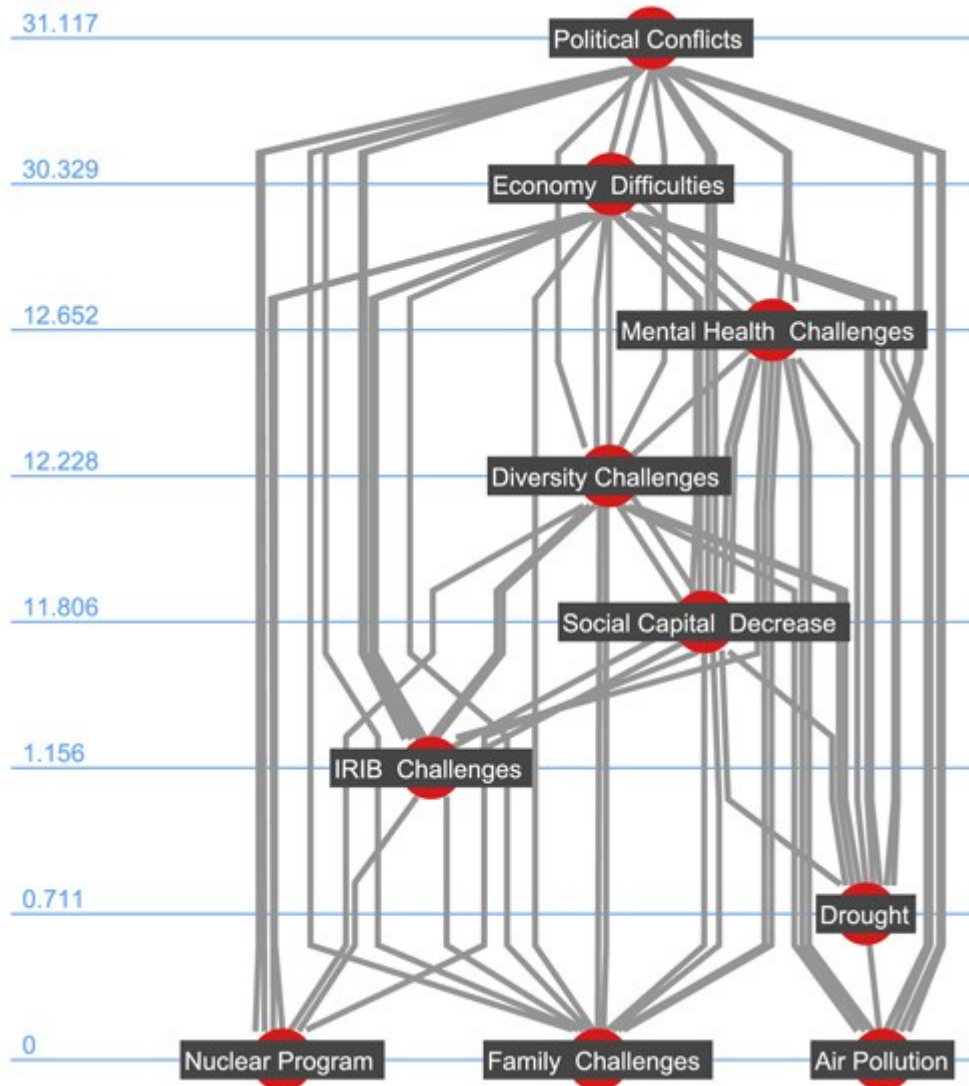
شاخص مرکزیت بینابینی نشان می‌دهد که:

- کدام موضوع جایگاه قدرت‌مندتری را در درون شبکه تأثیرات برای انتقال تأثیرات غیرمستقیم اشغال می‌کند
- کدام موضوع تأثیر غیرمستقیم بیشتری بر رویدادهای درون شبکه تأثیرات دارند
- یک موضوع با شاخص مرکزیت بینابینی بیشتر نقطه شکست قوی‌تری در درون شبکه تأثیرات را بازنمایی می‌کند بدین معنا که این شاخص نشان می‌دهد در صورت حذف یک موضوع چه مقدار، درصد یا شاخصی از تأثیرات از شبکه حذف می‌شود.

مرکزیت بینابینی

(Betweenness Centrality)

این نمودار رتبه مسائل اصلی ایران سال ۱۳۹۳ را بر اساس شاخص مرکزیت بینابینی مشخص کرده است. عدد این شاخص برای یک موضوع نشان می‌دهد که چه مقدار از تأثیرات غیرمستقیم موضوعات بر یکدیگر از مسیر این موضوع خاص می‌گذرد. این شاخص به نوعی جایگاه هر یک از موضوعات را در درون شبکه تأثیرات بر اساس توانایی‌شان برای انتقال تأثیرات غیرمستقیم گروهی از موضوعات بر گروه دیگری از موضوعات را مشخص می‌کند.

همان‌گونه که از گراف فوق قابل مشاهده است، بنا به نتایج به دست آمده از محاسبه شاخص مرکزیت بینابینی، از میان ۱۰ مسئله سال ۱۳۹۳، تنش سیاسی دارای بالاترین درصد توانایی تأثیرگذاری با واسطه بر موضوعات دیگر است. به عبارت دیگر، بیشترین تأثیرات غیرمستقیم موضوعات بر یکدیگر از مسیر تنش‌های سیاسی عبور می‌کند. در مقابل، موضوع پرونده هسته‌ای دارای کمترین توانایی برای انتقال تأثیر غیرمستقیم موضوعات بر یکدیگر است.

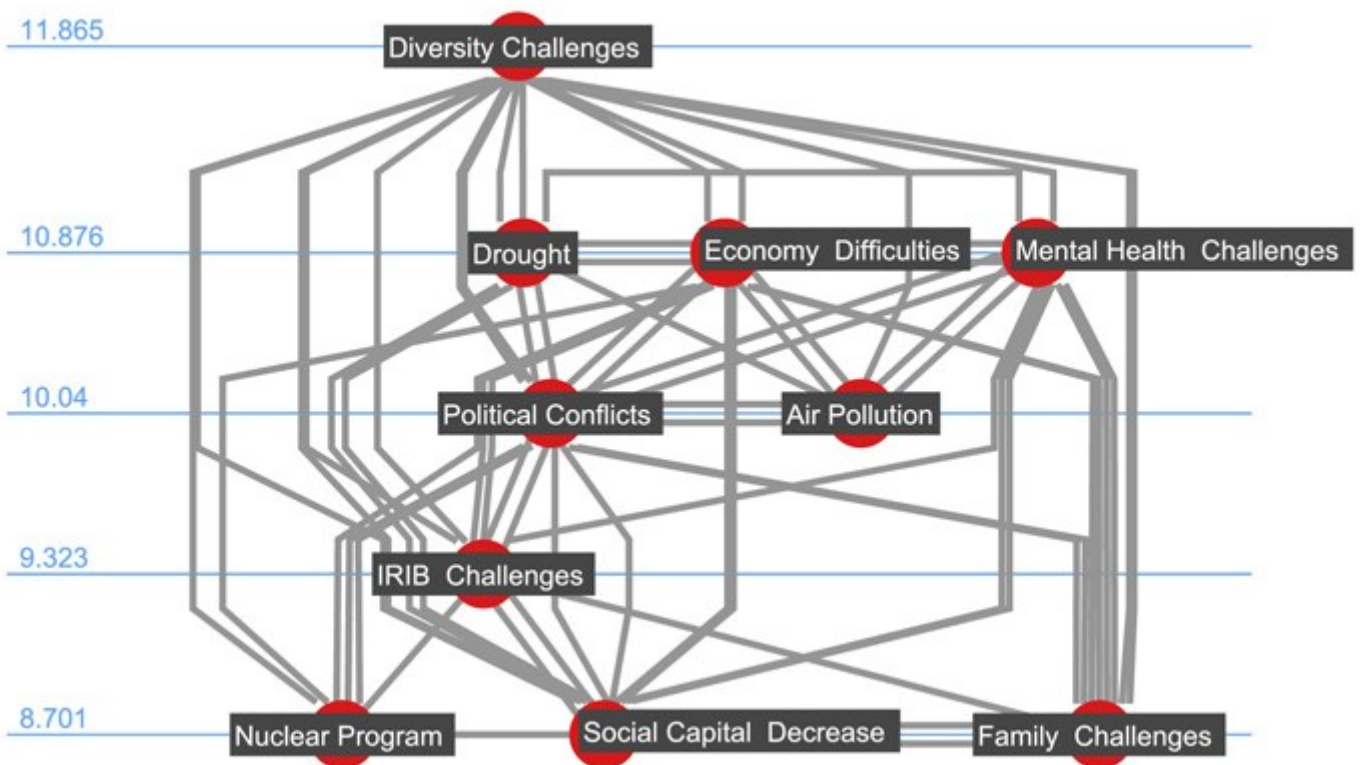
موضوعات دارای شاخص مجاورت بالاتر:

- امکان تأثیرگذاری سریع‌تری بر موضوعات دیگر در درون شبکه تأثیرات دارند
- از مسیرهای کوتاه‌تری بر موضوعات دیگر تأثیر می‌گذارند
- موضوعات دیگر فاصله کمتری دارند یا مجاورت و نزدیکی بیشتری دارند
- رویدادهای رخ داده در درون شبکه تأثیرات بیشتر در این موضوعات آشکار می‌شود

مرکزیت مجاورت

(Closeness Centrality)

این نمودار رتبه ۱۰ مسئله سال ۱۳۹۳ را بر اساس شاخص مرکزیت مجاورت نشان می‌دهد. این شاخص مشخص می‌کند که یک موضوع با چه سرعتی امکان تأثیرگذاری بر موضوعات دیگر را دارد.

محاسبه این شاخص برای ۱۰ مسئله سال ۹۳ نشان می‌دهد که بیشترین درصد مرکزیت مجاورت به چالش مرکز‌گرایی اختصاص دارد. پس این چالش ظرفیت تأثیرگذاری سریع‌تری بر موضوعات دیگر دارد اما موضوع پرونده هسته‌ای از کمترین ظرفیت تأثیرگذاری سریع بر موضوعات دیگر برخوردار است.

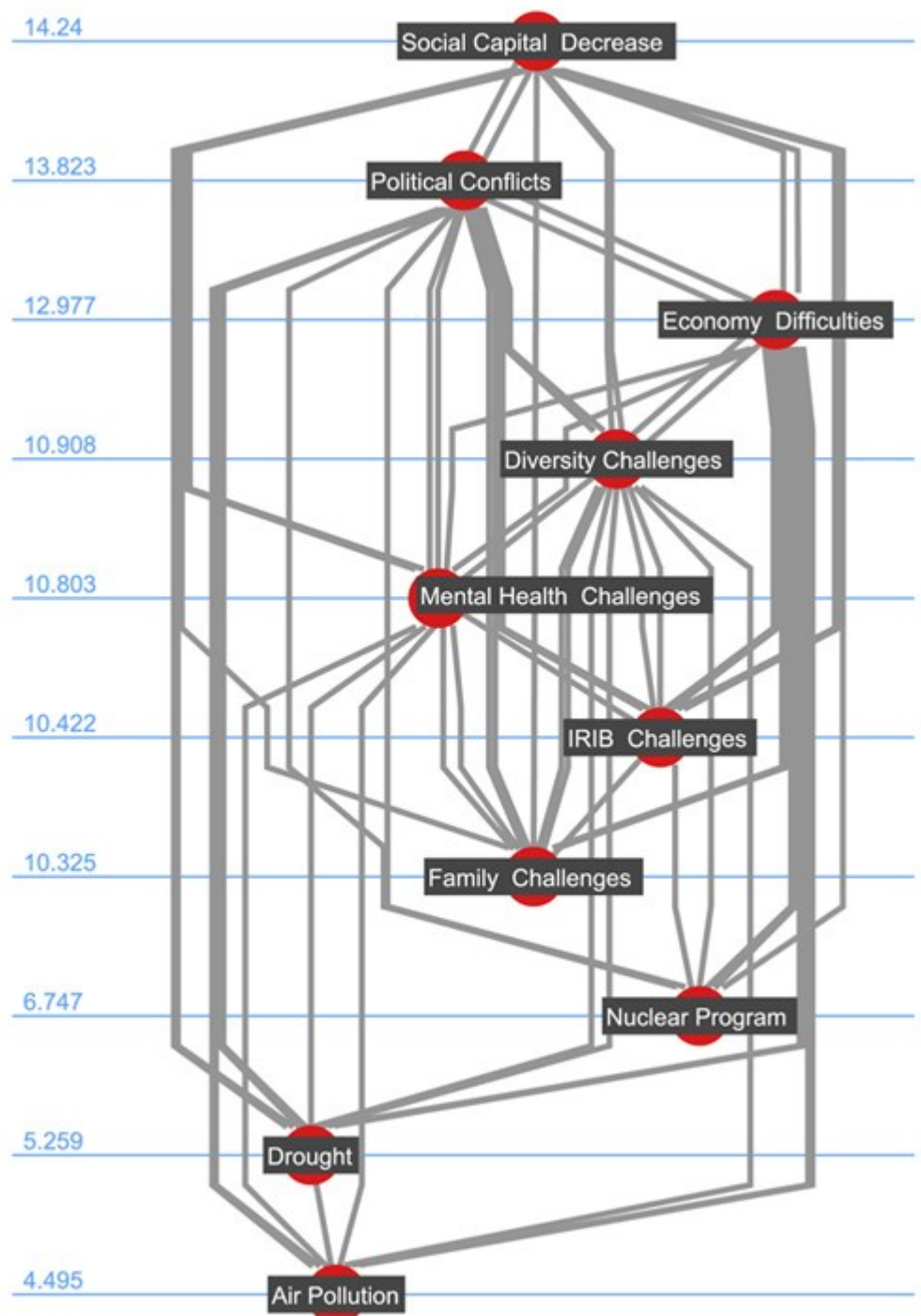

اتوریته یا نفوذ

موضوعاتی که شاخص نفوذ بالاتری دارند:

- نفوذ یا اتوریته تأثیرگذاری بیشتری بر موضوعات دیگر دارند
- موضوعاتی تعیین کننده در شبکه تأثیرات محسوب می‌شوند

در این نمودار شاخص نفوذ یا اتوریته برای شبکه تأثیرات مسائل ایران در سال ۱۳۹۳ ترسیم شده است. شاخص نفوذ نشان می‌دهد که چه میزان موضوعات دیگر به یک موضوع اشاره می‌کنند. این شاخص عموماً در شبکه‌های جهت‌دار قابل محاسبه است. در این شبکه نیز به دلیل آن که میان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری تفاوت قائل شده است، امکان محاسبه شاخص نفوذ وجود دارد.

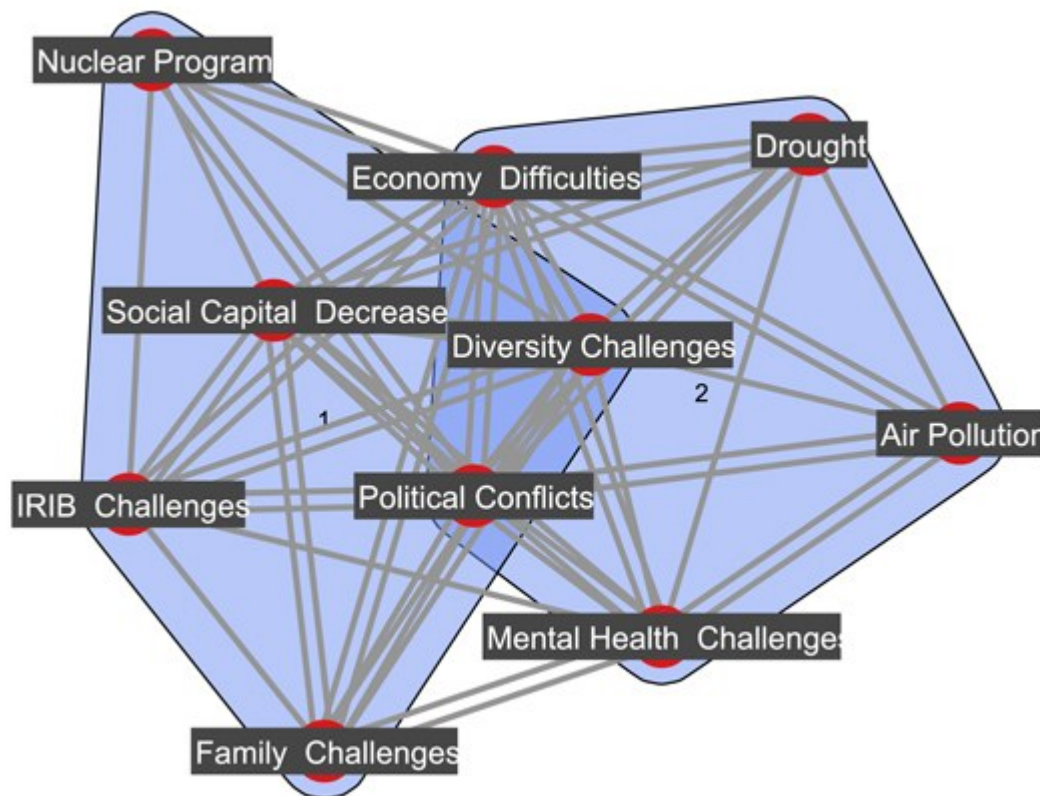

همان‌گونه که می‌توان حدس زد، محاسبه شاخص درصد نفوذ برای هر یک از مسائل، نشان می‌دهد که بانفوذترین مسئله سال ۱۳۹۳، چالش کاهش سرمایه اجتماعی و کم‌نفوذترین مسئله، آلودگی هوا است. این بدین معناست که کارشناسان این گزارش، هنگام برآورد تأثیرات متقابل، کمتر به تأثیر آلودگی هوا بر موضوعات دیگر اشاره کرده‌اند. بنابراین، نفوذ این مسئله مقدار اندک به دست آمده است.

گروه‌بندی مسائل

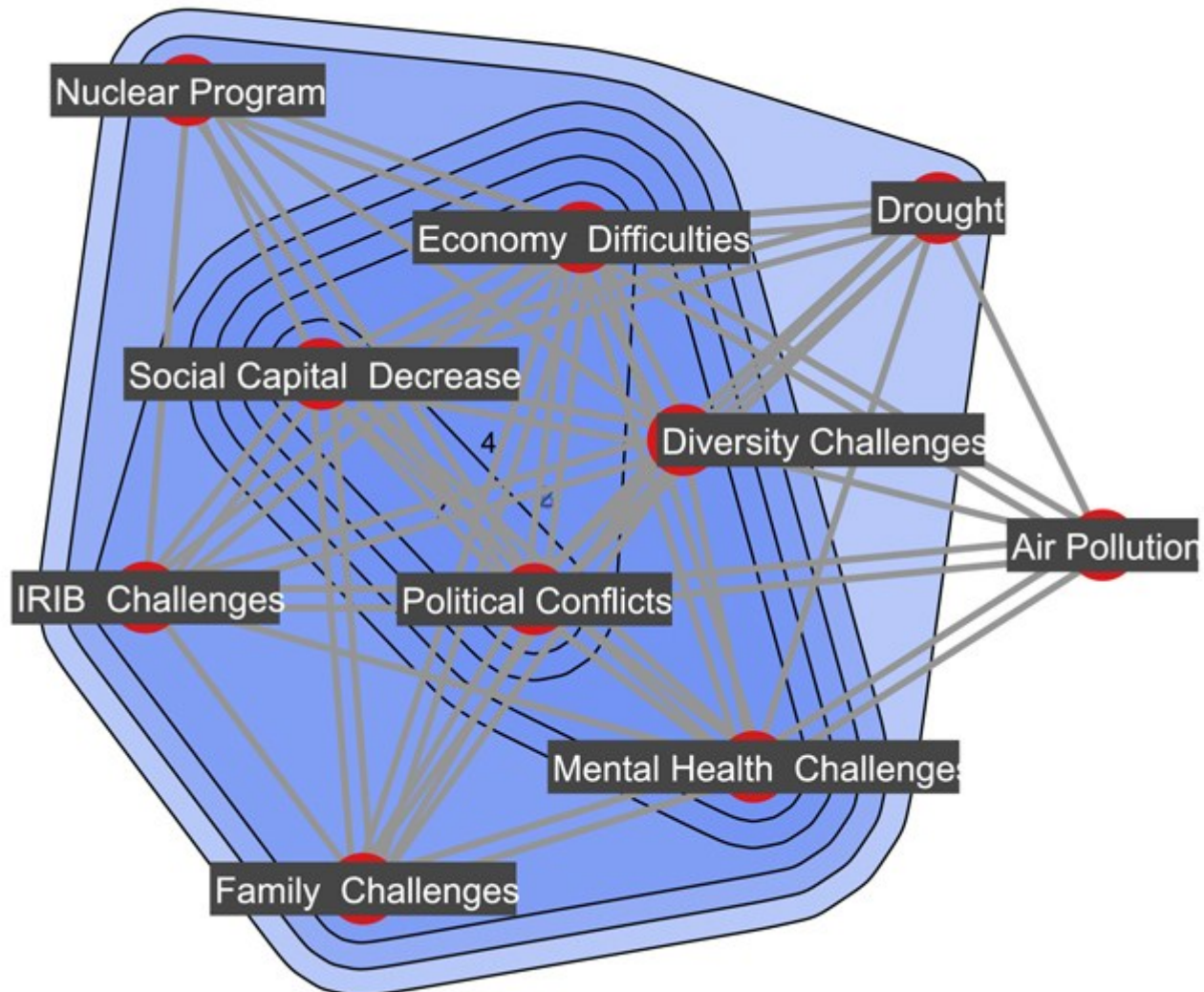
الگوریتم‌های مختلفی برای گروه‌بندی عناصر یک شبکه وجود دارد. این الگوریتم‌ها هرروزه در حال توسعه هستند و بسته به نیاز پژوهش‌گران پاسخ‌ها و گروه‌بندی‌های مختلفی را می‌توان به دست آورد. این الگوریتم‌ها معمولاً از روش‌های نظری و محاسباتی پیچیده‌ای نیز پیروی می‌کنند.

با این وجود، فلسفه پنهان در همه این الگوریتم‌ها از فرض‌های نسبتاً مشابهی پیروی می‌کند. نخست، پاره‌ای از این الگوریتم‌ها رویکردی جزء به کل دارند. هنگامی که بین دو یا عنصر از شبکه پیوندی برقرار می‌شود، یک گروه تشکیل شده است. الگوریتم‌های دسته اول تلاش می‌کنند تا با روش‌های مختلف این گروه‌ها را تعمیم دهند تا ساختار گروهی کل شبکه مشخص شود. برعکس، دسته دوم از الگوریتم‌ها رویکردی کل به جزء دارند. آن‌ها با توجه به ساختار کل شبکه بر اساس روش‌های مختلف به دنبال مکان‌هایی می‌گردند که یک ویژگی منحصر به فرد شبکه‌ای وجود دارد. به عنوان مثال، اگر چگالی تعدادی از عناصر یک شبکه نزدیک به هم و متفاوت با چگالی دیگر اعضای شبکه باشد، پس امکان شکل‌گیری یک گروه در میان این عناصر وجود دارد. در نمودار زیر با استفاده از الگوریتم برش خوش‌بافت (Conductance Cutting) (ICC) ایجاد شده است، دیده می‌شود:

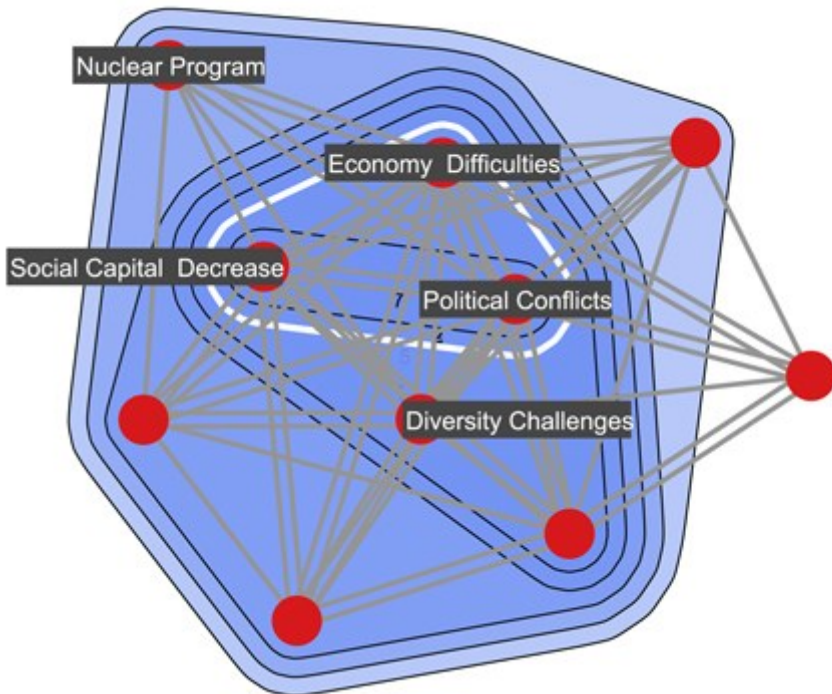
شاخص خوش‌بافتی یا هدایت (Conductance) شاخص نشان‌دهنده خوش‌بافتی یک شبکه است بدین معنا که با چه سرعتی مسیرهای احتمالی حرکت از یک گره و بازگشت به همان گره به توزیع هم‌گرایی میل می‌کند. به بیان ساده با محاسبه این شاخص می‌توانیم بفهمیم که مسیرهای تأثیرگذاری یک موضوع بر موضوعات دیگر تا چه میزان راحت و سهل الوصول است. با استفاده از این معیار، شبکه تأثیرات به دو گروه تقسیم شده است. گروه شماره ۱ (سمت چپ) دارای مسیرهای تأثیرگذاری ساده‌تر و سریع‌تری از موضوعات گروه شماره ۲ (سمت راست) است.

نمودار زیر نیز از الگوریتم پیچیده‌تر مجموعه لامبادا (Lambda Set Clustering) برای خوشه‌بندی موضوعات استفاده کرده است:

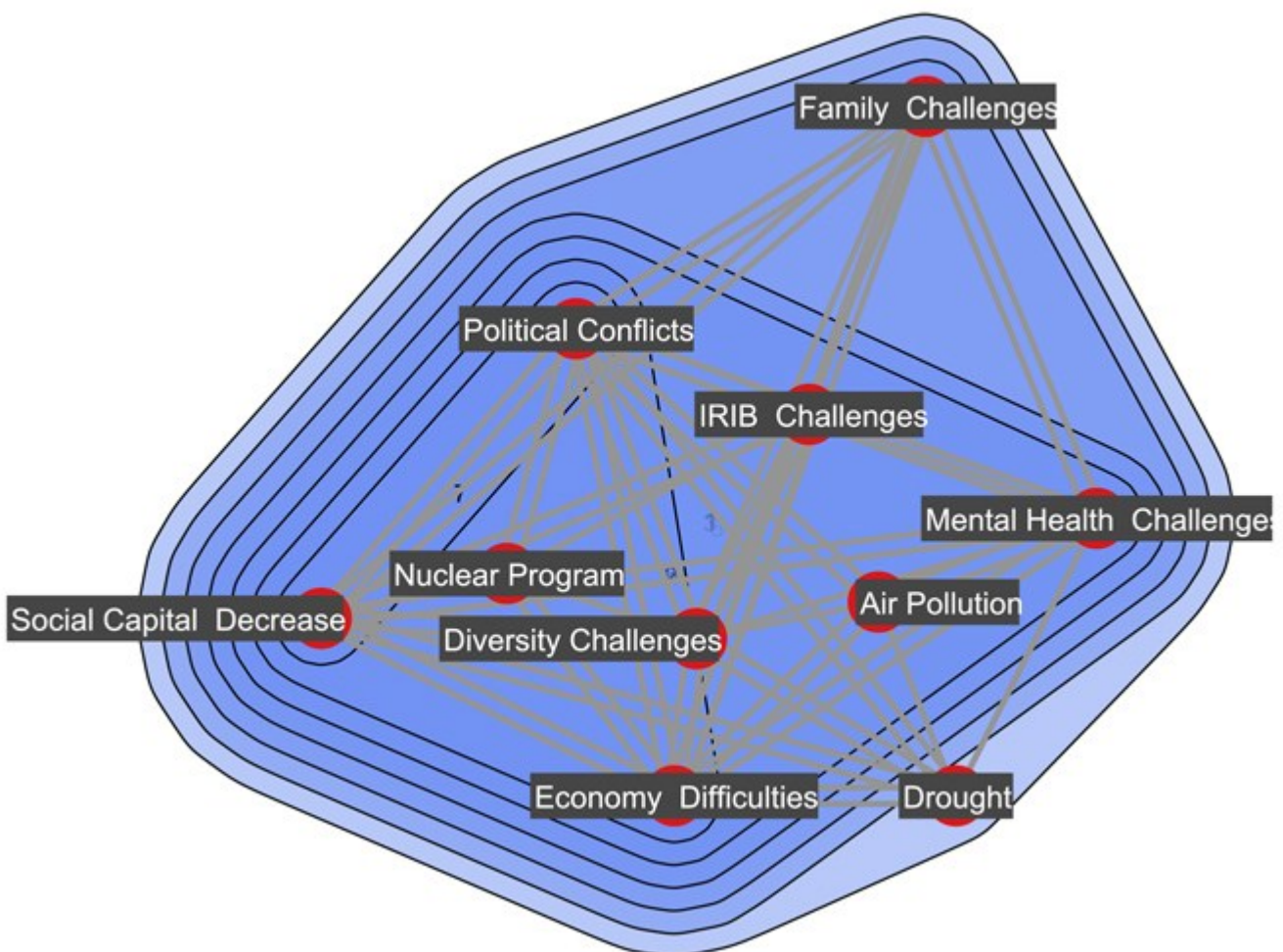

این نمودار با استفاده از الگوریتمی کل به جزء ساخته شده است. روش کار بدین صورت است که نخست باید شاخص جریان برای هر گره محاسبه شود. شاخص جریان (flow) شاخصی است که تعداد مسیرهای منحصر به فرد رفتن از یک گره به گره‌ای دیگر را محاسبه می‌کند. این شاخص به واقع نشان می‌دهد که در هر پیوند برقرار شده، چه میزان تأثیر یا اطلاعات به گردش درمی‌آید. هرچه شاخص جریان بیش‌تر باشد، بدین معناست که ظرفیت یک موضوع یا گره، ظرفیت (یا مسیرهای) بیشتری برای به گردش درآوردن تأثیری خاص در شبکه در اختیار دارد. پس از محاسبه جریان (ماکزیمم)، گره‌ها بر اساس نتایج محاسبه این شاخص رتبه‌بندی می‌شوند. سپس الگوریتم این موضوع را آزمون می‌کند که با حذف هر یک از موضوعات چه میزان گردش و جریان تأثیرات مختل می‌شود. بر مبنای شباهت گره‌ها در مختل کردن جریان تأثیرات، شبکه به گروه‌های مختلفی تقسیم می‌شود. در نمودار فوق، هرچه از هسته مرکزی به هسته بیرونی شبکه تأثیرات حرکت کنیم، شاخص اختلال جریان کمتر می‌شود. به زبان ساده، موضوعات مستقر در هسته درونی شبکه تأثیرات اگر حذف شوند، اختلال بیش‌تری در جریان تأثیرات به وجود می‌آید. به زبان دیگر، گروه‌های درونی تر، تأثیرات بیش‌تری را در درون شبکه به گردش درمی‌آورند.

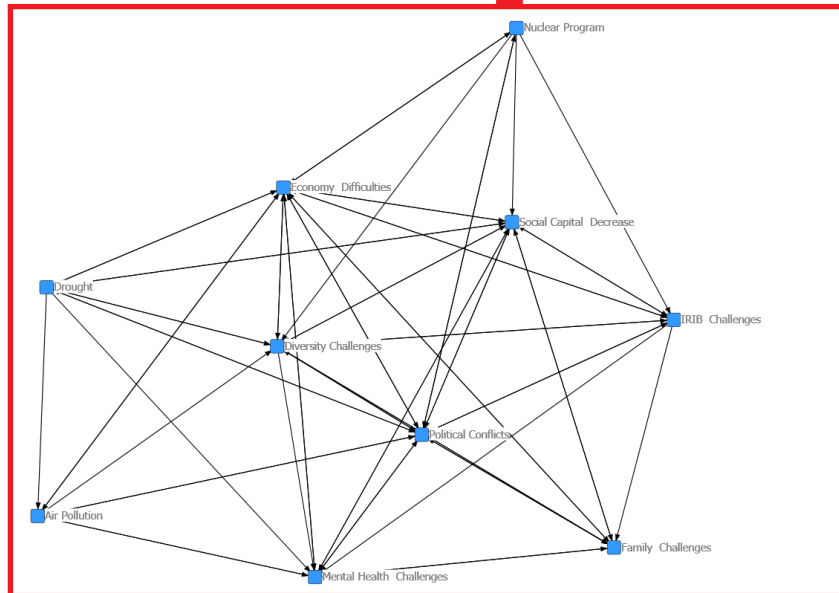
دو نمودار زیر، شبکه تأثیرات فوق را با الگوریتم‌های دیگر بهبود بخشیده و نمایان‌تر کرده است:

همان‌گونه که از نمودارها مشخص است، نخست گروه دوتایی کاهش سرمایه اجتماعی و تنش سیاسی، بیشترین میزان گردش تأثیرات در درون شبکه را دارند. در مرحله بعد این دو موضوع به همراه مشکلات اقتصادی، سه‌تایی اصلی تأثیرات را تشکیل می‌دهند. اما همان‌گونه که در گراف مشاهده می‌کنید، می‌توان سه‌تایی‌های اصلی را با دو موضوع دیگر پرونده هسته‌ای و چالش‌های مرکز‌گریزی نیز تشکیل داد. در نهایت، موضوع خشکسالی تنها موضوعی است که به دلیل محدودیت گردش تأثیرات از طریق آن، تقریباً در هیچ‌یک از خوشه‌بندی‌ها قرار نمی‌گیرد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

گراف روابط شبکه‌ای و تأثیرگذاری و
تأثیرپذیری مسائل ایران ۱۳۹۳ از یکدیگر.

Graph by UCINET

در بخش دوم این گزارش ۱۰ مسئله برتر ایران در سال ۱۳۹۳ مطالعه شده‌اند. در بخش سوم این گزارش، تأثیرات متقابل هریک از موضوعات با استفاده از نظرات تکمیلی پاره‌ای از کارشناسان شناسایی و با استفاده از روش‌های رایج شبکه‌نگاری تحلیل شده‌اند.

این گزارش در سه مرحله به هم پیوسته تلاش کرده است تا مهم‌ترین مسائل پیش روی ایران در سال ۱۳۹۳ را آینده‌پژوهی کند. در بخش یک این گزارش مسائل با استفاده از نظرات خبرگان و کارشناسان شناسایی شده است.

مرحله اول: شناسایی مسائل

هدف اصلی این گزارش شناسایی مهم‌ترین مسائل ایران در سال ۱۳۹۳ است. برای شناسایی مهم‌ترین مسائل باید به اجماع کارشناسان در این زمینه رجوع کرد. به این منظور، در مرحله نخست از کارشناسان و تحلیل‌گران خواسته شده است که نظرات خود درباره مهم‌ترین مسائل ایران را در ۱۰ سرفصل کلی ارائه دهند. جمع امتیازهای ارسال شده از سوی کارشناسان به شناسایی ۱۰ مسئله اصلی ایران در سال ۱۳۹۳ منجر شده است. با توجه به پراکندگی نظر کارشناسان درباره پاره‌ای از موضوعات و مسائل (به عنوان مثال در زمینه افزایش یا کاهش نرخ تورم یا موضوعات فرهنگی عمده سال ۱۳۹۳) در مواردی عناوین مرتبط به هم ارسال شده از طرف کارشناسان یکپارچه و جمع امتیازهای موضوعات مرتبط به هم ملاک کار قرار گرفته است. بر این اساس، رتبه یک مسائل ایران پرونده هسته‌ای و رتبه ۱۰ چالش کاهش سرمایه اجتماعی است.

اولویت‌بندی کارشناسان از ۱۰ موضوع اول بدین شرح بوده است:

تعیین تکلیف پرونده هسته‌ای، تشدید تنش‌های سیاسی و نزاع‌های قدرت، تداوم تلاطم یا ثبات اقتصادی، تشدید بحران کم‌آبی و خشکسالی، افزایش مرکز‌گریزی و چالش تکثر فرهنگی، بحران آلودگی هوا، تزلزل نهاد خانواده، افزایش مشکلات سلامت روان، سقوط وجهه ملی صدا و سیما و کاهش سرمایه اجتماعی.

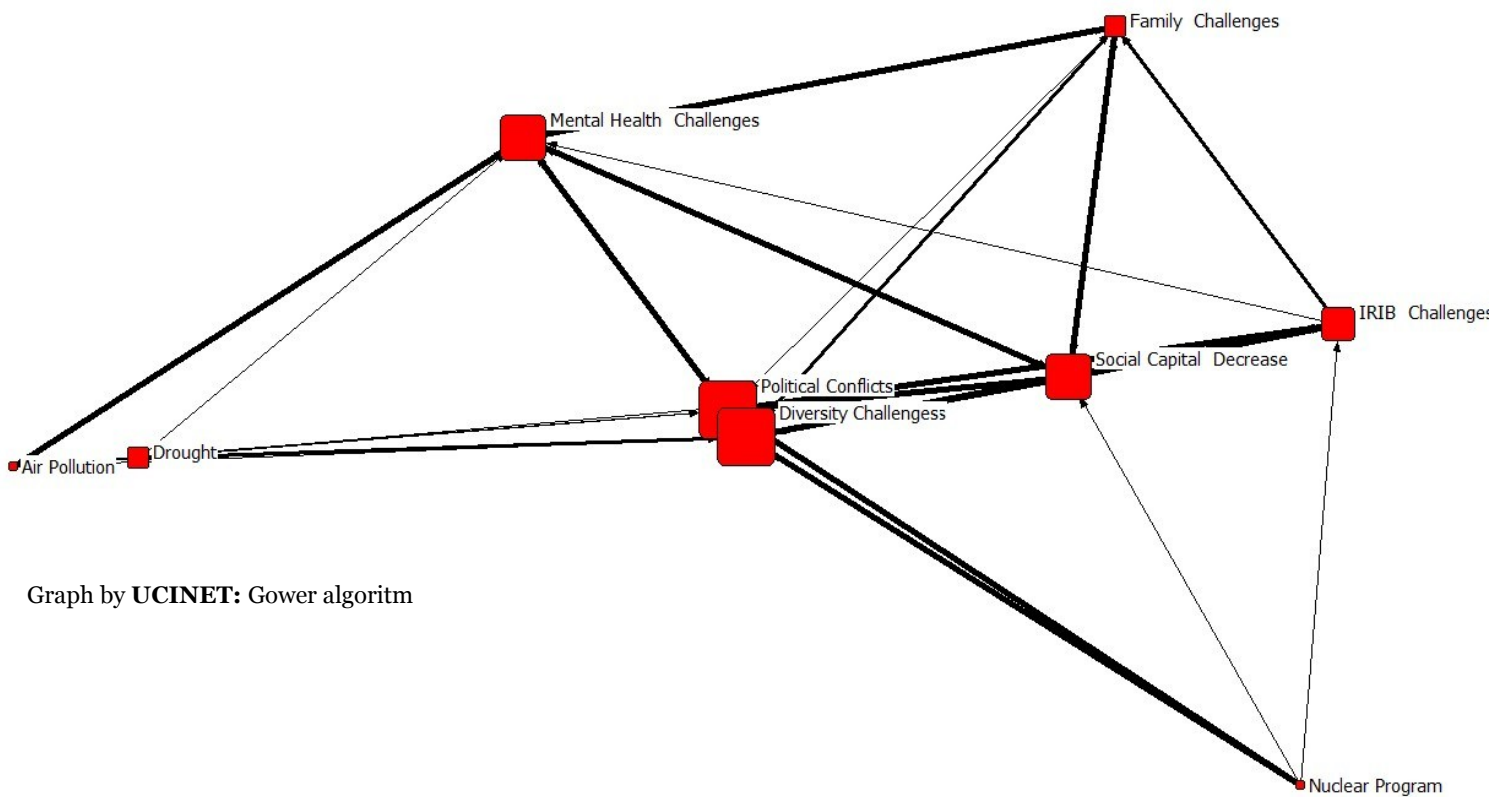
مرحله دوم: مطالعه مسائل

در مرحله دوم با استفاده از طیفی از روش‌های رایج آینده‌پژوهی هریک از ۱۰ مسئله برتر مطالعه و واکاوی شده‌اند. به تناسب موضوع، طیفی از روش‌های مختلف کمی و کیفی، از سناریونگاری گرفته تا مطالعه کیفی و اکتشافی، استفاده شده است و نتایج در قالب فصول مختلف ارائه شده است. محدودیت مطالعه در این مرحله به محدودیت داده‌های موجود برمی‌گردد. به تناسب وجود آمارهای عمومی مرتبط با مسائل مختلف اقتصادی، مطالعه تلاطم‌های اقتصادی سال آینده متکی به آمارهای اقتصادی سال‌های گذشته و پیش‌بینی‌های کارشناسان اقتصادی درباره وضعیت سال پیش‌رو است. در مقابل، به عنوان مثال، در بررسی چالش مرکز‌گریزی و تکثر فرهنگی، به دلیل نبود اطلاعات آماری منسجم در این زمینه، به یافته‌های مقاله‌های علمی و پژوهشی در زمینه چالش‌های قومی و نشانک‌های ضعیف مختلف مرتبط با این موضوع در سال گذشته اشاره شده است. در مسائلی چون سناریوهای برخورد ۱+۵ با پرونده هسته‌ای ایران به شیوه‌ای ترکیبی نخست به گزارش‌ها و آمارهای خارجی در این زمینه و همچنین نشانه‌های رسانه‌ای و سیاسی سناریوهای مواجهه ایران با هریک از سناریوهای برخورد استناد شده است. در مسائلی چون چالش بودجه صدا و سیما، آمار پراکنده موجود درباره بودجه عمومی صداوسیما گردآوری و ارائه شده است و درباره مسائلی چون آلودگی هوا و بحران آب به آمارهای معتبر خارجی استناد شده است.

مرحله سوم: تحلیل تأثیرات متقابل

تحلیل تأثیرات متقابل مجموعه روش‌ها و ابزارهایی هستند که به عنوان مکمل روش‌هایی چون نظرسنجی برای آینده‌پژوهی به کار می‌روند. این روش رویکردی تحلیلی برای بررسی تأثیر وقوع یک واقعه در یک مجموعه پیش‌بینی است. اکثر وقایع و تحولات به نحوی مرتبط با سایر وقایع هستند. در این روش تلاش می‌شود تا تأثیر وقوع یک رویداد بر رویدادهای دیگر شناسایی و مطالعه شود. این گزارش همچون دیگر پژوهش‌ها در این زمینه، مبتنی بر نظرات خبرگان و کارشناسان است. با این حال، طیفی از روش‌های احتمالی و شبکه‌نگاری برای تحلیل نظرات خبرگان وجود دارد که این مطالعه از مفاهیم و شاخص‌های رایج روش دوم برای تحلیل استفاده کرده است.

برای شناسایی تأثیرات متقابل، در این مرحله، نخست، ماتریس تأثیرات متقابل موضوعات بر یکدیگر در اختیار پاره‌ای از تحلیل‌گران قرار گرفته و از آن‌ها خواسته شده است که شدت تأثیر یک موضوع بر موضوع دیگر را امتیازدهی کنند. بنابراین، در این گزارش شدت تأثیر موضوعات بر یکدیگر مطالعه شده است و از بررسی جهت مثبت یا منفی مسائل بر یکدیگر اجتناب شده است. نتایج مطالعات این مرحله به شیوه تفصیلی و مبتنی بر شاخص‌های مختلف شبکه تأثیرات پیش از این با شاخصه‌های آماری و درصدی ارائه شده است. در ادامه نتایج فوق‌بار دیگر به شیوه کیفی بازآرایی شده است تا کلیت و شیوه تأثیرات متقابل مسائل بر یکدیگر ارائه شود.

اما در دنیای واقعی ما با مسائل به شکل مستقل مواجه نیستیم، بلکه با شبکه‌ای مسائل روبه‌رو می‌شویم. هر یک از ۱۰ اولویت مشخص شده می‌تواند اثرات متقابلی بر یکدیگر داشته باشند.

هنگامی که اثرات متقابل مسائل سنجیده شد، اولویت‌گذاری اولیه به‌طور کلی به‌هم ریخت. گراف فوق که ساختار کلی شبکه مسائل اصلی ایران در سال ۱۳۹۳ را نمایش می‌دهد تاییدکننده این ادعاست. مسئله‌ای مانند کاهش سرمایه اجتماعی که با اولویت کم‌تری شناسایی شده بود در ناحیه مرکزی شبکه مسائل قرار گرفت. درعوض مسئله تعیین تکلیف پرونده هسته‌ای که در شناسایی مستقل مسائل از نگاه کارشناسان بالاترین درجه اهمیت را داشت، در شبکه مسائل به حاشیه شبکه رانده شد.

به همین ترتیب موقعیت مسائل نسبت به یکدیگر با خطوط جهت‌داری که نشان‌دهنده جهت تاثیرگذاری است، تصویر شده‌اند و بزرگی و کوچکی مربع‌ها نشان‌دهنده شدت مجموع تأثیر است.

مسائل ایران در سال ۱۳۹۲ وقتی به‌صورت مستقل از یکدیگر مورد نظر قرار گرفته بودند، به ترتیب زیر اولویت‌گذاری شدند:

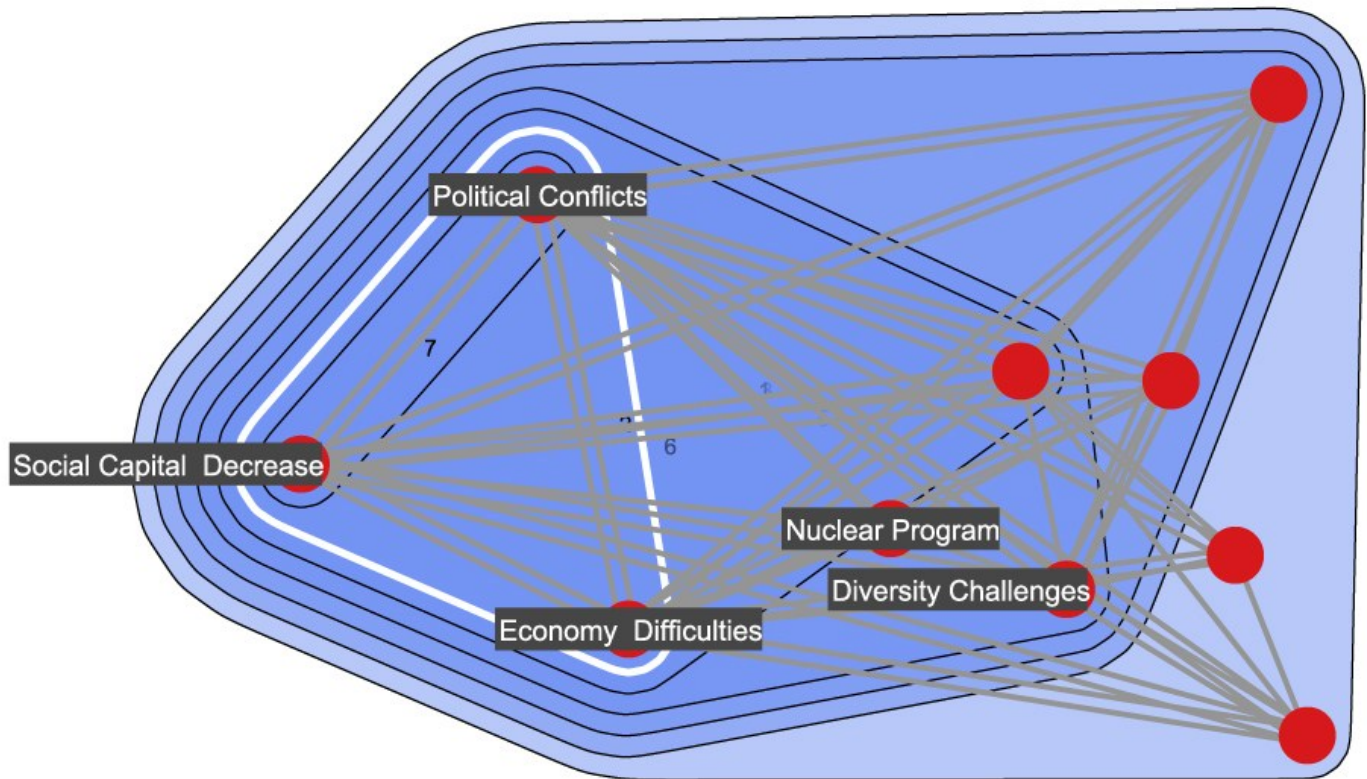
- ۱- تعیین تکلیف پرونده هسته‌ای
- ۲- تشدید تنش‌های سیاسی و نزاع‌های قدرت
- ۳- تداوم تلاطم یا ثبات اقتصادی
- ۴- تشدید بحران کم‌آبی و خشکسالی
- ۵- افزایش مرکز‌گریزی و چالش تکثر فرهنگی
- ۶- بحران آلودگی هوا
- ۷- تزلزل نهاد خانواده
- ۸- افزایش مشکلات سلامت روان
- ۹- سقوط وجهه ملی صدا و سیما
- ۱۰- کاهش سرمایه اجتماعی

دامنه نفوذ	سرعت تأثیر با واسطه	شدت تأثیر با واسطه	شدت تأثیرپذیری مستقیم	شدت تأثیرگذاری مستقیم	رتبه	مسئله ایران ۱۳۹۳
کم	کم	کم	کم	زیاد	۱	پرونده هسته‌ای
زیاد	متوسط	زیاد	زیاد	زیاد	۲	تنش‌های سیاسی
زیاد	متوسط	زیاد	زیاد	زیاد	۳	تداوم تلاطم یا ثبات اقتصادی
کم	متوسط	کم	کم	کم	۴	بحران آب
متوسط	زیاد	متوسط	متوسط	متوسط	۵	چالش مرکزگرایی
کم	متوسط	کم	کم	کم	۶	بحران آلودگی هوا
متوسط	کم	کم	متوسط	متوسط	۷	تزلزل نهاد خانواده
متوسط	متوسط	متوسط	زیاد	متوسط	۸	مشکلات سلامت روان
متوسط	کم	کم	متوسط	متوسط	۹	سقوط وجهه ملی صدا و سیما
زیاد	کم	متوسط	زیاد	زیاد	۱۰	کاهش سرمایه اجتماعی

همان‌گونه که از جدول فوق قابل بررسی است، موضوع پرونده هسته‌ای رتبه یک مسائل ایران در سال ۱۳۹۳ است که تأثیرگذاری مستقیمش بر مسائل دیگر زیاد ولی تأثیرپذیری مستقیمش بر آن‌ها کم است. این مسئله تأثیر با واسطه کمی بر موضوعات دیگر دارد. این موضوع در مقایسه با تأثیرگذاری مستقیم این موضوع بر موضوعات دیگر قابل تفسیر است. به بیان ساده، از آنجا که تأثیرات مستقیم پرونده هسته‌ای بر موضوعاتی چون اقتصاد و تنش‌های سیاسی شدید است، می‌توان انتظار داشت که تأثیرات با واسطه کمی را شاهد باشیم.

در مقابل، سرعت تأثیرگذاری کم این مسئله بر مسائل دیگر را شاید بتوان به دو موضوع اجماع معمول کارشناسان درباره سمت و سو و وضعیت فعلی پرونده هسته‌ای نسبت داد و این که از زمان تغییری محسوس در وضعیت پرونده هسته‌ای تا آشکارشدن تأثیراتش چه به لحاظ رسانه‌ای چه به لحاظ واقعی تأخیر فازی وجود دارد. نشانه این موضوع را می‌توانیم در تجربه سال‌های گذشته ببینیم که از زمان شدت گرفتن تحریم‌های اقتصادی تا مشاهده آثارش بر تلاطم‌های اقتصادی تأخر زمانی حدود شش تا یکساله‌ای را شاهد بوده‌ایم. همچنین این موضوع نفوذ کمی بر مسائل دیگر دارد بدین معنا که به جای آن که مسائل دیگر به موضوع پرونده هسته‌ای ارجاع دهند، خود موضوع هسته‌ای است که از نظر کارشناسان تعیین‌کننده مسائل دیگر است.

در پایان، باید گفت که این گزارش نخستین گزارش آینده‌پژوهانه پیش‌روست که این آینده‌بان تدارک دیده است و قابلیت پیش‌بینانه آن را باید با پیگیری نشانک‌های ضعیف، آمار و تحولات هریک از این مسائل در سال پیش رو مطالعه کرد.

فارغ از این موضوع، یافته‌های این گزارش کم و بیش نشان‌دهنده اولویت‌های ذهنی و کارشناسانه جمعی از افرادی است که در شکل‌گیری این گزارش سهمی بر عهده داشته‌اند. از آنجا که تخصص اصلی این کارشناسان به طور معمول در یکی از حوزه‌های مرتبط با این گزارش است، یافته‌ها را می‌توان در ارتباط با فرآیند شکل‌گیری و تعمیق اولویت‌های کارشناسان و مردم در ارتباط با اولویت‌گذاران دیگری چون رسانه‌ها و بازیگران عمده سیاسی نیز تفسیر کرد.

برخلاف تصور اولیه، موضوعی که رتبه ۱۰ را در مرحله اول شناسایی مسائل به خود اختصاص داده است، بنا به نظر کارشناسان ظرفیت تأثیرگذاری، تأثیرپذیری و نفوذ زیادی بر مسائل دیگر دارد که کم و بیش با ماهیت این سازه نظری علوم اجتماعی و اقتصاد سازگار است.

همین‌طور، سرعت کم تأثیرگذاری کاهش سرمایه اجتماعی بر مسائل دیگر را نیز می‌توان با توجه به ماهیت زیرساختی و پنهان این مفهوم، به عنوان مثال در رابطه‌اش با رشد و توسعه اقتصادی تفسیر کرد. نفوذ زیاد کاهش سرمایه اجتماعی بر مسائل دیگر نیز بدین معناست که تحولات مسائل گوناگون دیگر، کم و بیش به این موضوع ارجاع می‌دهند و بر آن تأثیر دارند. از این رو توجه به سرمایه اجتماعی فراتر از جایگاه دهمین اولویت سال آینده ضرورت دارد.

پیوست‌ها

در نهایت از میان مفاهیم آینده‌پژوهانه که در این گزارش استفاده شدند، چهار مورد که تکرار بیشتری داشتند به اختصار معرفی خواهند شد. این چهار مفهوم شامل سناریو، نشانک ضعیف، روند کاوی و تحلیل اثرات متقابل هستند. تعاریف در حد مختصر بوده و برای آشنایی مخاطبان عمومی است.

پیوست شامل سه بخش است. نخست منابع آماری استفاده شده در گزارش آینده‌بان لیست شده‌اند. سپس لیست پیش‌نگری کارشناسان از مسایل ایران در سال ۱۳۹۳ ارائه شده است. در این لیست تنها مسائلی که بیشتر از ۱۰ امتیاز کسب کرده‌اند در جدول نمایش داده شده‌اند.

جدول: منابع آماری استفاده شده در گزارش آینده‌بان

http://air.tehran.ir	شرکت کنترل کیفیت هوای تهران	۱
http://www.who.int	سازمان بهداشت جهانی	۲
http://www.sabteahval.ir	سازمان ثبت احوال کشور	۳
http://www.cbi.ir	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	۴
http://www.amar.org.ir	مرکز آمار ایران	۵
http://www.lmo.ir	سازمان پزشکی قانونی کشور	۶
http://www.gallup.com	موسسه افکارسنجی گالوپ	۷
http://www.prosperity.com	شاخص جهانی کامیابی لگاتوم	۸
http://www.wri.org	موسسه منابع جهانی	۹
http://www.imf.org	صندوق بین‌المللی پول	۱۰
http://www.fas.org	فدراسیون دانشمندان امریکایی	۱۱
http://www.majlis.ir	مجلس شورای اسلامی	۱۲

لیست پیش‌نگری کارشناسان از مسائل ایران در سال ۱۳۹۳*

امتیاز	موضوع	مسئله
۳۸	بین‌الملل	پیامدهای بحران سوریه برای ایران
۳۳	اقتصاد	افزایش شکاف اقتصادی
۳۲	بین‌الملل	افزایش تنش بین ایران و آمریکا
۳۲	بین‌الملل	عادی‌سازی روابط بین‌المللی
۳۰	دین	افزایش اعتراض مراجع و حوزه‌های علمیه به اوضاع مذهبی و مکاتب نوظهور
۳۰	صنعت	ورود مجدد شرکت‌های خارجی و جذب سرمایه خارجی
۲۲	صنعت	بازمهندسی و شفاف‌سازی سیاست‌های صنعتی
۲۰	بین‌الملل	پیامدهای مسئله تحریم‌ها
۲۰	علم و فناوری	رشد بی‌اعتباری علمی دانشگاه
۱۸	صنعت	ناهنجاری‌های حوزه امنیت غذا و کشاورزی
۱۸	اقتصاد	پیامدهای مسئله بیکاری
۱۶	سلامت	افزایش آمار انتقال ایدز از راه رفتارهای پرخطر
۱۶	علم و فناوری	کاهش رتبه ایران در شاخص‌های علمی جهانی
۱۵	صنعت	رونق واردات خودرو
۱۵	اقتصاد	اثرات اقتصادی-اجتماعی روند افراطی خصوصی‌سازی
۱۴	سیاست	افزایش پرونده‌های قضایی به‌ویژه جرائم دولتی
۱۴	صنعت	سقوط صنعت خودروسازی داخلی
۱۳	بین‌الملل	تشدید مسائل حقوق بشر
۱۲	سلامت	افزایش هزینه درمان و مشکلات بیمه
۱۲	فرهنگ	رونق دوباره‌ی سینمای داخلی

امتیاز	موضوع	مسئله
۳۳۱	بین‌الملل	تعیین تکلیف پرونده هسته‌ای
۲۵۹	سیاست	تشدید تنش‌های سیاسی و نزاع‌های قدرت (ترکیب چهار موضوع: تنش بین دولت و مخالفان، چالش دولت و مجلس نهم، رقابت‌های مجلس دهم، تقویت جریان‌های افراطی)
۲۳۶	اقتصاد	تداوم تلاطم یا ثبات اقتصادی (ترکیب چهار موضوع: افزایش تورم، کنترل تورم و قیمت‌ها، چالش‌های بورس، سکه، ارز، بانک، چالش‌های هدف‌مندی پارانه)
۲۱۰	محیط زیست	تشدید بحران کم‌آبی
۱۹۵	فرهنگ-جامعه-دین	افزایش مرکز‌گریزی و چالش تکثر فرهنگی (ترکیب چهار موضوع: افزایش چالش گروه‌های حاشیه‌ای قومی و غیره، رشد فرهنگ مصرفی، رشد و بروز اجتماعی خرده‌فرهنگ‌ها در کلان‌شهرها، افزایش تقابل‌های مذهبی)
۱۹۰	محیط زیست	بحران آلودگی هوا
۱۷۳	فرهنگ-جامعه	تزلزل نهاد خانواده (ترکیب سه موضوع: افزایش طلاق، افزایش ناهنجاری‌های جنسی، گسترش سبک زندگی مجردی)
۱۰۹	سلامت	افزایش مشکلات سلامت روان
۹۶	فرهنگ	سقوط وجهه ملی صداوسیما
۷۴	جامعه	کاهش سرمایه اجتماعی (ترکیب دو موضوع: کاهش سرمایه اجتماعی و کاهش اعتماد عمومی)
۶۹	جامعه	افزایش جرائم و ناامنی در ابعاد مختلف
۵۷	جامعه	افزایش اعتیاد به خصوص به مواد مخدر جدید
۵۱	بین‌الملل	مواجهه ایران با گروه‌های تکفیری در منطقه
۴۹	سلامت	افزایش سرطان
۳۸	دین	کاهش اعتبار منابع مذهبی رسمی

* تنها مسائلی که بیشتر از ۱۰ امتیاز کسب کرده‌اند در این جدول نمایش داده شده‌اند.

چند مفهوم آینده‌پژوهانه

تحلیل اثرات متقابل

Cross Impact Analysis

تحلیل تأثیرات متقابل مجموعه روش‌ها و ابزارهایی هستند که به عنوان مکمل روش‌هایی چون نظرسنجی یا دلفی برای آینده‌پژوهی به کار می‌روند. این روش رویکردی تحلیلی برای بررسی تأثیر وقوع یک واقعه در یک مجموعه پیش‌نگری است. اکثر وقایع و تحولات به نحوی مرتبط با سایر وقایع و توسعه‌ها هستند. در این روش تلاش می‌شود تا احتمال تأثیر یک رویداد بر رویدادی دیگر پیش‌نگری شود.

در این روش از ابزارهایی چون جداول متقابل برای استنتاج سیستماتیک کنش‌های متقابل میان متغیرهای مختلف استفاده می‌شود تا درکی از تحولات احتمالی آینده به دست آید. از روش‌های تأثیرات متقابل معمولاً در کارهای تحلیلی‌ای استفاده می‌شود که به دلیل واگرایی حوزه‌های مطالعه امکان اتکا بر مدل‌های قابل سنجش نظریه مبنا وجود ندارد و از طرف دیگر، بسیار پیچیده‌تر از آن هستند که قابل تحلیل سیستمی خالص و قانع‌کننده باشند.

برای انجام این روش معمولاً سه مرحله مرتبط به یکدیگر وجود دارد. نخست، با استفاده از روش‌هایی چون نظرسنجی یا دلفی باید متغیرها و رویدادهای عمده شناسایی شود. در مرحله بعد با روش‌های مختلف، ماتریس تأثیرات متقابل میان متغیرهای ساخته و ارزیابی می‌شود. در پایان، با استفاده از نتایج تحلیلی به دست آمده، یافته‌ها به صورت‌های مختلفی چون ترسیم شبکه ارائه می‌شود یا بر اساس آن‌ها تحلیل یا سناریونگاری می‌شود.

سناریو Scenarios

واژه سناریو از دنیای تئاتر و سینما گرفته شده است. در آینده‌پژوهی می‌توان سناریوها را به صورت داستان‌های مربوط به آینده‌های ممکن و متعدد که احتمالاً با آنها مواجه خواهیم شد تعریف کرد. سناریوها پیشگوئی آینده نیستند، آنها دسته‌ای از روش‌های نظام‌مند هستند که با آنها می‌توانیم درباره آینده به طور موثر تفکر و تجسم کنیم.

نشانه ضعیف Weak Signals

نشانه‌های ضعیف، نشانه‌های اولیه تغییر پارادایم‌ها یا روندهای آینده یا پیش‌ران‌ها یا ناپیوستگی‌ها هستند. قبل از فرارسیدن دنیای آینده نشانه‌ها یا علامت‌هایی از آن دنیا در دنیای کنونی قابل شناسایی هستند که معمولاً به دلیل کم‌رنج بودن یا ضعیف بودن از چشم اکثر ناظران دور می‌مانند. این علائم هشدار اگر به موقع مشخص شده و تحلیل شوند از غافلگیری جوامع جلوگیری خواهند کرد.

روندکاوی Trend Analysis

روندها، الگوهای تغییر در چیزهای پراهمیت از دید مشاهده‌گر هستند که در طول زمان به وقوع می‌پیوندند. نخستین گام در آینده‌پژوهی، کشف روندهایی است که هم اکنون در جریان هستند. این روش در حقیقت پیش‌نگری آینده از روی قرائن و شواهد تاریخی است که تغییرات یک داده در گذشته نشان می‌دهد.

درباره آینده بان

در زبان فارسی، پسوند اشتقاقی «بان» با اضافه شدن به پایان واژه ها معنای نگاهبانی و حفاظت را به آنها می افزاید. آینده بان، به عنوان رسانه تخصصی حوزه آینده پژوهی می کوشد تا علاوه بر پژوهش و دیده بانی آینده، با نگاهی مسئولانه نسبت به آینده، راه کارهایی در جهت نگاهبانی و محافظت از آینده نیز ارائه کند. رویکرد آینده بان تنها معطوف به پژوهش علمی آینده نیست، بلکه قصد دارد تا با ایجاد پیوندی بین پژوهش های علمی حوزه آینده از یک سو و امروز و فردای جامعه ایران از سوی دیگر، نگاه خردمندانه به آینده را وارد فضای عمومی کند. بر این اساس است که آینده بان ایده «آینده بهتر برای همه» را دنبال می کند.

آینده بان حاصل دغدغه مشترک کسانی است که آینده را نه از پیش تعیین شده و محتوم، که قابل شکل دادن می دانند. از این روست که تلاش خود را در جهت شکل دهی به آینده بهتر برای همه معطوف کرده ایم. آینده پژوهی از نگاه ما فراتر از یک رشته دانشگاهی و تولید صرف متون علمی و فراتر از ابزاری برای افزایش قدرت و ثروت قدرت مندان است و می تواند و باید در خدمت تامین منافع عمومی قرار گیرد.

بر اساس این دغدغه بود که آینده بان، رسانه تخصصی آینده پژوهی، روز ۱۰ اسفند ۱۳۹۲، همزمان با روز جهانی آینده افتتاح شد. در حالی که رویداد های تقویم های مرسوم جهان رویداد های تاریخی و طبیعی معطوف به گذشته را گرامی می دارند، نخستین روز جهانی آینده از تاریخ اول مارس ۲۰۱۲ مصادف با ۱۰ اسفند ۱۳۹۰ در سراسر جهان با این امید برگزار شد که روزی برای گرامی داشت انرژی و توان همه دانشمندان و کارشناسان جهان امروز برای تغییر زندگی مردم در سراسر کره زمین و راهی برای خلق جهانی بهتر در آینده باشد.

آینده بان در روز ۱۰ اسفند ۱۳۹۲ و همزمان با سومین سالروز جهانی آینده متولد شده است. آینده بان رسانه ای نوپاست و هنوز در مراحل شکل گیری قرار دارد و از این رو بیش از هر مرحله دیگری پذیرای نظرات و پیشنهادات شما برای بهبود مسیر حرکت خود است.

آینده بان: رسانه تخصصی آینده پژوهی

www.ayandeban.ir

رویاری با چالش های امروز جهانی از قبیل بسط و توسعه رسانه های اجتماعی و به دنبال آن مسائلی چون شکاف دیجیتال، تضعیف نقش دولت-ملت ها در برابر سازمان های مردم نهاد و جهانی، گسترش سرمایه داری جهانی و نهادینه شدن تدریجی حوزه عمومی مجازی و مسائل و موضوعات بومی و محلی ایرانی همچون آلودگی هوا، چالش رشد اقتصادی و مسئله بیکاری، جمعیت، برابری اجتماعی، نیازمند علت یابی گذشته، جامع نگری امروز و آینده نگری برای فرداست.

هدف آینده بان در مسیر ساختن آینده ای بهتر برای همه، پایش وضعیت موجود از جمله اخبار و رویداد های معطوف به آینده، پژوهش و انتشار اسناد آینده پژوهانه و راهبردی، کمک به توسعه ادبیات نظری و روش شناختی آینده پژوهی به زبان شفاف و تخصصی علمی برای متخصصان و به زبان هرروزه مردم عادی برای علاقه مندان و فرد فرد کسانی است که از امروز دغدغه فردای فرزندان خود را دارند.

همسو کردن چشم انداز دولت، سازمان های مردم نهاد و عموم شهروندان ایرانی در رابطه با سناریوهای مطلوب آینده در زمینه های مختلف هدف غایی این رسانه است که می کوشد از طرق مختلف برای رسیدن به آن تلاش کند. شنیده شدن صدای مردم در هرم قدرت و آگاهی دولت از آینده مطلوب مورد نظر شهروندان، یکی از مهم ترین نقش ها را در زمینه مقابله با چالش های مختلف محلی و جهانی ایفا می کند.

به باور ما یکی از مسیرهای ساخت جهانی بهتر توجه دادن همه به نقش حساس و سرنوشت ساز آموزش در شکل دادن به آینده و آشنایی آن ها با مهم ترین دستاوردها و تحولات آینده ساز است. در مسیر پیش رو آینده نگری، برخورداری از چشم اندازی راهبردی و جهانی، استفاده از راهکارهای بومی در کنار بهره مندی از فناوری های روز دنیا، نه یک انتخاب که ضرورتی اجتناب ناپذیر است و این رسانه تخصصی فرصتی برای گردهم آمدن فعالان فضای مجازی، استادان و پژوهش گران، کنش گران اجتماعی و سیاستمداران و برنامه ریزان کشوری برای به اشتراک گذاشتن افکار، تجربیات و پژوهش های مرتبط با آینده است.